

300541

Természettudományi Füzetek

**A Délmagyarországi
Természettudományi
Társulat Közlönye ::**

**Szerkeszti :
Dr. STEINER SIMON
főtitkár.**

**Negyvenegyedik évfolyam.
1-4-ik szám.**

**Temesvár, 1917.
magyarországi Termész**

Tartalom.

1. Dr. Thyрман József: A háború lélektani megvilágításban	1
2. Dr. Buró Péter: A tuberkulózis megelőzése	24
3. Gergely Ferenc: Ricinus- és opiumtermelés a Bánátban	42
4. Phytophaenologiai adatok	49
5. Időjárási jelentések	54
6. Közgyűlési jegyzőkönyv	68
7. Társulati ügyek	84
8. A választmány ülései	86
9. A társulat tagjai az 1917. év végén	93

Délmagyarországi Természettudományi Társulat.

A társulat 1874. évben alakult általában a természettudományok minden ágának művelése és terjesztése, különösen pedig Délmagyarország természeti viszonyainak kutatása céljából. E végből természetrajzi szakmuzeumot és könyvtárt létesített, szakszerű és népies felolvasásokat rendez és a jelen évnegyedes folyóiratot kiadja.

Társulati tag minden művelt egyén lehet, még pedig alapító, ha egyszersemindenkorra 200 koronát fizet a társ. pénztárba és rendes, ha az évi 8 koronányi tagdíj fizetésére magát 3 évre kötelezi. A tagok a társulati közlönyt a tagdíj fejében kapják, de annak el nem fogadása őket kötelezettségeik teljesítése alól fel nem menti. A kilépés csak irásbeli bejelentés alapján történhetik s aki ezt nem teszi, újabb 3 évre kötelezettséget vállal.

A társulat tisztikara az 1917. évben.

Elnök: Jo an o y i c h Sándor, Temes vármegye és Temesvársz. kir. város főispánja.

Alelnökök: Dr. F ü l ö p p Béla, udvari tanácsos és dr. B e c h n i t z Sándor, Temes vármegye tisztí főorvosa.

Főtítkár: dr. S t e i n e r Simon, áll. főreáliskolai tanár.

Pénztárnok: L u k á s Béla, áll. főreáliskolai tanár.

Muzeumőr: L i n t i a Dénes, kir. tanfelügyelőségi tollnok.

Ügyész: K i s f a l u d y Kálmán, ügyvéd.

A társulat kebelében fennálló orvos-gyógyszerészeti szakosztály tisztikara az 1917. évben.

Tiszteletbeli elnök: dr. T a u f f e r Jenő, városi tisztifőorvos.

Elnök: dr. S z i g e t i Henrik, kir. törvényszéki orvos.

Alapítványos elnök: dr. B e c h n i t z Sándor, Temes vármegyei főorvos.

P ó r Dezső.

vegyvizsgáló

TERMÉSZETTUDOMÁNYI FÜZETEK

A DÉLMAGYARORSZÁGI TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT KÖZLÖNYE

XLI. ÉVFOLYAM

1917

1—4. FÜZET

A háboru lélektani megvilágításban.

A Délmagyarországi természettudományi társulat 1917 október 23-iki választmányi ülésén előadta: **Dr. Tyrman József**, cs. és k. főtörzsorvos.

A háboru kitörése, a kaleidoszkopszerűen váltakozó harci helyzet, az ellenségek mozgolódása, tulfütött idegállapotba hozta a világot. Mindnyájunk élénk emlékezetében áll még, hogy kiváltképen a háboru kezdetén minduntalan megnyilvánult ez a lázas tömegállapot. Minden, még csekélyebb jelentőségű háborus esemény is óriási izgatottságot váltott ki s tapasztaljuk ezt még most is, amidőn már ugyszólván beleéltük magunkat a háborus helyzetbe.

Ilyen körülmények között mintegy önkénytelenül merülnek fel bennünk lélektani kérdések és reflexiók a háboru okairól és egyes mozzanatairól s ilyen irányban óhajtanék e tárggyal foglalkozni.

A tudománynak feladata az igazság keresése s a gondolkodó ember csakis az elfogulatlan magyarázatot fogadhatja el. Ami a háborut illeti, ezt fejtegetni, magyarázni lehet, de menteni nem. Ezt egy kitünő közleményében jegyzi meg Wallesz Jenő, ki ezzel kapcsolatban fejtegeti, hogy a tudományt e háboruban nemzeti elfogultság, vagy pártérdek befolyásolta s a tudománynak az igazsághoz csak annyi köze volt, hogy odaadta nevét, presztizsét egy roszhiszemű vállalkozás cégéréül. Az a tudomány, amely az emberiség lelkiismeretén akar könnyebbülést szerezni, amennyiben a háboruért való felelősséget egyszerűen letagadja, téves.

A jelen összefoglaló tanulmány tulajdonképeni célja a tudomány egyes ágainak, ezek között főleg a psychologia és biologia felfogását szemünk elé tárni, melyek — ha jóhiszeműleg is — a háboru előidézõ okait illetõleg ugyszólván mentõtanuként akarnak szerepelni. A psychologia, a történetírás, a szocziologia és a természettudományok mind a saját meggyõzõdésük szerint óhajtják mentetetni vagy magyarázni azt a fel fordulást, amit a nép maga önmagától nem kíván.

A filozófusok, államférfiak és írók már rég foglalkoznak a háboru jogosultsága, szükségessége vagy feleslegességének kérdésével. Mindegyik más módon és oldalról akarja az emberiség legnagyobb szerencsétlenségét megvilágítani: szóval egyik része a háboru, másik pedig az örökbéke szükségessége és lehetősége mellett kardoskodik. Kant, Rousseau, Ostwald, Tolstoi, St Pierre, Suttner stbiek világfelfogása szerint az örökbéke nem utopisztikus, hiábavaló eszme, hanem oly feladat, amely az ethikai feltételek megvalósulásával fokozatosan meg lesz oldható s folytonosan közeledik is céljához.

Egészen ellentétes álláspontra helyezkedik számos más filozofus és politikus, kik közül csak néhányat idézünk. Hegel hatalmas dialektikájával hidegen és ridegen következõkép fejt ki elveit: Miként a tó vize rothadásba menne át, ha a szelek nem mozgatnák, azonképen a népek is menthetetlenül tespedésbe sülyednének, ha nem volnának háboruk. Mert a munka, a vagyonszerzés és a vagyonélvezés oly rendszerei a közületnek, melyek ha meggyökeresednek és megszilárdulnak, az egésznek széjjelését idézik elő. Hogy ez az eset elő ne álljon, kötelessége a kormányoknak idõnként az egész közületet háboruk által megsérteni, összegabalyítani és azon egyénekkal, kik arra törekednek, hogy az egésztõl elszakadjanak, a sérthetetlen magának való elvét és a zavartalan biztosságot élvezzék, a kérlelhetetlen urat, a halált éreztetni. Azt, hogy a közület, ez az erkölcsi egész széjjel ne hulljon, csakis háboru által lehet elérni. Ez a háboru értéke és szükségessége. Ez bizonyítja észszerüségét és nélkülözhetetlenségét. Ami pedig ésszerű és nélkülözhetetlen, azt akarni kell. Ezért nem szabad a háboru be következését a véletlentõl várni, hanem azt mesterségesen, tudatosan, szándékosan elő kell idézni. A kormányok köteles-

sége tehát, időnként mesterségesen előidézett háboruk által a népeket a háboru áldásaiban részesíteni. (Turnovszky.)

Ezen elvek szerint tehát az emberiségnek nem békét létesítő, hanem háborut előidéző nemzetközi bíróságra lenne szüksége. E nagy filozófus szörnyűséges, kegyetlen gondolkozása sokaknál talált követőkre.

Treitschke lesajnálja Kantot, hogy ez nagy nevének fényét a béke filozofiájának adta oda s megcsodálja Hegel és Fichte gondolatmenetét a háboru szükséges volta felől, egyben idézi az ótestamentumot is, mely az igazságos és szent háborut dicsóiti.

Niesche, a nyers erőszak és a kiméletlenség filozófusa is azt tartja, hogy a társadalmak és államok alakulásának és átalakulásának egyetlen lényeges tényezője a háboru.

Nálunk Concha Győző a háboruban az ember erkölcsi mivoltának legfenségesebb bizonyágát látja.

Steinmetz, holland író „Die Philosophie des Krieges“ igen olvasott könyvében azt mondja, hogy a háboru az Istentől megállapított világrendnek egyik tényezője, amely megméri a népek sulyát és értékét. A nemzetközi vetélkedés hajtó rugója a harcias szellemnek, amely nélkül a létért való küzdelem elposványosodik.

Bismarck, a nagy államférfiu is Hegellel azt tartja, hogy az államot csakis állandó küzdelemmel, mely reá nézve az életet jelenti, lehet fentartani. Az a politika, amely ezen harcoktól rendszeresen kitér, az állam tespedését jelenti s ez a fejlődés rovására történik. Egy hűdési állapot áll be, melyből vagy explosiv módon vagy pedig külső háborus bonyodalmak útján lehet kivergődni. A belső teljes békének elérése ép oly veszedelmes ábrándkép, mint a külső ellenség kiengesztelődése. Harcolni kell s a lelkiismeretes államférfiu feladata, hogy képes legyen ezen küzdelmet kedvező feltételek mellett folytatni.

Moltke Bluntschli professzorhoz intézett levelében megemlíti, hogy az örök béke álmom, még pedig nem is szép álmom. És a háboru Isten világrendjének egyik eleme. A háboru kifejleszti az emberek legkitünőbb erényeit, bátorságot és lemondást, kötelességtudást és áldozatkészséget, mely nem riad vissza az élet kockára vetésétől sem. Háboru nélkül a világ a materializmus posványába sülyedne.

Ehhez azonban rövid megjegyzés fér, nem szabad ugyanis szem elől téveszteni, hogy békében is a polgári bátorság, kötelességérzés s a többi erények számtalan példái tapasztalhatók, nem kell itt a vallás és tudomány vértanuit, az orvostan és a technika hőseit, az áldozatkészség és önfeláldozó hazaszeretet mindennapi példáit felsorolni, hogy megoktassék, miszerint az emberi nem elkorcsosodását és a társadalom elposványosodását nem a háboru gátolja meg, hanem ellenkezőleg, a küzdelem irányának megváltoztatása, amely energiánkat és életünket ép ugy igénybe veszi, mint a háboru maga (Máday Andor, A háboru és béke szociológiája). Egyébként a népek elkorcsosodásáról mint a háboru következményéről keveset irnak, jóllehet közismeretesek: a fiatalkori bűnösök elrettentő szaporodása, a nép hiányos táplálkozása, sokaknál a vagyonok immorális felhalmozása, a nemi betegségek és a tuberkulózis rémes terjedése. Dalmáciában a napoleoni hadjárat óta a tuberkulózis és a hirhedt Skrljevo (Lues) még mai napig is szedi áldozatait. A háboruspárti írók, amidőn a háboru áldásait magasztalják, bizonyára figyelmen kívül hagyják az árnyoldalokat.

Hogy tovább idézzünk, felemlítjük még a többek között:

Ernest Renan a haladás egyik feltételül a háborut tartja. Az ember csak küzdelemből és erőfeszítésből él.

A háboruspárti Rooseveltt hangosan hirdeti, hogy megvetjük azt a népet, épp ugy, mint megvetjük az egyes embert, aki eltűri a sértéseket. Ő utálja a félénk béke híveit, mert csak a háboru útján szerezhetjük meg azokat az energikus tulajdonságokat, melyek az élet kemény küzdelmeiben való győzelmet lehetővé teszik. Rooseveltt az egyesek megvetésénél elfeledi, hogy éppen az angol-szász faj volt az, mely a párbajt magánál kiküszöbölte.

William James, amerikai neves filozófus, a háborus erényeket feltétlen és állandó emberi értékeknek tartja.

Mahan angol admirális szerint a rablás régi ösztöne, amely az erőt tette a tulajdon urává, ma is meg van s ennél fogva az erkölcsi erőnek a fizikai erőre kell támaszkodnia. Ipar, piac, szupremácia és flottabázisra szükség van, ha a kormányok szem előtt akarják tartani, hogy saját népeik érde-

keit megvédelmezzék. (Idézetek Norman-Angell : Rossz üzlet a háboru — ford. Kunfi Zsigmond — művéből.)

Wundt, a nagynevű fiziologus és lélekbuvár arra a következtetésre jutott, hogy az emberek harcai akár hatalomért, akár javakért folynak, gyökereiben a lélek konfliktusszükségletéből támadnak. Ezzel kapcsolatosan Szántó Hugó a konfliktusszükséglet és létfontartás elveinek viszonyát tárgyalván, megemlíti, hogy akik legóvatosabbak olyankor, ha valamely kulturkiadásról van szó, pl. iskolákról és rögtön az államháztartás egyensúlyát említik mint sacrosanctumot, olvasatlanul dobálják a milliárdokat a háborus Moloch torkába Nem pusztán jóhiszemű tévedésről van itt szó. hanem arról, hogy a háboru jobban megfelel az emberi lélek konfliktusszükségletének, mint az iskola.

Norman-Angell szerint a háború hiveinek deduktív bizonyítéka így fest: A küzdelem az élet törvénye. A küzdelemre való készség a nemzetek fenmaradásának feltétele. Ezért azokban a nemzetekben és egyéneknél, kik a létért való küzdelemben fenmaradtak, ennek a készségnek erősnek kell lenni, mivelhogy a legjobb egyének és a legjobb nemzetek ki volnának szolgáltatva a durvábbak kényének-kedvének. A férfias tulajdonságok, a harckészség, a vakmerőség, a kitartás, a hősiesség fenmaradása és átöröklése biztosíthatja csak a faj fentartását.

Gumplowicz a különböző faj közti gyűlöletnek és ellenszenvnek forrását abban látja, hogy egyik népcsoport gazdasági előnyök kicsikarása végett akarja maga alá gyűrni a másikat. Ő öntudatlan törekvésnek tartja azt, ha egyik csoport a másik fölött gazdasági érdekből uralkodni akar. A fajbeli ellentét egymás gyűlöletében nyilvánul, de ha fajok harcáról van szó, ez nem anthropologiai értelemben veendő, hanem ez alatt egyes társadalmakat, csoportokat kell értenünk. A jelen háborúra nézve Láncki Jenő mint mozgató erőt említi fel azt a tényt, hogy Németországban a porosz fegyverek győzelme alatt egy, hogy úgy mondjuk, tudományos kardcsörtetés hangzott fel, mely a germán faj dicsőítésében nem ismert határt.

Kiváló szocziologusunk, Jászi Oszkár a Huszadik század mult évi szeptemberi számában a jelen háborúra nézve a fel-

gyujtó okokat illetőleg legelementárisabbnak tartja a következőket: Középeurópának és a Balkánnak meg nem oldott nemzetiségi problémája volt s a két vezető nagyhatalom kapitalista rivalitását csak ezen ok mögé kell helyezni. Jászi továbbá azt mondja, „hogya nem zúgott volna Európa már évtizedek óta az üldözött vagy elnyomott népeknek őszinte, inszzenizált vagy tulzott panaszaitól, ha Középeurópa és a Balkán a nemzeti összeműködés ugyanolyan állapotában élt volna, mint mondjuk Angolország vagy Franciaország, most így alig volna képzelhető olyan kapitalista fogás, mellyel a kulturát vezető demokráciákat hasonló örületbe kergetni lehetett volna. A kapitalista rivalítások ma mindenütt faji és nemzetiségi harcokban ádázan vonagló népek és nemzeteknek vélt vagy reális sérelmeibe kapaszkodhatnak be s ekképen az uralomra éhes angol imperializmus és a revánsdúhtól eltelt francia nacionalizmus, nemkülönben a pathologikus orosz terjeszkedési vágy a felszabadító hamis szerepét játszhatta.“

Gustave Le Bon szerint a háboru furiája a tömeg érzületéből kelt életre, a tömeg psychológiája pedig különbözik az egyesekétől s mint e francia tudós a mai háboru mentességül még hangsulyoz, hogy a jelen világfelforgatás nem egyesektől indult ki, nem egyes egyének tudatos akarata hozta létre, mert az érzelmek kifejlődése tudásunktól, akaratunktól független. Nem lesz nehéz azonban ezen szándékosan hamis beállítást ezen előadás későbbi folyamatában megcáfolni. Le Bon ép oly kevésbé okolja meg állításának helyes voltát, mint a psychologusok egy része, mely azt mondja, hogy a háborút a tömegelekben lappangó misztikus erők eruptiv kitörése okozza, a mely homályos levezetés elég bizonyíték nekik azon tétel felállítására, hogy ilyen erők minden nép lelkében élnek, minélfogva a háboruért való felelősség vagy mindenkit illet, vagy senkit sem.

Jelen fejtegetésünk különben rá fog mutatni arra is, hogy csakis nekünk áll jogunkban a mai háboru erkölcsi terhét magunkról levetni és tisztán ellenségeink vállára rakni. Megdönthetetlen okmányokkal tették és teszik ezt legkiválóbb államférfiaiink, diplomatáink, történetiróink és a napi sajtó. Ez azonban nem az a hely, hol történelmi, vagy politikai mozza-

natokat ismételjünk meg, csak emlékeztetni kell arra, hogy a történelem a jelen háboruban mesterségesen lett csinálva és formálva. A jövődöbeli történetírónak épp ez okból ellenségeinknek — rágalmakból, piszkolódásokból és hazugságokból rendszeresen, a legtorzítóbb szemérmertlenséggel és agyárkodásokkal toronymagasságig összehordott — szemétdombját kell majd félretakarítania, hogy a valót, az igazságot, az események tükrét tisztán maga előtt láthassa

Alexander Bernát, nagynevű tudósunk azt állítja, hogy a történelemben ugyanazon cselekmények megismétlődtek; különböző időtartamokban megjelen az emberiség egy ostroma, emberfölötti hatalmak tombolják ki magukat egész a kimerülésig. Réges-régen nagy deszpoták, hadvezéri lángelmék borították lángba a világot, ma a hataimi polcon álló egyének, kiket vagy a rombolási és bosszúvágy, vagy dicsvágy, pénz és hatalom után való sóvárgás vezérel. Ugyanezen tudós Hegellel ellentétben azt tartja, hogy a háboru nem képez természeti szükségletet mint a halál, hanem jelképezi a vérszomjas állatot, mely vaskalitrájának rácsait rángatja. Ha azután egy-egy vasrud rozoga lesz, meglazul vagy hézag keletkezik a rácson, vagy ha véletlenségből nyitva marad az ajtó, esetleg rosszakarattól hagyják nyitva, úgy a vadállat rettenetes nyomai tárulnak szemünk elé.

Turnovszky egy nagyérdekű tanulmányából több megjegyzést fűztem be előadásom keretébe. Ismeretes, hogy Darwinnak híres tételét, a létért való küzdelem tanát is felhasználták magyarázatul, jobban mondva mentségül a tisztán elméleti és spekulatív alapon kieszelt háborus érvek és érvelések látszólagos jogosultságához. A szociológusok ugynevezett biológiai iskolája egyszerűen átvitte az emberre, a mit Darwin mint törvényt az állatvilágra nézve megállapított, mert nézetük szerint az egész szerves világban szakadatlan küzdelem folyik, következésképen ezen élettani jelenség az emberek között sem nyilatkozhatik meg másként. Ezzel szemben Turnovszky szerint, a háboru jogosultsága mellett felhozott és ügyes dialektikával felépített emez érveléseket alaposan megcáfolják egyfelől a világbéke hirdetői és apostolai, másfelől a háboruelle-nes írók és szociológusok. A szociológiának, e legifjabb

tudománynak érvelései és bizonyítékai annyival is inkább értéklendők, mert ezen empirikus tudomány egészen a lélektanra van felépítve. Egymagában Kantnak munkája teljesen elegendő volna a háboru melletti összes érvek megdöntésére, mert szerinte a népek között felmerülő kérdéseket el lehet és el is fogják majd dönteni békésen, igazságosan és vér nélkül. Ez az, ami bennünket az állatok és a többi szerves lények fölé emel. Az állatvilágban a haladás abban áll, hogy az állat a környezethez alkalmazkodik. Másképp fest a dolog az emberi társadalomban, melynél az ember alakítja át a környezetet. Az embernél az értelem az, mely a létért való harc módszerét megváltoztatta, amit az ugynevezett biológiai iskola egész figyelmen kívül hagyott. A biológia megállapításai nem arra való, hogy ezeket a világtörténelemben az emberiség szépségflastromául felhasználjuk: nem a gyengék elpusztításában, ellenkezőleg, ezeknek megvédésében és erősítésén rejlik a haladás, ez által emelkedtünk ki az állatok fölé.

Ebből az is következik, hogy ha mi az embernél csakis az erősek kizárólagos létjogosultságának elvét fogadjuk el, akkor magából kifolyólag meg kellene, hogy szűnjék minden, a gyöngébbek védelmére létesített intézmény.

A sokak közül Müller Lyer is azt mondja, hogy a szocialdarwinistáknak nincs igazuk, mert az állat és ember között a küzdelem tekintetében már régen megszűnt minden analogia.

Nussdorf, lemergi egyetemi tanár ugyancsak biológiai alapon igyekszik a háborut kimagyarázni. Evvel kapcsolatban legyen szabad Wallesz kitűnő tanulmányából Nussdorf fejtegetésére szószerint utalni: A biológiai fajok önzésével és terjeszkedési hajlamával akarja megvilágítani a népek egymásra való törekvését és a népvándorlásokkal, sáskajárásokkal, egyes állatfajoknak bizonyos helyeken való tömeges felbukkanásával bizonyítja, hogy a hódítási és terjeszkedési vágya egyik legősibb tulajdonsága, sőt ennél is több: egyik veleszületett hajlama minden állatnak. A háborúnak tehát ránk kellett szakadnia, mert az erők, amelyek az emberben s az emberek faji és társadalmi alakulásaiban élnek, bizonyos eszközökben ellenállhatatlan szenvedéllyel kitörnek és legtöbbször egész öntudatlanul érvényesülni akarnak. Hogy mi ennek

az oka, erre a kérdésre a biológia nem tud határozott választ adni. Bizonyos, hogy az élő állatok a megélhetési viszonyokat akarják megjavítani, amikor végeláthatatlan rajokban, sűrű csordákban és megszámlálhatatlan falkákban hagyják el régi helyüket és hetekig, hónapokig a legnagyobb nélkülözések mellett törekszenek előre, sokszor egy teljesen ismeretlen cél felé. És megesik, hogy mire a falka, csorda, vagy néptörzs megérkezik az ígért földjére, akkorára a sok nélkülözéstől, erejének tulfeszítésétől lesorvad és elpusztul. Benne van ebben a nagy hánykolódásban, nagy keresésben és új elhelyezkedésre való törekvésben a mai háború mikrokozmosza. Wallesz ehhez még megjegyzi, hogy erre megint csak azt mondhatjuk, hogy a háborút lehet magyarázni, de menteni nem s ezt következőképpen okolja meg: Bizonyos, hogy a biológia által megállapított hajlamok élnek az emberben. Hogy ezt elhigyjük, ehhez nem is volt szükség az állatvilágból vett példákra hivatkozni. Mert az emberi nem élete és fejlődése, úgy amint szemünk előtt is lefolyik, egyetlen nagy túlekedés, melyet bizonyos mértékig állami és társadalmi törvények korlátoznak. Hogy a korlátozásra törvényeket hoztunk, ebből önként következik, hogy felismerjük ily erők létezését. De amikor korlátok közzé szorítottuk, ezzel azt dekretáltuk, hogy nem ismerjük el az erők korlátlan jogát. Ha az ember — állammá és társadalommá tömörülve — törvényt hozott a magántulajdon védelmére, evvel a törvénnyel ítéletet mondott arról, hogy az eltulajdonítás nemcsak a maga kisebb társadalmán belül elítélendő és megengedhetetlen, de elítélendő és megengedhetetlen a szűkebb határokon kívül is. Az állatvilágot nem kötik ily törvények, az állatvilág kiélheti zavartalanul az ösztöneit. Azonban az öntudat nélkül élő állatban nincs tudatos hajlama a fejlődésnek, nem érzi, hogy magasztosabb célok szolgálatában áll s hogy veleszületett hajlamait korlátok közé kell szorítani, ha a célokat meg akarja közelíteni. És ezért megértjük az állatot, mely darabokra tépi a fajtájához tartozót, hogy önfentartását biztosítsa. De nem értjük még az embert, ha az érdekellentétek nagy harcában megtagadja mások jogát az élethez. Az ember fejlődésének útját az jelzi, hogy mekkora a távolság, melyet maga mögött hagyott, amióta az őstermészettől elszakadt.

Amikor fejlődésről van szó, fölösleges az állatokkal való rokonság felhívásával előhozakodni.

Ezen elmékedések után önkénytelenül felmerül az a kérdés, hogy miért mentegetőződnek annyira a háboru keletkezése miatt s miért háritja egyik fél a másikra az érte való felelősséget. Bizonyos és meg nem cáfolható, hogy az irigységet és gyűlölködést s ezek sajnálatos elfajulása által előidézett sebeket önző célokból vezérelve pénzzel, fondorlatokkal és erőszak kifejtésével céltudatosan és mesterségesen csakis egyes érdekcsoportok szították és ejtették, csakis egyesek bűnös üzelmői s zsákmánypolitikai hideg spekulációja hozták létre. Valóban értelmetlen, hogy egyfolytában a tömeg lélekállapotára hivatkoznak s csak csodálkozni lehet azon értelmezésen, mely a háboru okául a nép megnyilatkozását tekinti, rámondván, hogy amit az egész világ állit, annak csak helyesnek és igaznak kell lenni. Nyilván és legtöbbször készakarva összetévesztik az okot az okozattal. A szociológia más véleményen van, ha azt mondja, hogy Voltairenek több esze van, mint az egész világnak. Ez nem volt képes legyőzni Voltairet, de Voltaire uralta hatalmas eszméivel a világot, ami persze még nem jelenti ezen eszmék korlátlan és felelősségmentes uralmi jogát.

Akik a háborut, mint a közgazdaságtan problemáját tekintik, Norman-Angell (Rossz üzlet a háboru, fordította Kunfi Zsigmond) szerint azt mondják, hogy a nemzetek hatalma egyuttal gazdagságát és anyagi fellendülését biztosítja, hogy a területi terjeszkedés az ipari termékek számára új piacot jelent s hogy az erős nemzet oly előnyöket szerezhet polgárai számára, amelyek a gyenge nemzet fiainak nem állanak rendelkezésére. Az angol ember azt hiszi, hogy gazdagságának a politikai hatalom, a gyarmatbirodalom s így végső soron a tengeri haderő az alapja, hogy Németország növekedő népessége számára nincsen helye, hogy a terjeszkedés szabadságának megszerzése végett Németországnak harcba kell indulnia s hogy ha az angol ez ellen nem védekezik, az élet általános törvényei értelmében is el kell pusztulnia. De ha már arról van szó, hogy valakit felfaljanak, akkor inkább az akar lenni, aki fal, mint akit felfalnak.

Az ugynevezett háborupárti tudomány egyik legtipikusabb

képviselője Le Dantec biologus, aki az egoizmust tartja minden társadalom alapjául, azt állítja, hogy az egoizmus csakis egyetlen egy formában jelentkezik, t. i. a küzdelemben. Ezen bizonyára bizarr gondolkozása tudós, aki az egoizmust a harcral egyértelműnek tartja, nyíltan kimondja, hogy a háboru az ember legtermészetesebb foglalkozása s az egyetlen kötetlenség, amely ugyanegy ország polgárait egymáshoz fűzi; az idegenek elleni gyűlölet, míg a béke az emberiség kipusztulását jelentené. Mint tapasztaljuk, Le Dantec tanár hü követőkre talál az entente államokban.

A közvélemény alakítására az érdekelt csoportok minden lehetőséget próbáltak meg, még a vallási érzelmeket is felélesztették. Mózes könyvéből és Krisztus tanaiból hozván egyes nekik kedvező szemelvényeket. A francia psychologus Le Bon a háboruban a nemzetek szellemi és lelki átváltozását akarja látni s Hanotaux nagyon is ismeretes diplomata, valamint Paul Bourget hírneves íróval sajátságos módon találkoznak azon erőltetett gondolatban, hogy t. i. a háborut Isten sujtó keze küldte a központi hatalmak bűnöseinek megfélemezése céljából.

Mint a tárgyilagosan ítélő gondolkodók nagy része, úgy Turnovszky gondolatmenete is helyes mederben mozog, amiképpen azt mondja, hogy „a psychikai tömeg, a tömegelemek csak akkor fog keletkezni és akcióba lépni, ha a tömeget, bármilyen heterogen elemekből is keverődik össze, egyes egyének hozzák izgalomba s ilyenkor a magasabb rendű életben nagyon csekély az, ami öntudatosan történik, mert a tömeg maga egy holt, élettelen test mindaddig, míg nincs vezetője“. Tehát a vox populi vox Deinek éppen ellenkezője igaz, mert a dróthuzók kihasználták a tömeg fatalizmusát, valamint a személyi akarat gyöngeségének tompa érzetét s a legravaszabb fondorlatok latbavetésével organizálták azt a gépezetet, amelyet tetszésük szerint hoznak működésbe. Hol fondorlattal, hol erőszakkal, de mindig céltudatosan praeparálták a tömeg lelki állapotát a célból, hogy ez pathologikus irányba terelődjék. Ily módon lett kikényszerítve az u. n. közvélemény.

A franciák impulsív, felhevülő, lobbanékony temperamentumát legkönnyebb volt e világháború felkeltésére kihasználni, mert mint Nordau írja, az érdekelt körök az általuk felélesz-

tett nacionalistákat bizták meg avval, hogy az Elzász-lothringiai kérdést ismét felszínre hozzák, hogy a már hegedni kezdő sulyos sebbe belemarkoljanak, hogy a legmérgeesebb idegengyűlöletet prédikálják s hogy a bosszuszomjat és harcvágyat gerjesszenek. S mindezt közvetítette az utca népe, a trónért házaló egyik-másik királyi herceg, különösen pedig a megfizetett bujtogató sajtó, mely képes volt a politikai ellenfelek vad és nyers rágalmozásával s gyalázásával valóságos rémuralmat teremteni.

Itt kevés az idő ahhoz, hogy a tömeg lélektanát aprólékos és részletekre kiterjedő leírásával világítsuk meg, elég legyen azonban ismételnünk és hangoztatnunk, hogy ellenségeink időleges hatalmi tényezői tudatosan és készakarva hozták létre a tömegben az abnormis lelki állapotot, tudatosan teremtettek egy féktelen, romboló tömeget, mely vadállatias dolgokat vitt véghez, a gyűlölet keltésével tudatosan neveltek egy tömeget, mely helyesléssel kíséri a sebesültek és foglyok minden erkölcsi fogalmakkal és a nemzetközi megállapodásokkal ellenkező embertelen bántalmazását, a Baralong eset szörnyűségét, honfiaiink javainak elkobzását és pusztítását, milliók kiéheztetését, dicsérettel és jutalommal szitják és növelik a tömeg erkölcsi és etikai züllését. Megakadt az etikai érzés, az erkölcsi felelősség, valamint a lovagiasság is, mely pedig még a sötét középkorban is mint egyedüli lélekemelő mozzanat szerepelt. Az öntudatlan automatává vált pathologikus és kriminális fajtájú csoport borzadalmas kegyetlenségei, mint ezt különösen a háboru elején nemcsak a nagyobb nemzetek, de a kisebb szomszédok részéről is voltunk kénytelenek elszenvedni, felháborítják legszentebb érzetünket s vérvörösre festik az emberiség történelmének számos lapját.

Nem kell közelebből rámutatni arra, hogy a világtörténelem nagy gonosztevői — és ezek hála az Égnek sem a mi országunkból, sem szövetségeseinkből nem kerültek ki —, mondom, ezen hidegen számító tényezők, kik képesek voltak a tömeget banális frázisokkal hypnotizálni, lelkileg és erkölcsileg megfertőzni, el fogják venni méltó büntetésüket épen a megtévesztett tömegtől magától, ha lehull szemükről a téboly fátyola, ha nála a nép beszámíthatósága és a lelki állapot

egyensulya a sok szenvedelem után ismét vissza fog térni. Elvégre is meg fogják ismerni a lelki egyensúlyokban meg-ingott entente nemzetek az igazságot és tudatára fognak jönni azon ellentétnek, mely kormányaik eszményi, hangzatos szavaik és brutális tetteik között fennáll. Most még védik saját énjüket, e célból még irányítják a tömeg gondolatmenetét öntömjénezéssel és a mi erkölcsi és physikai kvalitásaink hazug lebecsülésével, de a történelem az utolsó ítéletet meg fogja hozni. Már most is kezd inogni a talaj a háborura uszítók lábai alatt. A népek elvégre is nemes hivatásuk tudatára ébrednek s az igazság és közösség érzetének ujjaszületésével, a béke ellenségei, kik egyszersmind az emberi nem ellenségei is, meg fognak semmisülni.

Habár nem is tartozik szorosan ide, a háboru előidézői részéről a tömegre szuggerált, szándékosan rosszakaratu, nevetséges és otromba vádak megcáfolása, hogy mi barbárok, a civilizáció és az emberiség kulturájának hátramosztói vagyunk, lélektani megítélés szempontjából még sem tartom feleslegesnek egyik-másik adat beillesztését, mely napnál világosabban illusztrálja, hogy nincs a világon oly botorság, melyet a tömeg készpénz gyanánt ne venne, mert a hatalmi erők nagyon jól tudják, hogy ha a tömegben a tudat alatti immoralis képzetek felszínre kerülnek, ugy ezek legkönnyebben válnak ható tényezővé.

Egyik legelőkelőbb angol lap, a „Westminster Gazette” nem átalja egyik multévi számában a publikumnak a következőket beadni: Oroszország Európa legcivilizáltabb állama, az orosz nem agressziv nemzet, Európa egész történelme nem egyéb mint a német támadások végnélküli krónikája a szomszédos szláv államokkal szemben, amelyeknek pedig nincs más óhajuk, minthogy békében élhessenek. Ezen a tudatlan tömeget szuggeráló s nyilván hangulatkeltésre számító beállítás szerint tehát Oroszország soha nem is szándékozott más nemzeteket leigázni, még a japánokat, chinaiakat, mongolokat, perzsákat, törököket, finneket, lengyeleket, románokat sem. Vagy talán a büntények végnélküli sorozata, mely retteneteslván cár óta isszonyattal töltötte el az emberiséget, a legmagasabb kultura és civilizáció tanubizonysága-e? Ez a

saját kulturális fölényökkel folyton kérkedő angoloknak igazán nem jól áll, épen az angoloknak nem, kiknél közismeretes, hogy a képmutatás fátyolával szívesen borítanak be bármely erkölcstelen dolgot, ha ezt érdekük úgy kívánja. Teljes lehetlenség a tömeg gondolkozásának irányítására célzó sajtógyalázkodások halmazát csak kivonatosan is összeállítani, csak csodálkozni lehet azon, hogy az ellenséges sajtónak nap-nap-utáni légből kapott borzalmas és nevetséges perverz rágalmai — a közelmúltban a többek között az a hír, melyet egyik legelőkelőbb szónok még az angol parlamentben is felszólalás tárgyává tett, hogy mi az ellenség hulláit szappangyártásra használjuk fel —, a jobb izlésű embereket nem untatják.

A tömeg különben hamar feled, még csak néhány évvel ezelőtt Kennan, Szibéria című könyvének megjelenése után Angliában meetingeket tartottak az orosz barbarizmus ellen, ma ezen ország egyszerre a legcivilizáltabbá lett előléptetve. Nemkülönböztet csodálatos jelenség, hogy még azok is, kik a tömeg fölött nagy szellemi magaslaton állanak, lelkileg megfertőződnek. Még ezeknél is teljesen elenyészett egyéniségüknek tudatos személyisége és a gondolatok és érzelmek oly irányba terelődtek, mely a tömeglélektől miben sem különbözik. Sajnálatos tény, hogy ma az entente államok tudományos intézetei is a politika bujtogató szolgálatában állanak. Talán nem fog-e a francia nemzet művelődéstörténetében örök szégyenfoltot képezni az a tény, hogy az akadémia és más tudós társulatok az ellenséges államok kültagjait, köztük egy Röntgent, egy Ehrlichet stbieket soraiból törölték, ellenben Pasicst, a szerb trónörökös s hasonló egyéneket tagjaivá választotta? A londoni Royal Society kitagadta a német tudósokat s itt megint csak Turnovszky tanulmányából idézek: A hazafias felbuzdulás szülte gyűlölet tehát még azokra a körökre is kiterjedt, amelyeknek az kellene, hogy legyen magasztos hivatásuk és életfeladatuk, hogy egy más eszmét propagáljanak: a kultura internacionalizmusának eszméjét. De mit tapasztalunk a műveltség és kulturális fölényükkel hivalkodó ellenségeink részéről? Azt a sajnálatos tulzást, hogy akadémiusaik és világhírű celebritásaik leszállottak arról a magaslatról, melyre zseniálításukkal és szellemi munkásságukkal

felemelkedtek. Szét vannak rombolva a nagy szellemek között az összekötő hidak s mintegy áthatolhatatlan drótsövényekkel vannak egymástól elválasztva. Ők voltak azok, kik a jelen materializmusát prédikálván, az összekötő szálakat elvágták, pedig meg kellett volna gondolniok, hogy a háborúnak egyszer csak véget kell érnie s gondoskodni kell arról is, hogy a békekötéskor minél kevesebb megbánni és reparálni való legyen. Amikor az idegen, kiváltképen a német nagy tudósokat törölték a listáról, nem törődtek avval, hogy a szellemi javak kicserélésénél ők esetleg kevesebbet nyújtottak. Különben az egyes hatalmi tényezők adáz munkáját mi sem jellemzi jobban, mint az a köztudomású tény, hogy az entente államokban, nevezetesen Angliában, Franciaország és Olaszországban, mindenkit, aki a béke érdekében mer szót emelni, minden lehető módon üldöznek s hazaárulással gyanúsítanak, míg a háborút, mint a legszentebb és legerkölcösebb ténykedést éigig magasztalják s a nép szenvedélyét egyfolytában keltik és felkorbácsolják, hogy a szivekben a harc lángja ki ne aludjon.

Bocsánat e kifejezésért, de direkt gyengeelméjűségnek lehet minősíteni azt a cselekedetet, hogy az angol és román király megtagadván öseiket, kik között pedig sok kiváló ember is volt, más családi nevet vettek föl. A háboru tartama alatt különben Angliában állítólag Vilmos császár iránti ellenszenvből az ujszülötteket sem keresztelik már Williamra. Pedig az angoloknak sem Shakespearerel, sem Ill. oraniai Vilmossal nincs mit szégyenkezniök.

Hogy a sajtó szereplésére visszatérjünk, meg kell említeni, hogy a sajtónak, mint a közvélemény megalkotójának és közvetítőjének lélektani elbirálása sok időt venne igénybe. Itt csak néhány tényt óhajtunk beilleszteni. Vegyük pl. az angol sajtót. Szerinte Németország egész történelme a legförtelmesebb bűntények és ocsmányságok halmazát képezi, viszont Anglia történelmét a nagylelkűség cselekedetei és a népek szabadságáért önzetlenül vívó harcok jellegzik. Amikép 1870-ben a német törekvésekről még a legnagyobb csodálattal zengedezett, úgy típorta egyidejűleg sárba a francia izgága megférhetlenséget s örökös rablási szándékot és a megbotránkozás tónusával mutatott Elszász német lakosságának elnyomatására. Az

angol sajtó ma egész más hurt pendit. A gyűlölet szellemét a megfizetett francia sajtó szintén a legnyomatékosabban szítja. A közvéleményt fantasztikus hírekkel, rágalmazásokkal, tisztességes egyének megvádolásával, kétértelmű fordulatok beillesztésével s az igazság elhallgatásával mérgezi meg. Az olasz sajtó színházi jelenetekben dús irodalom jellegét öltötte fel. Csupa költemény és istenítés, mely szellemi táplálékot azonban első sorban maga a lövészárokban kinlódó olasz katona veti meg, kinek szenvedéseit inkább respektálnia kellene a sajtónak, semmint szórványos hős tetteit érzélgős retorikával, nagyszájú fecsegéssel, szingazdag és hangzatos szónoklatokkal egyfolytában dicsőíteni. Ahova csak pillantunk, mindenütt tapasztaljuk a saját erényükkel való hivalkodást és a mi büneink felsorolását. Szóval, lépésről-lépésre tárul szemünk elé az az ellentét, mely a nemzetek általános és a sajtó magánérdeke, illetve ezek pénzelői között fennáll. Fulda, hirneves német író, Budapesten az utóbbi napokban tartott előadásában helyesen jegyezte meg, hogy Angolország volt az, amely legelsőbben ismerte fel a sajtó hatalmát, a nyomdafesték hypnotizáló hatását s csakis ezen módon volt képes a közvéleményt mozgósítani, felfegyverezni. A félrevezetés hatását mi súlyosan érezzük, amidőn megcáfolhatatlan érveink és jogaink az eddig velünk barátságban élő államok nemzetei előtt hitelre nem találtak, amidőn bennünket a hazugság hadjárata hirtelenebbül lepott meg, mint maga a fegyveres betörés. Persze, az arany, a kábel és a sajtó már évekkkel előbb praeparálta a világ közvéleményét.

Ne öndicséret számba menjen, ha odavetve érintem meg, miszerint a központi hatalmi szövetség sajtójának önmérséklete, nyugodt, fegyelmezett és lovagias írásmodora ellenségeinkkel szemben, fénypontot képez az áldatlan szellemi harcban. De sőt büszkén és emelt fővel tekinthetünk kulturéletünkre, Shakespeare, Molieret, Maeterlincket s az ellenséges államok többi költőinek s nagy művészeinek alkotásait a háboru alatt is hallgattuk és megbecsültük.

Látjuk, hogy a háboru felidézésének és terjesztésének módja az a nemtelen hangulatkeltés, mely egy neki szolgáló közvélemény teremtése céljából a tények ferde beillesztését

tüzte ki eszközül, magyarán mondva a hazugság. Ellenségeink vezető férfiai tudvalevőleg a legtágabb értelemben és hihetetlen méretekben gondoskodtak arról, hogy az igazság importja országaikba megakadályoztassék, viszont a hazugságok kivitelét csodálatos raffinériával, a gondolatok és szavak káprázatos és mámorító művészetével organizálták. A tömegben „az igazságért való lelkesedést” negatív uton élesztették és táplálták. A leggyűlöletesebbnek tartom magát a gyűlöletet és a legalábbvalónak az irigységet. Ezen érzelmeket a háboru előidézői a tömegben a hazugság segélyével váltották ki. Az elkábított és félrevezetett tömeg ma már annyira jutott, hogy papagály módra mindent utánna mond s hogy már ő is természetszerűnek és csakis az igazság követelményének és győzelmének tekinti, hogy országaink feldaraboltassanak, mi megaláztassunk és megsemmisüljünk. A gondolkozásában megingott nép az u. n. „igazságért” való lelkesedésében már nem képes gondolatmenetét a normális határok közé visszaterelni, megszűntek nála a gátló központok szabályozni a szellemi munkát. Mit is mond a császár Goethe Faustjának 2-ik részében?

Die Menge schwankt im ungewissen Geist,
Dann strömt sie nach, wohin der Strom sie reisst.

Ugyancsak a második részben így szólaltatja meg a halhatatlan költő és természetfilozófus a második kémet:

Erst gewährten wir vergnüglich	Und auf vorgeschriebenen Bahnen
Wilden Wesens irren Lauf;	Zieht die Menge durch die Flur;
Unerwartet, unverzüglich	Den entrollten Lügenfahnen
Trat ein neuer Kaiser auf.	Folgen Alle. — Schafsnatur!

A háboru tartama alatt kieszelt koholmányokat valami-képen még inkább meg lehet érteni, amennyiben hadicsel-ről vagy egyéb hadi műveletekről van szó s maga a katonai dicsekvés is, amitől nagy hadvezérek, köztük egy Napoleon is legkevésbé voltak mentesek, növeli a bátorságot és kitartást. Napoleon még mint tábornok jelenti a konventnek: „Királyo-kat láttam lábaim előtt heverni, mindennemű igényekkel hoza-kodhatnék elő s ötven milliót nevezhetnék magaménak, de én a nagy nemzet polgára és tábornoka vagyok és réám csakis az utókor ítélete, lelkiismeretem és hazám boldogsága gya-korolnak ingert.” És ezen tábornok, később már mint császár,

merészeli Károly főhercegnek irni, hogy nagyobb súlyt fektet egyetlen egy ember megmentésére, mint a háboru szomoru tetteiből származó dicsőségre. Viszont Berthier tábornok előtt, ki neki a sorozási lajstrom eredményéről referált, már az igazi színben mutatta magát, mert kezeit meglegedetten dörzsölvén, mosolyogva jegyezte meg: „Tehát ismét módomban áll havonta tizezer embert felhasználni.“

A Münchhausenek már az ókorban is értették a módját, hogy kell hangulatkeltés céljából föllenteni. Így volt ez, amikor a görögök Marathonnál tizezer emberrel hatszázszázötven vertek meg és pedig elég alaposan, mert a csatatéren kétszázszázötven perzsa halottal szemben csak 192 athenei maradt; így volt ez ugyancsak a görögöknél, amidőn Xerxes ötmilliókétszázharmincnyolcezer emberét semmisítette néhány ezer görög; így volt ez a rómaiaknál, amidőn Marius az Etsch folyónál csak háromszáz embert vesztett el a Cimberék száznegyven ezer halottjával és hatvanezer foglyával szemben. Ép így festenek d'Annunzio és érdektársai bombasztikus förmedvényei s a megfizetett és megbéklyózott sajtó zabolátlan és undorító pszichológusai is. Az igazság célzatos és szándékos elferditése képes tulhevíteni a tömeg fantáziáját és egy új közvéleményt kialakítani. Ellenfeleinknek jutott osztályrészüül az a sajnálatos dicsőség, hogy ugy a háboru felidézése, mint annak folytatása céljából a hazugságot a legnagyobb virtuozitással fejlesztették és gyakorolták. Azt, hogy a mi részünkről is történt hangulatkeltés és egyéb hiba is, ez csak nagyon természetes, de egészen más lélektani elbirálás alá esik, mert mi csak védekezünk és nem támadunk, hódítási tervek pedig egyáltalán ki voltak zárva. Ezt jól tudják a mi derék harcosaink s ép ez okból nincs is szükség őket a „gyűlölet keltésével elmámoritani, hazugságokkal megtéveszteni s gépfegyverekkel hajtani előre“.

Hogy a tömeglélekben szenvedélyek uralkodhatnak, nem lehet kétségbe vonni, de ismétlem, hogy ezek felélesztése, a lélek mesterséges megbetegedése ugy annyira, hogy az agyokban a gyűlölet deliriuma egész az aktív és passzív tébolyhoz vezessen, ez csakis a társadalom exponenseitől indult ki, ez csakis egyes hatalmi érdekkörök népámító ádáz munkája. Ezek szövetségeseket szereztek maguknak, egyesek és egész

nemzetek megvesztegetésével és terrorizálásával. Maguk, ellenségeink sem fogják később letagadhatni, hogy az ő részükről indult ki az a sajnálatra méltó kulturátlan tény, mely az emberi viszonylagosság tisztaságának, bensőségének és lovagiaságának teljes megszűnéséhez vezetett. A számtalan örületes kinövés, mint a foglyok és sebesültek leköpése és kövel való dobálása férfiak és asszonyok részéről, tettleges és szóbeli inzultusok más nemei, a foglyokon Szibériában és a gyilkos klimájú afrikai gyarmatokban elkövetett gyalázatos méltatlanságok, a gyermekeknek, nőknek és asszonyoknak túsul való elcipelése s a karlsruhei gyermektömeggyilkolás, még távolról sem meritik ki azt a sorozatot, mely „a civilizáció és kultúra érdekében küzdő” ellenfeleink bűneit képezi. Emlékezzünk csak vissza az oroszok és franciák borzadályos eltévedésére. Az igazán erős nép hatalmának tudatában bestialitásokra nem fog vetemedni s nincs is oka oly szívtelen kegyetlenséget gyakorolni, hogy a maguk előtt kergetett békés polgárokat vagy foglyokat mellvéd gyanánt használja fel frontja előtt. Érdekelletéteket még mindig sikerült elsimitani, a beteges képzelődés, illetve a lelki és szellemi kór már nehezebben gyógyítható.

S minthogy *difficile est satyram non scribere*, végül ide igtatom a Kombana című bolgár lap keserű kifakadását, mely ellenségeink szerepét a világháboruban bár a humoros oldalról, de a sorok között lélektanilag kellőképen világítja meg: Németország, ugymond, egy Goethe és egy Schiller hazája, ott született Kant, Hegel és Haeckel. Németország Marx és Engel hazája, ott láttak először napvilágot a zsenik legtekteintélyesebb képviselői. Németországban látjuk a legjobb szervezkedést, a legpéldásosabb állami és szociális rendet. Az angolok, a franciák és oroszok ott meritik tudásukat s tudományukat stb.

Igy gondoltunk mi még rövid idő előtt, most azonban változtatni kell nézetünket. Több oldalról terjesztenek híreket a német barbarizmus felől s most már előttünk is teljesen világos, hogy valamennyi kulturállam csakis az ellen küzd. A franciákkal és angolokkal vállvetve harcolnak most Afrika és más kontinensek kulturelemei. Timbuktu valamennyi nagy gondolkodója abba hagyta tudományos munkálkodását, hogy Európa leigázott népeinek szabadságáért küzdhessen. A nemes

Kafferek, a magas erkölcsi színvonalon álló orosz fekete szakkal és a humánus huligánokkal egyesültek, hogy a Donkozákok magas eszményeit megvalósíthassák; ma már a hotentották dramaturgjainak és íróinak türelme is elfogyott, ma már a Szudán művészei is elhatározták, hogy művészi alkotmányaikat a német vandalizmus ellen megvédjék. Sőt Algier és Szenegál lakosai — mely országok az elfinomult legmagasabb kulturának bizonyára bölcsőjét és a metafizika és transcedentális tudományainak legzseniálisabb szerzőinek szülőföldjét képezik — szintén gyökerestül akarják a hazug német tudományokat kiirtani s a világot újjáalakítani. Még a Csendes-óceán szigeteinek kanibáljai is, ezen szimpatikus sebészek és specialisták, az emberi test anatómiájának és élettanának legkiválóbb ismerősei, szintén az Éghez kiáltanak: Le a német barbarizmussal! Éljen a kozák szabadság. A szabadságszerető moszkoviták, a párizsi könyörületes uzsorások és apacsok, a civilizált afrikai négerék és indiai ghurkák Berlinbe akarnak bevonulni, hogy ezen a földön egy foltocská se maradjon kultúra nélkül.

Nem kell ismételnem, hogy a tömeget perverz lélektani mozzanatokkal nem volt nehéz megzavarni. A fertőző démonok belekergették a népeket a háboruba s az öntudat beálltának virradtával egyik sem tudja, hogy bontakozzék ki belőle. Ellenfeleink még reménykednek, meggondolatlan frázisokkal, kifogásokkal és vádaskodásokkal végcélhoz jutni, másrészt azonban keresik már a gyógyszert, a motivumokat, amelyek segítségével visszazívják önös terveiket. Minthogy erre eddig képesek nem voltak, nem szűnnek meg palástolni eredeti szándékaikat, t. i. hogy Anglia falánksága nem a versenytársat akarta minden lehető módon kiszorítani, Oroszország nem ohajtotta Konstantinápolyt, Franciaországot nem a dicsszomjas és hiu reváns eszméje bántotta s hogy a bizness nyereségét bezsebelő amerikai plutokrácia elvetemültsége, Japán és Románia ortonámadása, Olaszország tultengett nemzeti hiusága és kapzsisága, Szerbia gyilkos iskolája, mind csak a civilizáció eszméjének szolgált. Valaminthogy ellenségeink vezető csoportjai a világot és saját nemzeteiket a háboru előidéző okaira nézve egyszerűen megcsalták, úgy hazudnak a béke motivumait illetőleg is. El-

lenségeink még a háboru negyedik évében sem akarják látni a valóságot, Románia megnagyobbodva akar a háboruból ki-kerülni, Pasics nem akarja feladni Dalmáciát, Olaszország Trieszt nélkül nem élhet s Anglia nem tűrheti a német flottát.

Gumpłowicz továbbra is sötéten látja a világot. Grundriss der Soziologie című hírneves munkájában felemlíti, hogy őt az emberiség története, ez az örökös tragédia, a legsötétebb pesszimizmussal tölti el s tagadja, hogy az emberiség történetében haladás lenne, mert az erőszak fogja mindenkor a tömeget és az államot irányítani s örök természettörvénynek látja azt, hogy a hatalmi polcon álló kisebbség a nagy néptömeget kizsákmányolja. Bizonyos azonban, hogy a háboru nem egyéb, mint az erőszak alkalmazásának legszélsőbb formája, az emberi individualizmus legvadabb megnyilatkozási módja, ennél fogva meg van okolva, hogy gyengébb módszerekhez forduljunk, hogy képesek legyünk a tömeget a valódi haladás felé terelni s ez a nevelés s ebből kifolyólag a szellem fejlesztése. Alexander Bernát fölveti a kérdést, hogy a háboru valóban oly nemesítőleg hat-e az erkölcsökre: „Éppenséggel millió ártatlanok tömeggyilkolása hasson az emberiségre nemesítőleg? Avagy az azokra való látvány, kik bennünket a legszemérmertlenebbül kiuzsoráznak és minden rizikó nélkül meggazdagodnak? Hitszegés és nyíltan kimondott országrablás talán azon példákat szolgáltatják-e, melyek az életben becsületességre ösztönöznek? A nemzetközi jog összeomlása a legnagyobb erkölcsi veszteség, melyet az emberiség ezen háboruban elszenvedett.“

Hogy a háboruk megszűnjenek, erre az emberben az erőszakosságra való hajlamot megfékezni képes jobb módszerek, illetve ezek kitalálása vagy kieszelése nem elegendők s ez bizonyára a világ legnehezebben megoldható problémáihoz tartozik. A világ azonban önmagától nem halad, tehát összeműködésre van szükség a nemzetek között. Ilyen szellemet már az iskolákban lehet az ifjúságba belenevelni. A mai háborut is tekintve, nem a központi hatalmak strangulációja és feldarabolása, nem a minduntalan mint a világbéke örök veszedelmét hangoztatott porosz militarizmus eltüntetése, a gyengébb nemzetek védelmének álszenteskedő frázisa, nem válasz-

tott bíróság, államszövetségesek, leszerelés és más ily szép hangzású elvek képezik a jelen idő szerencsétlensége megismétlésének megszüntetését s általában a háborúk megszüntetésének előfeltételét: az emberiességre és összeműködésre való nevelés, tehát a szellem az, ami ezen fogalmakba életet önt.

Az utolsó évtizedek történelme is igazolja, hogy az emberiség a fejlődésével kapcsolatosan egyre jobban távolodik a harc állapotától, egyre nagyobb mértékben mond le az erőszak alkalmazásáról s tér át az együttműködésre. Ezeket Norman Angell munkájából idézem, ki továbbá utal arra, „hogy minél nagyobb a népekkel való együttműködés, annál nagyobb a nép életképessége. Már pedig olyan testet, melynek egyes részei annyira függnék egymástól, hogy a szükséges rendezett összeműködés nélkül az élet lehetősége megcsökken, működése szempontjából nem lehet egymással vetélkedő szervezetek gyűjteményének, hanem csak egyetlen eleven szervezetnek tekinteni. Ezt a felfogást megerősíti az, amit a természettudomány tanít a környezettel harcban álló élő szervezetek mivoltáról. Minél magasabbrendű valamely szervezet, annál differenciáltabbak egyes alkotó részei, annál jobban függnék egymástól és annál nagyobb az összeműködés szükségessége. Az élettan tehát azt mondja, hogy a harc helyére a kooperáció kerüljön, amennyiben az emberi szervezet a környezethez (természethez és földhöz) alkalmazkodjék, hogy életrevalóságát növelje.“

Lélektani szempontból pedig elég legyen felhozni, hogy amikor az erőszak helyét az összeműködés foglalja el, ez az ösztönös, tehát öntudatlan cselekvésre irányuló hajlam legősibb korlátozását jelenti. Amint az ösztönös cselekedet az ész ellenőrzése alá kerül, az erőszak alkalmazásának köre szűkebbre szorul. Az utóbbi 40 év alatt sikerült is számos esetben az államok közötti — formai sérelmekből és jogsértésekből vagy pedig vitális érdekek összeütközéséből eredő — konfliktusokat békés uton elintézni. Máday Andor „A háború és béke szociológiája“ című művében azt mondja, hogy a hadsereget megingatni, szervezetüket gyengíteni, fegyelmeztségüket aláásni, mindez nem nevezhető pacifista programnak, nem a lefegyverzés fogja nekünk az örökbékét meghozni, hanem a béke fogja a lefegyverzést is magával hozni.

Befejezésül egy kuriozumot akarok emlékülke idézni. St. Pierre abbé a 18-ik század kezdetén magyarázgatta a háboru szükségének feleslegességét s 1713-ban írta meg „Az örök béke tervezete” című munkáját, mely egy békekongresszus, illetve békeszenátus maradandó létesítését tűzte ki céljául. Ezen abbét, ki elég merész volt XIV. Lajos felől kimondani véleményét, hogy a háborura való hajlama miatt nem érdemli meg a „nagy” epithetonnal való megtiszteltetést, a francia akadémia ép úgy törölte soráiból, mint ezt jelenleg is megtette a külföldi tudósokkal.

A célzatosan előidézett erkölcsi fogalomzavar megrázó további részleteire kiterjeszkedni sok, igen sok időt venne igénybe. Itt csak a háboru és ennek okainak főleg lélektani megvilágítását kíséreltem meg, nem térhettem ki azonban evel összefüggőleg a fontosabb szociologiai, történelmi és politikai mozzanatok érintésétől sem. Amennyiben ennek hozzávetőleg megfelelttem, igazságtalanság lenne, ha a háboru alatt szült erkölcsi erőket elhallgatnók. Az eszmények ugyanis megtartották erejüket és szépségüket minden véres áldozat és pusztító rombolás dacára is. Az orvosok és a társadalmi intézmények nagy munkája, az egész nemzet áldozatkészsége és szeretetteljes odaadása a sebesültek, rokkantak, özvegyek és árvák érdekében, a hadi foglyokkal való emberséges bánásmód stb. mintha egyensúlyozni akarnák a béke összes erkölcsi erőit. A kik nem is voltak az arcélen, azok is átszenvedték a világborzalmakat s a legsúlyosabb kötelesség teljesítése alatt roska-doztak. Még soha jobban, mint e nagy időkben, nem dokumentáltuk benső együvé tartozandóságunkat; elnémultak a külveszély pillanatában a szenvedélyes ellentétek s valamenynyien egyesültünk a haza védelmének nagy gondolatában. Egyforma érzület tett bennünket egységessé. Teljes öntudattal emelhetjük ki lelki és erkölcsi fölényünket s minél újabb és újabb injuriákat követnek el velünk szemben ellenfeleink: velünk, akik csak védekezünk, amidőn létünkért küzdünk, annál lélekemelőbben nyilvánul meg bennünk a szeretet és kötelességérzet a hazával szemben, mely bennünket és elsősorban harcosainkat, kik tultették magukat a világ legnagyobb megpróbáltatásán, örök időkn fog diszítani és megdicsőíteni.

A tuberkulózis megelőzése.

Irta: dr. Buro Péter, vármegyei alorvos, tüdőbeteg gondozó orvos.

I.

Egyéni megelőzés.

A tuberkulózis vagy gümöbetegeység, melyet előhaladotabb megjelenési alakjában mint tüdősorvadást vagy tüdővérszt, szárazbetegeseget vagy hektikát mindenki ismer, annyira elterjedt, az általános megbetegedest és halálozást oly nagy mértékben befolyásolja, hogy ugy az állam mint a társadalom kiváló érdeke e veszedelemmel szembe szállani.

A tuberkulózis e nagy jelentősége a gondolkozó emberek előtt ugyan mindig tisztán állott, de a tuberkulózisellenes mozgalom megindulása biztos alapon tulajdonkép csak akkor vált lehetővé, midőn 1882-ben Koch Róbert a gümöbacillusok felfedezésével kimutatta, hogy a tuberkulózis fertőző vagy magadiós betegeység, melly ellen épen ugy védekezni lehet és védekezni kell, mint más fertőző betegeység, például a kolera vagy a himlő ellen.

Az említett felfedezés óta a tuberkulózisról való ismereteink évről-évre tágultak, ugy hogy e betegeseget ma egész más szemmel nézzük, mint a multban.

Mig azelőtt az orvosokkal együtt mindenki bizonyos fatalizmussal tudomásul vette, hogy ez oly betegeseg melyet szütleinktől vagy nagyszütleinktől öröklünk s melly ellen épen ezért védekezni nem lehet, ma már tudjuk, hogy örökölni legfeljebb a tuberkulózisra valló hajlándóságot (dispositio) lehet, de e nélkül is mindenki megkaphatja e bajt, annak tehát mindenki ki van téve (exponálva), ha a fertőző anyag, melyet legtöbb esetben a gümös beteg köpése tartalmaz, például szánk vagy tüdőnk utján, a testbe jut. Ebből követhetkezik, hogy a gümöbetegeseg ellen egyénileg védekezni vagyis a bajt megelőzni is lehet, ha a gümös anyaggal való érintkezés alkalmát kerüljük, ha magunkat tisztán tartjuk, ha a fertőző

anyagot fertőtlenítéssel ártalmatlanná tesszük vagy megsemmisítjük.

Természetesen bizonyos időbe kerül, míg a tuberkulózis fertőzőképessége és az ellene való védekezésnek szükségessége a közönség köztudatába átmegy, de erre mindenképp törekedni kell, e felfogásra ma már tanítjuk és gyakorlatilag neveljük az ifjúságot az iskolában, ugyanazt tesszük a felnőttekkel szemben is és óhajtandó volna, hogy a mai világban oly művelt ember ne akadjon, aki ne tudja, hogy a tuberkulózis fertőző betegség; mint ilyen fertőzés útján terjed és hogy viszont célszerű viselkedéssel e bajt kikerülhetjük s megelőzhetjük.

De az újabb orvostudomány bennünket megtanít arra, hogy betegségünk a kezdeti szakábtól gyógyítható is.

Ez a megismerés is homlokegyenest ellenkezik a régebbi felfogással, mellyel azonban még ma is sokszor találkozunk, hogy t. i. a tuberkulózisból senki ki nem gyógyul és hogy ebbe bele kell törődni. Tehát itt is az a bizonyos fatalizmus, mely szerint a tuberkulózist örököljük, miről aztán nem tehetünk, másrészt az újabb tanítás, melynek értelmében e betegséget önmagunk szerezzük és így viselkedésünkkel hozzájárulunk ahhoz, hogy az testünkben létrejöjjön és kifejlődjék. A tuberkulózis igenis gyógyítható, de természetesen nem végső, hanem kezdeti stádiumában.

Ama régebbi felfogásnak azelőtt az orvosok is meghódoltak azzal, hogy a beteggel szemben úgy a diagnózist, mint a prognózist eltitkolták, mert ha betegüknek baja igazi mivoltát és gyógyulási kilátását megmondták volna, szavatlanságot követtek volna el, hisz meggyógyulni úgy sem tudták. A modern orvos tekintetben más álláspontot foglal el, neki titkolódzásra szükség nincs, a betegnek többnyire megmondhatja, sőt ennek úgy magán-, mint a közösség érdekében meg kell mondania, mily betegségben szenved, viszont a betegnek szüksége van ily orvosi tájékozásra, hogy viselkedését ahhoz alkalmazni tudja. Sőt a betegre és a közre nézve egyaránt kell, hogy az orvost minél előbb keresse fel, mert így a gyógyulásra több kilátása nyílik és a tőle kiinduló fertőzés lehetősége kisebbedvén, a közösség sikeresebben megvédtetik.

A tuberkulózis történetében tehát legfontosabb megismerés, hogy az nem valami örökölt, hanem fertőző betegség, übertragbare Krankheit, mert ebből azt a reményt meríthetjük, hogy az nemcsak gyógyítható, hanem meg is előzhető. Erre nézve idézem a lángeszű Pasteur mondását, hogy az ember valamennyi fertőző betegséget legyőzhet és nem bántja az emberiségnek, aki ezeket a tényeket tagadja, sőt másokat is az ő fatalisztikus, vigasztalan álláspontjára terelni akar. Igen jellemző az angol nyelv szokás is, mely a fertőző betegség helyett megelőzhető vagy kikerülhető betegséget mond.

Hogy a tuberkulózis gyógyítható és — ami még fontosabb — megelőzhető, ezt a két szaklatos tételt számokkal is bizonyíthatjuk. Ugyanis a statisztika mutatja, hogy mióta a vázolt újabb felfogás az emberek közt tért hódított, a tuberkulózisban való halálozás esőkkent. Így különösen Angol- és Németországban a halálozás már régebben leszállt, míg Magyarországon még igen nagy, bár a tuberkulózisellenes küzdelem hatása e téren már némileg mutatkozik. Ami a bennünket legközelebb érdeklő Temesvár várost illeti, elég szomorú viszonyokat kell megállapítanom. Így az 1896. évi statisztikai adatok szerint Magyarország városai közül Pécs után Temesvár ott volt a legtöbb tuberkulózishalott. 1909. évtől kezdve összeállítottam a Temesvárott előfordult tuberkulózishalálesetek számát és azt találtam, hogy 1909-ben Temesvár népessége az előző év végén 61087 volt, ebből tuberkulózisban meghalt 303 vagyis tízezer lélekre 49.

1910-ben a népesség	68479,	meghalt 315	vagyis 10000 lélekre	45
1911-ben a népesség	72481,	meghalt 298	vagyis 10000 lélekre	41
1912-ben a népesség	73753,	meghalt 318	vagyis 10000 lélekre	43
1913-ban a népesség	75249,	meghalt 296	vagyis 10000 lélekre	39
1914-ben a népesség	76665,	meghalt 299	vagyis 10000 lélekre	36
1915-ben a népesség	77913,	meghalt 333	vagyis 10000 lélekre	43
1916-ban a népesség	78794,	meghalt 305	vagyis 10000 lélekre	39

Ebből láthatjuk, hogy 1910 óta a halálozás némileg leszállott (ami mellékesen mondva talán úgy magyarázható, hogy Mehala község, mely akkor a városhoz kapcsolatotott, aránylag csekélyebb tuberkulózishalálozással birhatott), de általában a tuberkulózisban való halálozás még mindig nagy: tiz-

ezer lélekre 38. Ebből a számból azonban levonandók a temesvári közkórházban tuberkulózisban elhalt idegen illetőségű betegei.

Temes vármegyében a hivatalos statisztikai adatok szerint 1915-ben a népesség az előző év végén 396390 volt, ebből tuberkulózisban meghalt 825 vagyis 10.000 lélekre 20. 1916-ban a népesség az előző év végén 396390 volt, meghalt 701 vagyis tízezer lélekre 17. A statisztika szerint tehát Temes vármegyében az 1916. évben a népességhez viszonyítva csak félszáznyi ember halt meg, mint Temesvár városban.

Ezeket a statisztikákat az anyakönyvi hivatalokban a halottképek által bejelentett esetekből lehet összeállítani és belőlük bármely község vagy anyakönyvi kerület tuberkulózis-halálozásait meg tudni, mirenek célja egyrészt az, hogy a halálozási számok az évek folyamán való állandóan kedvező változásából az alkalmazott védekezés eredményére következtessünk, másrészt némi támaszpontot nyerjünk az illető község- vagy kerületben élő betegek számát illetőleg is. Sőt minthogy a nem gyógyított tuberkulózis lefolyása átlag 5 évig tart, az évi halálozások számából megközelítőleg kiszámíthatjuk az ugyanabban az időben az illető helyen élő betegek számát is, ha a halottak számát 5-szörösen vesszük. Eszerint Temes vármegyében 1916-ban mintegy 3505, Temesvár városban pedig mintegy 1525 ember szenvedett tuberkulózisban. (utóbbi helyen ismét levonva a közkórház idegen illetőségű betegeit), ami bizony nem csekély szám és hangos figyelmeztetés, hogy e veszedelemmel szembeszálljunk s vele megküzdjünk.

Most már az a kérdés, hogyan keletkeznek a tuberkulózisok?

Ha a gümöbacillusok testünkbe jutnak és ott alkalmas talajra találhatnak, akkor apró gümők, latinul tuberkulumok fejlődésére szolgáltatnak okot; ezek eleinte csak görcsövel láthatók, de megnövekedve szabad szemmel is észrevehető mintegy gombostűfejú göbök. A testnek különböző védelmi eszközei vannak a behatolt fertőző anyag kiküszöbölésére, ilyenek különösen az úgynevezett fehér vérszövetek és a bennük felhalmozott, valamint általuk a véráramba elválasztott

különböző védőanyagok és védőtestek, a nyirokmirigyek stb. A behatolt bacillusokkal szemben ezek működésbe lépnek és aszerint, amint a küzdelemben vagy ők az erősebbek, amit általános kifejezéssel jó ellenállóképesseggnek mondunk, vagy ellenkezőleg a bacillusok az erősebbek, a küzdelem eredménye vagy a fertőzés teljes leggyőzése, esetleg úgy, hogy a testben rövidebb-hosszabb időre, avagy mindenkorra lap-pangva marad, vagy pedig rossz ellenállóképesseg fennfor-gásakor a test gümős megbetegedése. A betegség ugyszólván minden szervben felléphet s eszerint megkülönböztetünk: általános tuberkulózist, görvélybetegséget (skrofulát), csont-szut, bélgümősödést, bőrtuberkulózist, melynek egyik neme az ugynevezett bőrfarkas (lupus), de leggyakoribb a tüdőtuber-kulózis. Mindezeket a betegségeket az jellemzi, hogy a gümők többnyire szétesnek, fekélyeket, üregeket képeznek, a bacil-lusok és az általuk termelt mérgek a testtől a táplálékot el-vonják, nedvvesztést okoznak, a testet sorvasztják, láza-kat idéznek elő és így a beteg erejét kiimerítik.

Honnan származnak a fertőzést és megbete-gedést okozó gümőbacillusok? (Mert ezt is tudnunk kell, hogy az ártalmakat elkerülhessük és a fertőzést vagy — ha a fertőzés már megtörtént — legalább a megbete-gedésnek elejét vegyük.

Nyilvánvaló, hogy itt azok az emberi és állati be-teg-ségek jönnek számba, melyek lefolyása alatt gümő-bacillusok a különféle váladékok útján forgalomba kerülnek. E tekintetben az emberi tuberkulózis játsza az első szerepet, a kiköhögött köpésben millió meg millió bacillus van. Ezek vagy közvetlen módon köhögéskor, trüsszentéskor vagy beszéd alkalmával apró csöppel alakjában a betegtől egy-egy mé-ternyi távolságra is eljutva, lehetünkkel a tüdőnkbe hatol-nak s így ugynevezett cseppfertőzést idéznek elő. A kiköhö-gött csöppecské egy óráig is lebeghetnek a levegőben. Elég különben az is, ha csak szánkba vagy torunkba kerülnek, mert ekkor a nyirokerek mentén a mirigyekbe vagy lenyelés által a gyomron keresztül a bélbe veszik útjukat. Vagy pe-dig közvetett módon történik a fertőzés úgy, hogy a köpetet a betegek a földre vagy száraz anyaggal megtöltött köpölá-

dába üritik, ahonnan, mihelyst megszáradt, már a legkisebb légáram a port a levegőbe sodorja a rátapadt bacillusokkal. A zsebkendő használata is ártalmas, mert egyrészt el nem kerülhető, hogy vele kezünket, arcunkat fertőző anyaggal be ne szennyezzük, másrészt a köpés testiünk melegsége folytán a zsebben levő kendőre rászárad és, ha most zsebükből kirántjuk, a beszáradt váladék szétporlik és a bacillusok a levegőbe röppennek. Egyébként még a csontszu s az elgenyedt mirigyek genyedése által kerülhetnek azok a porba. A port azután egészséges emberek vagy légzéskor beszívják vagy máskép juthat az testiünkbe, például a földön játszó gyermek kezére, körme alá s innen arcukba, szájukba vagy valamely bőrrepedésbe. Végre ujában még azt is tapasztalták, hogy tuberkulózisban szenvedő vagy akár csak fertőzően átment nők anyatejébe a vérükből átmehetnek bacillusok és szopós gyermeküket megfertőzhetik.

A tuberkulózis nemcsak az ember kiváltsága, hanem az állatok között is pusztít, így különösen a szarvasmarha, sertés, ritkán kecske, juh és ló között, még pedig épen úgy mint az embernél akkor, ha az állatokat nem a szabad levegőn és legelőn, hanem egészségtelen istállókban tartják, ezért a tuberkulózis bacillusai ily állatok húásával és főleg tejével is juthatnak testiünkbe.

Miképen védekezzünk tehát az ismertett ártalmakkal szemben és hogyan viselkedjünk, hogy az annyira elterjedt, veszedelmes fertőző anyag testiünkbe ne jusson, bennünket ne fertőzzön vagy, ha már önhibánkon kívül megfertőzött, mit tehet és mit tegyen az egyes ember, hogy a fertőzés — mely még nem egyértelmű a megbetegedéssel — testiében lappangva maradjon, mint betegség ki ne törjön? Továbbá ha e betegségbe beleesett, hogy betegségével más embereket veszedelembe ne sodorjon? Ez az úgynevezett egyéni vagy személyes védekezés a tuberkulózis ellen.

Első kellék az volna, hogy nyílt tuberkulózisban szenvedő, vagyis bacillusokat köpdőső betegek az egészségesektől lehetőleg távol maradjanak, illetőleg velük egyáltalán ne érintkezzenek. Az egészséges ember, különösen zárt helyiségben, kerülje a köhögős, köpködő tüdőbeteggel való együtt-tartózkodást és tőle, kivált beszélgetés alkalmával, legalább 1 méternyi távolságban maradjon. Másrészt a beteg a ráköhögés elkerülésére kötelességének tartsa köhögéskor, trüsszentéskor zsebkendőjét szája elé tartani. Ha a zsebkendőt kivételesen köpete felfogására használja, azt naponta legalább egyszer váltóztassa és mielőtt mosásba adja, fertőtlenítő oldatba tegye. Zsebkendőt tehát a tuberkulózisos beteg lehetőleg ne használjon.

Nem lehet továbbá eléggé óvni attól, hogy tuberkulózisos beteget meg ne csókoljunk. Tuberkulózisban szenvedő anyja gyermekét tőle el kell különíteni, az tehát gyermekét ne szoptassa, meg ne csókolja, sem vele magát meg ne csókoltassa. Ugyanígy áll a dolog férj és feleség, rokonok és jóbarátok közt. Mellékesen legyen mondva, hogy tuberkulózisban szenvedők bajuk gyógyulásáig meg ne házasodjanak, mert ez különösen az asszonyra végzetessé válhatik. A csók sokszor nem egyéb, mint felesleges ceremónia, gyermekekre különösen veszedelmes, ezért a gyermekek csókolása és csókolódzása okvetlenül beszüntetendő annál inkább, mert csókkal nemcsak tuberkulózist lehet „elkapni”, hanem influenzát, vörhenyt, kanyarót, szamárhurutot, himlőt és más betegséget is. Ugyanígy szempont alá esik a szintén veszedelmessé válható kézcsoókolás is.

Kezünkkel különben számos tuberkulózissal fertőzött dolgot foghatunk meg, még például ajtókilincset, miért is kezünk tisztaságára már saját érdekünkben is ügyeljünk, hogy t. i. fertőző gümős anyagot kezünkkel szánkba ne vigyünk. Erre is leginkább gyermekeknél ügyeljünk, kiket rendszeres száj- és toroköblögetésre, fogápolásra, valamint kezüknek az étkezés előtti mosására szoktassunk.

Evő- és ivóeszközaink tuberkulózissal fertőzve

lehetnek, ezeket tehát ne használjuk anélkül, hogy előbb szódával ki ne főzessenek.

Ruha-, fehér- és ágyneműnk, törülközőink, asztalkendőink köpéstől származó gümöbacillusokkal fertőzve lehetnek, ezeket tehát óvatosan kell használni — ez ellen főleg némely vendéglőkben és szállókban vétenek — és épen úgy, mint a netán használt zsebkendőt illetőleg meg kell követelnünk, hogy a betegnek e holmija rendszeres fertőtlenítésnek legyen alávetve leghelyesebben úgy, hogy levetés után azonnal valamely vászonzsákba gyűjtse és a zsák tartalmával együtt hetenkint fertőtleníve és mosva legyen. A fertőtlenítésre még külön gép sem kell, hanem a használt fehérneműt vízben kifőzzük vagy legalább forró vízbe áztassuk.

Hogy a csontszuban vagy tuberkulózis mirigyekben szenvedők genyedsége általi fertőzéstől megóva legyünk, ezek kellő bekötözéséről és a használt kötözés elégetéséről kell gondoskodni.

Az állatvilágból eredő gümöbacillusok ellen részint úgy védekezünk, mint a tüdőgümős embereknek már említettem, részint az által, hogy ily állatok tejét és húsát nem fogyasztjuk. Az állati tejet óvatosságból felforraltathatjuk, de ilyenkor nemcsak friss izét veszíti, hanem bizonyos egyéb sajátságait is, úgy hogy például ily tejjel táplált gyermekek oly betegséget kaphatnak, mely némileg az ugynevezett skorbutra vagy súlyre emlékeztet. Ezért a felforralt tejnél jobb az ugynevezett pasztörizált tej, midőn a gümöbacillusok 60—80 foknyi melegnek legalább egy percig tartó behatása folytán tönkremennek úgy, mintha felforraltuk volna. A kecske a tuberkulózist nehezen kapja meg és ezért ennek a könnyen eltartható állatnak a teje különösen a drágaságra való tekintettel nagyon ajánlható. Egyébiránt a tehenek tuberkulózisát az állatorvos manapság az ugynevezett tuberkulinozással könnyen és biztosan felismeri.

Az elporlott és a levegőbe felszállt vagy a padlóra meg

különféle tárgyakra leülepedett köpetből eredő gümöbacillusok ellen kellő tisztasággal védhetjük meg magunkat valamint azzal, hogy úgy magunk ügyelünk, mint másokat ügyeltetünk arra, miszerint a lakások, közlekedési eszközök és közhelyiségek köpködés által ne fertőztessenek. Zárt helyiségben tehát egyáltalán soha se köpjünk vagy köpetünket arra való edényben — hygienikus köpőcsészében vagy köpőüvegben — fogjuk fel és fertőtlenítés által semmisítsük meg, mert meg kell jegyezni, hogy a köpésben nemcsak a tuberkulózis, hanem más fertőző csira is foglaltathatik, még pedig — mint a tudomány az ugynevezett csiragazdákról kiderítette — néha még akkor is, ha az illetőn magán betegség meg sem állapítható. Fertőtlenítésre lehetőleg nem mérges anyagot kell használni, hogy emberek vagy állatok véletlen mérgezését elkerüljük, ilyen a mésztej, formalin, 8%-os lysiform. Az állandó köpőcsészéket legelőszőrűbben mellmagasságban helyezzük el megfelelő állványon vagy falfülkékben. Ahol vízvezeték van és csatornázás, azzal hozzuk összefüggésbe. A régi divatu, víz helyett száraz fűrészpórral, homokkal vagy hamuval töltött köpőládákat, melyek néha még fel is dönthetők, ne tőrjünk, hanem égeessük el. Köpőüvegnek jelenleg az ugynevezett Dettweiler-félet alkalmazzák, de ez drága és helyette olyan tágas nyaku, sötétszínű üveget is használhatunk, melyet bádoggal vagy kemény papírral befedünk. Aki ilyen köpőüveg zsebben hordását és használatát megszégyenítőnek találja, nem tudja felfogni, hogy az illető beteg humánus és szociális gondolkozásáról tesz tanúságot, midőn embertársait megvédi a megbetegedés ellen.

Mint hogy a tuberkulózist leggyakrabban az egészségtelen lakásokban kapják, miért is lakásbetegségnek nevezik, a lakások tisztaságára és egészséges voltára nagy súlyt kell helyeznünk annál inkább, mert ez által a családi érzést is fejlesztjük. Csak oly lakást mondhatunk egészségesnek, mely világos és szellős, melybe a fertőtlenítő erővel bíró nap süt és mely jól szellőztethető. Másik követelmény, hogy ne legyen zsufolt, s ez különösen a hálószobára nézve áll, melyben egészségesek és betegek

együtt ne háljanak vagy legalább az ágyak egymástól 1 méternyi távolságban álljanak s ágyellenzővel (ugynevezett izoláló faállal) legyenek elválasztva. Az a sokszor hallott mondás tehát, ez a szoba csak hálásra való, vagyis lehet sötét, lehet szűk, azt bizonyítja, hogy az illetők nincsenek tisztában a lakás fontosságával. A lakást és különösen a hálószobát bőven szellőztetni kell és az ablakot az időjárás szerint egészen vagy részben mindig nyitva tartani, annál inkább pedig, ha beteg van a háznál. De legfőbb követelmény, hogy a lakás tiszta s pormentes legyen. Erre a legtöbb háziasszony ugyan nagy súlyt helyez, de a tisztogatásnak olyannak kell lennie, hogy por egyáltalán ne is képződjék.

Hogy a lakásba kívülről port ne vigyünk, cipőnket a küszöb elé terített nedves lábtörölkőn töröljük meg vagy még helyesebben úgy tegyünk, mint a török, ki a szobába lépve az utcán viselt lábbelijét kint hagyja. A nők a port hosszú ruhával (Schleppe) is becipelhetik. A söprést vagy surolást nedves ruhával vagy ilyenbe burkolt seprővel vagy kefével, illetőleg vizes fűréssporral kell végezni. A szőnyegek kiporolását és a portörő ruhák kirázását kerülni kell az által, hogy minél kevesebb szőnyeget, lehetőleg linoleumot használunk, a port nedves ruhával töröljük vagy porszívógépet alkalmazunk. A faluhelyen divatos házmeszelés, melyet rendszeren tavasszal s ősszel csinálnak, igen helyes szokás, mert nemcsak tisztít, hanem egyszersmind fertőtleníti is.

A tuberkulózisos fertőzés és megbetegedés megelőzésében nagy szerepet játszik az ellenállóképesség fokozása a test és főleg a tüdő erősítése vagy edzése által. Ezt első sorban a szabad levegőn és napon való tartózkodással érjük el. Emellett szoktassuk testünket a hideg vízhez, vizes lemosásokhoz, fürdéshez. A testedző mozgások közül felemlitem az uszást, a korecsolást, míg az egyszerű séta csak gyengébbeknek való. A hólabdázás, szánkózás, síkifutás, egészséges időtöltések vagy sportok. Igen hasznos a hegymászás, vándorlás, végül a tüdőgimnasztika mely a

fris levegőn, télen a nyitott szobaablakon végzett mély belégzésekkel párosult kilégzésekben áll. Mind e sportoknál azonban nem szabad túlzásba esni, mert ez bajt okozhat, amit különösen a labdarugásnál gyakran észlelhetünk. A józan testedzéssel össze nem egyeztethető a gyapjuból készült elkényeztető alsóing (duxer) stb. viselése, ezek helyett szükség esetén inkább meleg felsőruhát viseljünk. Hangsúlyoznom kell, hogy a mozgással járó testedzés csak olyanoknak való, akiknél az orvos betegséget nem talált, mert ilyenkor és különösen tüdőtuberkulózisnál ellenkezőleg minden nagyobb mozgást kerülni kell.

Az ellenállóképesség fejlesztését azonban már gyermekkorunkban kell megkezdennünk, mert a fertőzést legtöbbször már ekkor szerzik. Mivel ilyen korban az ember az ártalmakat nem ismeri és így ellenük nem védekezhetik, a szülőkre hárulnak gyermekeikkel szemben az a kötelesség, hogy őket megvédjék. Pedig éppen ebben vétkeznek ma igen sok szülő az által, hogy a gyermeket kellő tisztaságban és ápolásban nem részesítik, elavult és babonás szokásaiknál fogva helytelenül táplálják, rossz levegőjű, mert alig szellőztetett, naptól nem süttött, piszkos szobában tartják, melyben köpködő vagy éppen tuberkulózisos emberek zsufoltan laknak, ahelyett hogy a gyermeket — ismételve mondom — a tisztaságra és tisztálkodásra, száj- és fogápolásra, mosdásra, fürdésre, a levegőn és napon való tartózkodásra szoktatnák vagyis edzenék.

Ha az ember tuberkulózisban valósággal megbetegedett, akkor már személyes megelőzésről természetesen szó nem lehet, legfeljebb oly értelemben, hogy betegségünket egészséges embertársainkra át ne származtassuk. Mégis a gyógyulás előmozdítására ugyiszólván ugyanazt az eljárást vagy viselkedést kell követniünk és ugyanazokat az eszközöket használnunk, mint a szoros értelemben vett megelőzésnél, te-

hát itt is a megelőző módszert. Bajunkkal minél előbb orvoshoz forduljunk, hogy egyrészt korán felismertetvén könnyebben gyógyíttassék, másrészt, hogy saját gyógyulásunk által a betegség terjesztésének megakadályozásához hozzájáruljunk. A gyógyulásnak is a tisztaság, egészségszerű viselkedés és a nagyobb mozgással nem járó testnedvesség a főeszközei. De az orvos is mai nap a gyógyításra olyan szereket szokott alkalmazni, melyek úgy a gyógyításra, mint a megelőzésre egyformán jók.

Ezekből látjuk, hogy a tuberkulózis ellen védekezni nem is olyan nehéz, csak szakítanunk kell az eleinktől ránk maradt ferde szokásokkal, különösen a levegőtől és naptól való félelemmel. Népünk különösen a vidéken nyáron a szabadban tartózkodik, lakása is sokszor egészségszerű volna, de főleg télen helytelenül használja, egyetlen szobába gyülekezik, holott a szellős és mégis védett, egészségesnek-betegnek felvésre egyaránt kiválóan alkalmas pitvart fel kellene használnia, hisz a sanatóriumi kezelés előnye is leginkább a szabad levegőben rejlik.

II.

Társadalmi és állami védekezés.

A külföldi példa után indulva nemzetünk kormánya is különböző intézkedéseket tett, hogy a tuberkulózisellenes küzdelmet az egész vonalon felvegye és megszervezze. Törvényhatóságaink is az ebből rájuk háruló munkából kivesszik részüket. A védekezés fokozottabb mértékben való felvétele a mai időben különösen azért megokolt, mert egyrészt a háboruban résztvevő katonák fáradalmi és az itthonmaradtak fokozott nyomorúságai a sok emberben már gyermekkor óta szunyadvó fertőzés fellobbanását idézik elő, ami másrészt természetesen újabb fertőzésre ad sokféle alkalmat. Ezért a tuberkulózis miatt megrokkant katonák száma már most is szerfelett növekszik és a leszerelés után úgy a hadseregben mint a polgári népességben még nagyobb mértéket fog ölteni.

Hogy a gümős betegek részéről a társadalmat fenyegető veszedelem elhárítható legyen, mindenekelőtt szükséges, hogy a hatóság ismerje és nyilván tartsa az egyes megbetegedési eseteket, mely célból kell, hogy azokat a szakembereket — orvosok — a hatóságnál kötelezően és rendszeresen bejelentésük, kötelességük teljesítése tehát mindnyájunk közérdekében és a beteg magánérdekében is történik s az orvost emiatt gáncs nem érheti. A hatóságnál csak az ugynevezett nyílt, vagyis fertőző eseteket kell bejelenteni, tehát azokat, melyek bacillustartalmu geny elválasztásával, például köpéssel, járnak. Az ugynevezet zárt tuberkulózis, melynél a bacillusok a testből el nem távoznak, embertársainkra veszedelmet nem jelent, ez tehát bejelentésre nem köteles. De mivel a zárt gümősödés előbb-utóbb nyílttá válhatik, sőt elhanyagolás esetén rendszeren azzá válik, azt is nagy figyelemben kell részesíteni vagyis már gyógyulása érdekében mindenki kötelességének tartsa magát orvossal mielőbb megvizsgáltatni azért is, hogy bajának mivolta általában felismertessék, azért is, hogy zárt tuberkulózisa nyílttá ne fejlődjék, ami ugy az egyén mint a köz érdekében felette kívánatos.

A hatóságnál azt is be kell jelenteni, még pedig ez esetben az orvos halottkémeknek, ha valaki nyílt tuberkulózisban elhalt, valamint azt, ha nyílt tuberkulózisban szenvedő beteg a lakásából elköltözött, vagy ha például gyógyintézetbe ment. Mind e bejelentéseknek oly időben kell történniök, hogy a késedelemből veszedelem ne származzék.

Nehogy azonban valaki azt kérdezze, miért vannak ezek a hatósági rendelkezések és mi köze a hatóságnak mindehhez, elmondom, hogy itt nem zaklatásról van szó, hanem a hatóság csak kötelességét teljesíti, sőt rosszul tenné s ezt joggal szemére lehetne vetni, ha ily esetben be ne avatkoznék.

Mert az államot képviselő hatóság nem nézheti tétlenül, hogy egyesek tudatlansága vagy nembánomsága által számos polgárai egészségükben, életükben és munkaképességükben megrövidíttessenek, neki a fertőzés forrásait fel kell kutatnia és betömmie. Így a nyílt tuberkulózisban szenvedőt, hogy például köpködéssel a vele lakókat veszedelembe ne hozza és

együttal gyógyulását is könnyebben elérhesse, vagy lakásán vagy gyógyintézetben el kell különítenie, magát a lakást és a használt holmit, ágy- és ruhaneműt pedig fertőtlenítenie és megtisztítania. A beteg elkülönítése saját gyógyulása érdekében is áll.

A hatóság további feladata, arra is ügyelni, hogy a lakások, közhelyiségek és közlekedési eszközök például köpködés által be ne fertőztessenek, ami tulajdonképpen a legszükségesebb, mert ha köpetével és egyéb váladékával minden gümős beteg hygienikusan, vagyis az egészség követelményeinek megfelelőleg elbánnék, újabb fertőzés és megbetegedés alig fordulhatna elő.

Az újabb kutatás kiderítette, hogy a gümős fertőzést a legtöbb ember már zsenge gyermekkorában szerzi, csak hogy a testben lappangva marad és csak később tör ki belőle. Ebből következik, hogy első sorban a gyermekvilágot, még pedig már születése idejétől kezdve, kell megvédeni és erre a közegészségi intézkedéseknél is főtekintettel kell lenni. A gyermekek egészségszerű nevelése, mely úgy a gümős fertőzést mint a gümős betegség kitorését egyaránt csökkentené, a családokban ma még nagyon hever, az embereknek ily dolgok iránt még kevés érzésük van és ezért arra kell törekedni, hogy a gyermek legalább az iskolában tanulja meg és tanítója valamint az egész iskola példáján is lássa s gyakorolja az egészségszerű viselkedést. Hogy a gyermek a kisdudóvóba vagy iskolába való felvétel, a család és inas pedig szolgálatba vagy munkába lépés előtt a tuberkulózisra nézve is megvizsgáltassék és az iskolában vagy munkahelyen állandó orvosi gondozás alatt tartassék, ezek után talán mindenki helyesnek és kívánatosnak találja.

Sokat beszélnek mostanában az ugynevezett társadalmi vagy szociális alkotásokról, melyekkel a népjólétének fokozatos emelkedését célozzák, miután mind világosabb lett, hogy a szegények ügyét csak intézményekkel, nem pedig könyöradományokkal megoldani lehet. Bizonyos, hogy ezek között legfontosabb a szociális egészségügyet és különösen a gyermek egészségügyét szolgáló intézmények, minők a gyermekkórházak és szanatóriumok, üdülőhelyek s

üdülőiskolák, szünetidei gyermektelepek, menhelyek, otthonok és internátusok, napközi otthonok, melyek szociális téren szép fejlődésnek indult városunkban is nagy számmal vannak. Ezeknek más és más a rendeltetésük, de a tuberkulózissel szembeni küzdelemben mindannyian fontos szerepet vinni hivatottak.

Igaz, hogy ide kell számítani a munkásházákat, munkáskerteket is stb., általában azokat a förekvéseket, hogy a népnek az eddiginél egészségesebb otthona és munkahelye legyen, mert a tuberkulózis kiválóan lakásbetegség s a ma még érvényben levő városszabályozási s építési szabályrendeletek a vidéken is oly lakások építését és lakhatását engedik meg — például csak gondoljunk a divatos világítóudvarokra, zsufolt, nedves lakásokra, — melyek a lakó legjobb igyekezete mellett is a betegséget ugyszólván mesterségesen tenyésztik, viszont ha egészségesek, oly drágák, hogy a lakó számára hozzáférhetlenek, vagy pedig az az eset áll elő, hogy amit az egészséges lakás bérlésére költ, azt másfelől többi szükségletéből, például táplálkozásából vonja el, ami újra az egészség rovására megy. A lakások egészségszerű építése és tisztántartása tehát nemcsak magán-, hanem közérdek is.

A munkáspénztárak ma már a gümöbetegeggel szemben védekezés terén szintén igen fontos szerepet visznek, ezt loginkább Németországban látjuk, de ujabban nálunk is.

A gyermeknemzedéknek a tuberkulózistól való megóvására vagy mentesítésére nézve különös figyelmet érdemel az a terv, hogy ha valamely családban tuberkulózis esete mutatkozik, az abban lakó gyermekek azonnal orvosilag megvizsgáltassanak és, amennyiben még fertőzéstől mentesek, az illető községnek külön erre szolgáló gyermekházába felvétessenek s ott mindaddig internálva tartassanak, míg otthon a családban a betegségeset meg nem szünt. Ezt a módszert eredetileg gümös állatoknál a tehéngazdaságoknál próbálták ki és ott az az áldásos sikere volt, hogy alkalmazása mellett tuberkulózismentes tehéntejet kapunk a gyermekek részére, az emberegészségügyre átvive pedig elérjük vele azt, hogy nem engedjük odáig fejlődni a dolgot, miszerint az egészséges gyermekek gümösen megfertőződjenek, hanem veszedelem esetén őket környezetükből rögtön kiragadjuk.

Ez mindenesetre gyökerénél fogja meg a dolgot és alighanem jövőre az a szabály fog uralkodni, hogy első sorban az egészséges gyermekeket, még pedig születése percétől kezdve, kell megmenteni. Ebből kiderül a tüdőbeteggondozás fontossága gyermekvédelmi szempontból.

A tuberkulózis profilaxisát vagyis megelőzését szolgáló társadalmi intézmények közül a tüdőbeteggondozó intézet — *Lungenkrankenfürsorgestelle* — valamely község vagy kerület tuberkulózisellenes intézményei sorában sokszor az egyedüli és ezért valamint rendelkezésénél fogva a legfontosabb és leghatásosabb.

A tüdőbeteggondozó intézet a tuberkulózisellenes védekezés középpontja, melyben annak valamennyi ága mint egymnyi szál egybefut és mely azokat mind a maga céljára, a gümőjárvány-lekiüzdésére használja.

A gondozó intézetnek az a vezető eszméje, hogy ki kell kutatni és nyilvántartani az illető község vagy kerület gümős betegeit, hogy lehetőleg már akkor, midőn még bajuknak tudatára sem jutottak, már betegségük legkezdetűbb szakában nemcsak tisztán orvosi, hanem mindama segítséget, tanácsot és utasítást kapják, melyre szükségük van, hogy egészségüket helyreállíthassák és környezetüket a fertőzés veszedelmétől megóvhassák.

E célra szolgálnak az orvosok, halottkémek és egyesek bejelentései s maguknak a betegnek jelentkezései, melyek ott nyilvántartásba vétetnek. A bejelentett és jelentkezőket a gondozó orvos az intézetben megvizsgálja, ugyszintén bacillustartalmára nézve a netalán meglevő köpetüket vagy egyéb váladékukat s a gondozónót kiküldi a beteg vagy halott lakására, hogy felvilágosítást szerezzen az illető család összes életkörülményeiről: hogyan lakik a beteg, egyedül alszik-e vagy többbedmagával egy szobában, van-e általában külön ágya, mivel foglalkozik a család, mennyit keres, hogyan táplálkozik, ruházódik, nincs-e közte iszákos stb. A sürgősen szükségesnek mutatkozó intézkedéseket a gondozónó saját hatáskörében megteszi. A még nem jelentkezett beteget a családban levő többi beteggel együtt az intézetbe rendeli. Itt a gondozónó írásba foglalt jelentése alapján az orvos részletesen megbírálja, minő társadalomegészségi intézkedésekre van a családnak szüksége, például hogy a beteg külön szobában aludjék vagy legalább külön ágya a többitől bizonyos tá-

volságra és valami ellenzővel elválasztva legyen. Ha ágy nincs, a metallán meglevő divánt kell e célra használni, esetleg ágyat az intézet vesz. Ha a lakás zsufolt, egészségtelen, az intézet terhére új lakást bérlünk. Előszóval és nyomtatványokkal megtanítjuk a családot a lakás tisztántartására, egyéni tisztaságra, a megbetegedés elkerülésére, rendes mosdásra, fürdésre, étkezés előtti kézmosásra, száj- és fogápolásra, mely célból szükség esetén mosdőkészletet veszünk, fürdőjegyeket, fogkeféket osztogatunk. A beteg evő- és ivóeszközeinek fertőtlenítésére szódát adunk, hogy evvel azokat kifózzák. A beteg használt ág- és fehérmeműjét külön számmal ellátott zsákokban összegyűjtetjük és szükség esetén vagy az intézet terhére mosatjuk vagy pedig zöld- és mosószappan kiosztása mellett a családot a mosásra kioktatjuk oly célból, hogy a betegesirák biztosan megsemmisíttessenek. Nagy súlyt helyezünk a gümős fertőzés leggyakoribb terjesztőjére, a beteg köpetére, melynek összegyűjtése végett, hogy se a földre se a zsebkendőbe ne köpjön, zsebben hordozható köpőüveget osztogatunk és az ezzel való bánásra valamint tartalmának megsemmisítésére kitanítjuk. Ha a családban rossz szokásból köpködő emberek vannak, ezeket utasítjuk, hogy a köpésre legalább higiénikus, mindig friss vízzel töltendő köpőesészeket használjanak, a régi divatu faköpőládákat pedig mint felttje veszedelmeseket nyomban elögetjük.

Továbbá szükség esetén élelmezésről, főleg jó tejről, télen pedig alkalmas ruháról, különösen cipőről, esetleg tűzifáról gondoskodunk vagy az erről gondoskodó egyesületeket érte megkeressük. A munkaadóknál szükség esetén közbenjárunk, hogy a családoknak megfelelő munkát biztosítsunk. Az intézet a már felsorolt egészségügyi intézményekkel összeköttetésbe lép, hogy a beteget ott elhelyezve az egészségesektől elkülönítse és gyógyulásra vigye. Magától értetődik, hogy a betegség megszüntével vagy a lakás különösen nagy szennyezettsége esetén általános fertőtlenítést és tisztogatást eszközöltet. A tüdőbeteg gondozó intézet tehát nem sablonos munkát végez, hanem az esetek sokféleségéhez képest különbözőkép jár el.

Végre még egy feladat háramlik a tüdőbeteg gondozó intézetre, hogy azokat a szegénysorsú betegeket, akik bármily okból gyógyítóintézetbe nem kerülnek vagy magánorvosi kezelésben nem részesülhetnek, az intézetben bejárólág gyó-

gyiítsa, amire leginkább az újabban jól bevált ugynevezett specifikus, vagyis a gümöbacillusok testéből kivont anyaggal és ellenanyagával való gyógyítást alkalmazzuk erre való esetekben, továbbá a fénykezelést stb.

A gyógyításnak az által, hogy a nyílt tuberkulózis kifejlődését megakadályozza és már kifejlődöttet megszünteti, legalább is olyan megelőző fontossága van, mint a (prevenatív) hatósági rendszabályoknak és ezért rendszeresen, általánosan alkalmazva, tőle e részben nagyobb eredmény várható, mint egyesek most még hiszik. Maga a híres Koch is e nagy arányokban, következetesen végzett specifikus gyógyítástól a családoknak a tuberkulózissal szemben való asszanálását, vagyis mentesítését remélte. Ezt az utóbbi eljárást Versec, majd Temesvár városban kezdeményeztem és, bár az okoktól végleges ítélet nem mondható, tény az, hogy Versecen a tuberkulózishalálózás előbbi állandó magas fokáról leszállott, amit a magyar tuberkulózisorvosok 1917. évi rózsashegyi nagygyűlésén maga Fáj Aladár dr. közegészségi felügyelő esodálkozással megállapított.

Ily értelemben működő, céltudatosan vezetett tüdőbeteg-gondozó intézetek felállítására hívta fel legújabban is belügyi kormányunk a közfigyelmet és valóban, ha a tuberkulózis járványát sikerrel leküzdeni akarjuk, többi között ily intézeteket, melyek állandó évi államségiutseggekben részesülnek, vidékünkön is minél nagyobb számban kell létesíteni. Nálunk a Délvidéki Tüdővészellenes Szövetség az a társadalmi szerv, melynek fiókjaira e tekintetben nagy feladat vár.

Ezekben vázlatosan ismertettem a tuberkulózis megelőzése mai állásának mivoltát s módszereit, midőn arra is törekedtem, hogy vidékünk szempontjából némi programmszerű áttekintését nyújtsam az előttünk álló feladatoknak. Miként látjuk, a kérdésmek igen sokoldalú vonatkozása van és minden egyes polgárnak módjában, sőt önmaga és a köz iránti kötelességében is áll, hogy e néppusztító nyavalya korlátozásához hozzájáruljon, mert igaz, hogy az államnak és végrehajtó közegének, vagyis a hatóságnak elül kell járnia, az irányt megmutatnia, az intézkedéseket megtennie s ellenőriznie, de mindez keveset ér, ha a közvetlenül érdekelt és fenyegetett társadalom, ha maga a nép az állam szándékát meg nem érti s őt működésében nem támogatja.

Ricinus- és opiumtermelés a Bánátban.

Irta: Gergely Ferenc.

A világháború a világ e legjobb búzát termő Kánaanjának lakóit is megtanította takarékosagra. Ma már egy darabka kómadzagot is megbecsüléssel emelünk fel az út porából! De megtanított arra is, hogy hazánk védelmére nem elég a hősiesség, az önfeláldozás, hanem, amennyire lehet, függetleníteni kell hazánkat belső termelés — ipari productio — által más államoktól. A háború folyása alatt már ez irányban is szép haladást tettünk, de még távol állunk a céltől. Oly anyagokban szenvedünk hiányt, melyeket hazánkban is termelhetnénk. Ma, amidőn más világrészek termékeinek beszerzése körül merülnek fel csaknem leküzdhetetlen akadályok s állják útját a legszükségesebb anyagok behozatalának, két olyan gyógyanyag termelésére óhajtom jelen soraimmal tisztelt tagtársaim figyelmét terelni, amelyeket eddig, külföldről szereztünk be s amelyeknek hazánkban való termelése semmi nehézségbe nem ütközik s a termelőnek is bőséges hasznot hajt. Ez a két anyag: a ricinus és opium.

A háború folyása alatt a ricinusolaj-behozatalunk annyira megcsökkent, hogy egy kiló ricinus-olajért 60 koronát is ígérnek, holott háború előtt kilója ezen olajnak 1 K 40 f volt. Nem sokkal állunk jobban az opiummal s az ebből előállított gyógyszerekkel.

Hazánk klímátikus viszonyai oly kedvezőek, hogy számos tropikus vidéken termelt gyógyanyag termelését honosíthatjuk meg s azok termelését a gazdák is szívesen fogják felkarolni, míhelyt belátják a termelés hasznos, jól jövedelmező voltát.

Két éve kísérletezem az opium és ricinus termelésével. Tapasztalataim alapján állítom, hogy a ricinus és opium termelése hazánkban minden különösebb nehézség nélkül meghonosítható.

A ricinusolajat a *ricinus communis* L. növény meghámozott magjából hidegen préselik. Igen keresett gyógyszer.

A *ricinus communis* L. az ebtejfélék (Euphorbiaceae) családjába tartozó növény. Hazája Keletindia — ottan 10 m. magasra is megnő, egész fatestet ölt. A mérsékeit égőv alatt mindenütt megterem s el van terjedve. Több válfaja ismeretes. Hazánkban 2—3 méter magasra megnő, eserjealakú, fakülsőjű, egy nyár életű növény. Levelei nagyok, 9—10 sugaruak, váltakozva sorakoznak a körön. Virága özvegy, porzós virágai a levél tövében a termők alatt csoportosan fejlődnek. Három, ritkán négy nekeszű toktermése tüskés, felálló gerezdeket képez. Magja fényes, sima, tarka babhoz hasonló, felső végén van kis husocska (caruncula). Beéréskor a tokok felpattannak, a magvakat erőteljes lökással szét-szórják.

Nálunk a *ricinus* két faja ismeretes; az egyiknek kóroja (törzse) zöldesfehér színű, magja világos szürke, barna foltokkal tarkázott, a másiknak kóroja vörösbarna színű, magja vörösbarna foltokkal tarkázott. Ez utóbbinak magja kétszer akkora, mint az előbbinek. A ricinusmag 50% kövér, beszáruló olajat tartalmaz, mely ricinoleinsavas triglyceridekből áll. A magvak rendkívül mérges fehérjenemű anyaga a Ricin (Toxalbumin), mely a növény magjából konyhasóoldattal kivonható, továbbá a Ricinin és Ricinon alkaloidák. Ezen mérges anyagok a sajtolásnál nem mennek át az olajba, a kisajtolt lepényben maradnak. Az olajpogácsa a fentebb említett mérges anyagok miatt takarmány céljára nem használható, de ha azt konyhasóoldattal felfőzzük, a mérgező hatása megszűnik. Igen természetes, ezt az állításom csak hosszabb ideig tartó fiziológiai kísérletezés erősítheti, vagy döntheti meg.

A meghámozott és szétzuzott magvakból egyszerű, kézi-sajtón könnyen sajtolható 33% tisztá olaj, amely a magyar gyógyszerkönyv követelményeinek teljesen megfelel.

A *ricinus* megterem bármely szántóföldben. Mély szántást követel. 1916. évben március közepe táján ültettem el a ricinusmagvakat egymástól 60—70 cm. távolságban. A fejlődő növényt egyszer megkapáltattam s dacára, hogy fagy is

érte, bőséges terméssel fizetett. A mag egy része szeptemberben beérett. A beérett magvakat kellő időben le kell szedni, nehogy a tokok felpattanjanak s a magot szétszórják. Már messziről észre lehet venni a gerezdeken lévő beszáradáستól megrepedezett tokokat, az ilyen tokok érett magvakat rejtenek, ezek leszedendők. Az érés kezdetétől célszerű a ricinusvetést minden másod vagy harmadik nap átnézni s a megrepedezett tokokat leszedni. A legkorábban beérett magvakat vetésre tegyük félre, hogy ez által idővel hazánk éghajlati viszonyaihoz kellően alkalmazkodó növényt nyerjünk. Nincs hazánkban növény, mely bővebb terméssel fizetne, mint a ricinus.

A múlt évben elért siker indított arra, hogy felhívjam a magyar gyógyszerészek figyelmét e növény termelésére. Felhívásom nem remélt érdeklődést keltett. Ebből az általános érdeklődésből merítem azt a hitet, hogy néhány év alatt a ricinustermelés oly lendületet vesz, mely hazánkat függetleníti a külföldi termeléstől, sőt még exportálhatunk is, ami nemzetgazdasági szempontból megbecsülhetetlen horderővel bír.

Amint említém, az opiumtermelés is kellő hasznothozó foglalkozás.

Opiumtermeléssel Középeurópa csaknem minden államában kísérleteztek. Hazánkban már egy évszázaddal ezelőtt próbálkoztak vele. Nem csoda, hisz ez a gyógyszer egyike a legfontosabb, legkittünőbb gyógyszereinknek, mint drogua páratlan a maga nemében, értékesebbnél értékesebb gyógyszerek előállításának alapanyaga. Igen fontos, gyógyszerül alkalmazott alkaloidák nagy tömegét tartalmazza. Az opium alkaloidái:

Hydrocotamin	$C_{12} H_{15} NO_3$	(Narcotinbä)
Morphin	$C_{17} H_{19} NO_3$	(Phenanthrenderivat)
Codein	$C_{18} H_{21} NO_3$	„ „
Thebain	$C_{19} H_{21} NO_3$	„ „
Codamin	$C_{20} H_{25} NO_4$	
Landanidin	$C_{20} H_{25} NO_4$	
Landanin	$C_{20} H_{25} NO_4$	
Landanosin	$C_{21} H_{27} NO_4$	

Mekonidin $C_{21} H_{23} NO_4$

Papaverin $C_{21} H_{21} NO_4$ = Isochinolinderivat

Protopin $C_{20} H_{19} NO_5$

Lanthopin $C_{23} H_{25} NO_4$

Cryptopin $C_{21} H_{23} NO_5$

Narcotin $C_{22} H_{23} NO_7$ = Isochinolinderivat

Gnoskopin $C_{22} H_{23} NO_7$

Oxymarcotin $C_{22} H_{23} NO_8$

Narcein $C_{23} H_{27} NO_8$ = Isochinolinderivat

Pseudomorphin $C_{34} H_{36} N_2 O_5$ (Oxydimorphin, a morphium oxydatiója)

Xanhtalin $C_{37} H_{36} N_2 O_9$

Tritopin $C_{42} H_{54} N_2 O_7$

Az opium értéke a morphin tartalmától függ, melynek mennyisége 2.7—22.8% közt váltakozzik. Az opiumban lévő alkaloidák mind savhoz kötöttek. (Tejsav, meconsav, kén-sav.) Tartalmaz továbbá: Pectint, gyanitát, cukrot, kaucsukot. Egyes alkaloidák külön leválasztásának módja nem tartozván a jelen dolgozat keretébe, azok leírását mellőzöm. Csakis az opium értékes voltának hatásosabb feltüntetése végett sorolám fel alkotó részeit.

Dr. Szahlander a m. kir. Természettudományi Közlöny 621—622. füzetében írja, hogy Christophorus Andr. Cliristen, Budá szabad királyi és főváros fizikusa és a pesti orvosi fakultás tagja, az opiumról írt művében az opiumtermelési kísérletek egész sorát közli. Christophorus feljegyzései szemint hazánkban 1809-ben Rumi Szomolnokon és Krausz orvos a Bánságban termeltek jó minőségű opiumot. 1890-ben Aszod mellett Dr. Deer Endre termelt 340 mákfejből 16 gr. száraz opiumot, melynek morphin-tartalmát 16.24%-nek találta. Legutóbb e sorok írója Varadián Temesin., 1915. és 1916. években termelt nagyobb mennyiségű opiumot, melynek morphium-tartalmát 15.7%-ban találta. Állításom igazolásául 1915. évben termelt opiumból Dr. Varságh Zoltánnak, a Gyógyszerészi Hetilap főszerkesztőjének küldöttem. Dr. Varságh a beküldött opiummal dr. Deérnek adta át meghatározás végett. Erről az opiumról írta dr. Deér a Gyógyszerészeti Hetilap 1915. év 52. számában: „Egy adat a magyar

opium morphiintartalmához“ című cikkében: „Egy ideális tisztaságu opium-anyaggal volt dolgom s nagyjából egészen megegyezett azzal a próbával, melyet én egykor 340 mákfejből vidéki gyógyszerész-koromban a kezeim között tartottam, a szagban volt némi eltérés; Gergely próbája határozottan erős opiumszagu, az enyém inkább lactucarium szagára emlékeztetett. A morphin-tartalom meghatározása szigoruan a magyar gyógyszerkönyvbe felvett helfenbergi acetéteres módszerrel történt. A próba valóságos morphin-tartalmát 15.5% tehetjük. Ez az eredmény közel esik Gergely adatához. Annak idején, amikor én egy magyar opiumról azt állítottam, hogy 16.24% morphiint tartalmazott, azt az állításomat némelyek kétségbe vonták; hát a Gergely-féle próba engem fényesen igazolt.“

Az 1916. évben termelt opium 14% morphiint tartalmaz. Ebből a termelésből a budapesti egyetem farmakognosztikai intézetének is küldöttem 100 grammot feldolgozás végett.

Ezen adatok eléggé bizonyítják, hogy hazánkban kitünő opium termelhető.

A kerti mák (*Papaver somniferum* L.) megsértett zöld tobozából kiszivárgott és megszáradt tejnedvet nevezük opiumnak. Opiumtermeléssel Kelet-Indiában, Kinában, Kisz-Ázsiában, Egyiptomban, Perzsiában több millió ember foglalkozik. Hazánkban a máktermelés érdekében erős propaganda indult meg, remélhető, hogy jövőben a máktermelés fel fog lendülni s nagy kár volna az opiumszedést elhanyagolni. Egy hold mákvetésről 6—8 kgr. Opium szedhető. 1 kgr. opium kereskedelmi ára 80 kor. Tapasztalatból állíthatom, hogy a tejnedv elvonása a máktermésre nem okoz számbavehető veszteséget.

Lássuk ezekután miként szedhető az opium (mákony) legcélszerűbben. Az opium-szedésnél alkalmazkodnunk kell hazánk éghajlati viszonyaihoz. Hajnalban szedni az opiumot nem célszerű, mert a mákfejekeken még sok harmatcsep van, ami a munkát hátráltatja s emellett sok víz is kerül a gyűjtőedénybe. Be kell várnunk a harmat felszáradását. Az opiumtermés mmél sikeresebb leszedhetése érdekében, már a mák elvetésénél figyelemmel kell lennünk. E célból a mákot

egyenes sorokba vetjük. Ha a mák már kellően kifejlődött, t. i. a szirmok elhullása után, azonnal megkezdhetjük a gyűjtést. Az opiumszedés alkalmával elől halad egy metsző, aki a mákfejeket függőleges irányban négy-öt karcolással a szembenálló oldalán éles késsel bemetszi s vigyáz, hogy a tőköt át ne hasítsa, mert áthasítás esetén a tejnedv befoly a magházba. Nehány mákfej megmetszése után könnyen és gyorsan megy a dolog. A második munkás a metsző után halad és leszedi a metszés nyomán kiszivárgott tejnedvet, mert a cseppek alakjában összegyűlő tejnedv lecsöpög a mákfejekről. Amikor a mákvetés egy sorján végighaladtunk, visszafordulunk s most szintén ugyanazon sorban lévő mákfejeket a vágással ellenkező oldalon metszük be s szedjük le a tejnedvet. Ugyanazon mákfejekről pár napi időközökben többször szedhető tejnedv.

Opiumtermelés. A munkát orosz hadifoglyok végzik.

Az összegyűjtött tejnedvet lapos edényekben megszáritjuk. A szárítást 45—50°-nál magasabb hőmérsékleten nem szabad eszközölni. A megszáradt kész opiumot az edényekből kikaparjuk, papíros-zacsókban hűvös, száraz helyen elraktározzuk. A további kezelése az opiumnak a szakember dolga.

Ha előmozdítjuk a termelt opium bármely kis mennyiségének értékesítését, fel fog lendülni az opiumtermelés. Az elemi iskolákkal kapcsolatos gazdasági ismétlőiskolák gyakorló-területein s más gazdasági tanintézetek területein a többi gazdasági növények mellett ricinus és opium is volna termelhető s egyben, ami legfontosabb, az ifjúsággal meg lehetne kedveltetni és ismertetni mindkét anyagnak termelését.

A Duna és a Maros között 1916-ban észlelt phytophaenologiai adatok.

Az 1916. évről 14 megfigyelő küldötte be az adatokat. Az észlelési helyek között van 10 olyan, melyekről az előző évben is voltak adatok. Az iveken levő „Jegyzetek“ is figyelmeztetik az észleelőket, hogy csak a több éven át gyűjtött adatok teljes értékűek. De az is szükséges, hogy ugyanazt a növényt is figyeljük és nem minden évben más-mást. A megfigyelések többi kellékének már eleget tett az észlelők egy része. Így Karánsebes általánosságban megjegyzi, hogy az észlelés kertben, erdőben és a város környékén történt. Ruszskabánya észlelései 372 m. tengerszin f. magasságban, kertben és szabadban történtek; a talaj agyagos. Az észlelő megjegyzi, hogy a korai tavasz folytán a flóra fejlődése korábban történt mint más években. Bálinc és Temeskirályfalva szintén gondosan gyűjtötték az adatokat. Az utóbbi a szabadban észlelt, kötött nehéz agyagos földön. A lejtőzést és megvilágítási viszonyokat is feltünteti a szám adatok mellett. Egyik-másik helyen a háborus események befolyásolták a mezőgazdasági teendők időpontját. Orsova adatai teljesen megegyeznek az előző évekkel.

1916. évi adatokat az 1915. évekkel összehasonlítva fel-tűnőnek csak a lombfakadás korábbi beálltát találjuk 1916-ban, míg a virágfakadás és a termések érése tekintetében nagyobb eltérés nincs.

Az egyes észlelési helyek adatainak egymás közötti összehasonlítására szolgáljon az alábbi táblázat.

Az észlelés helye	Bilinc		Begalankás		Begaszentes	
	Idő		Idő		Idő	
	hó	nap	hó	nap	hó	nap
I. Az első lomblevelek fejlődése.						
<i>Tilia parvifolia</i> — kislevelű, téli hárs	5	5	—	—	4	22
<i>Tilia grandifolia</i> — nagylevelű, nyári hárs	5	1	—	—	4	19
<i>Quercus pedunculata</i> — kocsányos tölgy	4	30	—	—	4	30
<i>Fagus silvatica</i> — bükkfa	—	—	3	16	4	6
<i>Fraxinus excelsior</i> — magas kőrisfa	5	2	4	10	4	30
<i>Populus nigra</i> — fekete nyárfa	4	26	—	—	4	24
<i>Vitis vinifera</i> — szőlő	—	—	4	2	—	—
<i>Aesculus Hippocastanum</i> — vadgesztenye	5	1	—	—	—	—
II. Az első virág fejlődése.						
<i>Tilia parvifolia</i> — kislevelű téli hárs	6	16	6	2	—	—
<i>Tilia grandifolia</i> — nagylevelű nyári hárs	6	10	—	—	—	—
<i>Aesculus Hippocastanum</i> — vadgesztenye	5	10	—	—	—	—
<i>Prunus avium</i> — édes cseresznye	4	20	—	—	4	18
<i>Pyrus malus</i> — almafa	5	1	4	11	4	20
<i>Pyrus communis</i> — körtefa	4	22	3	30	4	22
<i>Prunus armeniaca</i> — kajszin Barack	4	15	—	—	—	—
<i>Persica vulgaris</i> — őszi Barack	—	—	—	—	—	—
<i>Amygdalus communis</i> — csemege mandula	—	—	—	—	—	—
<i>Amygdalus nana</i> — hanga mandula	—	—	—	—	—	—
<i>Robinia pseudoacacia</i> — fehérakác	5	5	5	9	5	8
<i>Vitis vinifera</i> = szőlő	—	—	6	8	—	—
<i>Berberis vulgaris</i> — sóskafa, leányfa	5	2	—	—	—	—
<i>Cornus mas</i> — húsos, sárga som	2	25	3	4	3	20
<i>Cornus sanguinea</i> — veresgyűrű som	—	—	—	—	—	—
<i>Cytisus laburnum</i> — fái zanót, aranyeső	—	—	—	—	—	—
<i>Sambucus nigra</i> — fái bodzafa	5	20	5	6	5	5
<i>Syringa vulgaris</i> — orgonafa	5	10	4	11	—	—
<i>Rosa centifolia</i> — kerti rózsza	—	—	5	26	—	—
<i>Prunus spinosa</i> — kőkény	—	—	3	10	4	15
<i>Coryllus avellana</i> — mogyoró	—	—	2	20	—	—
<i>Galanthus nivalis</i> — hóvirág	—	—	2	22	3	21
<i>Secale cereale</i> — gabona rozs	5	18	—	—	6	6
<i>Triticum vulgare</i> — buza	5	24	—	—	6	4
<i>Hordeum vulgare</i> — árpa	5	28	—	—	6	28
<i>Zea mays</i> — tengeri, kukorica	6	24	—	—	6	25
<i>Stipa pennata</i> — árvalányhaj	—	—	—	—	—	—
<i>Lilium candidum</i> — fehérliliom	—	—	—	—	—	—
<i>Convallaria majalis</i> — gyöngyvirág	4	20	—	—	—	—
<i>Viola odorata</i> — jóillatu ibolya	—	—	—	—	3	25
<i>Colchicum autumnale</i> — kikirics	9	1	—	—	1	18

Biszterce		Bozovics		Denta		Felsőkozla		Galadna-bánya		Karánsébes		Óasszonyrét		Orsova		Ruszkabánya		Sándoregyháza		Temeskirályfalva	
hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap
4	5	4	1	—	—	—	—	4	2	4	4	4	15	4	10	5	20	—	—	—	—
4	1	4	1	—	—	—	—	4	1	4	3	4	8	4	10	5	16	—	—	—	—
4	5	4	15	4	4	4	28	4	10	4	2	4	6	4	7	—	—	—	—	—	—
3	30	4	1	—	—	4	24	4	6	4	5	3	27	4	12	4	5	—	—	—	—
4	1	4	12	—	—	4	27	—	—	4	13	4	10	4	18	5	1	—	—	—	—
3	28	4	3	—	—	—	—	—	—	4	11	4	2	4	18	—	—	—	—	—	—
4	15	—	—	4	7	—	—	4	20	4	14	4	24	4	18	—	—	4	4	—	—
4	10	4	15	4	4	—	—	4	16	4	5	4	9	4	15	4	8	—	—	—	—
6	17	6	25	—	—	—	—	6	10	6	10	6	22	6	17	6	22	—	—	—	—
6	25	—	—	—	—	—	—	6	20	6	15	6	16	6	20	6	26	—	—	—	—
4	28	6	15	—	—	—	—	5	10	4	23	5	14	5	1	4	29	4	12	5	7
3	28	4	2	3	22	4	20	4	12	4	1	3	31	4	9	5	3	3	25	—	—
4	12	—	—	4	6	4	18	4	20	4	15	4	5	4	18	4	24	3	31	—	—
4	5	4	8	4	7	4	21	4	15	4	4	4	5	4	15	4	6	3	29	—	—
3	24	3	10	3	20	—	—	—	—	3	30	3	10	4	6	—	—	3	13	—	—
3	27	3	20	3	24	—	—	4	6	3	29	3	21	1	13	—	—	3	15	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	23	—	—	—	—	3	7	—	—
5	12	4	30	5	3	5	10	5	10	5	14	5	11	5	18	5	25	5	3	5	9
6	12	6	1	—	—	—	—	—	—	5	8	5	15	5	25	—	—	—	6	—	2
3	2	3	1	2	4	1	12	2	10	3	10	1	16	3	10	3	20	—	—	2	26
—	—	—	—	5	10	—	—	—	—	5	18	5	10	5	19	—	—	—	—	—	—
4	24	—	—	—	—	—	—	—	—	5	20	5	8	5	25	5	3	—	—	—	—
4	17	6	10	—	—	5	12	5	12	5	17	5	5	5	18	5	20	4	24	5	18
4	18	5	1	4	7	4	27	—	—	4	18	4	24	5	27	4	29	4	5	—	—
5	21	5	3	5	15	—	—	6	1	5	19	5	3	5	22	4	29	—	—	5	16
4	1	3	13	3	12	—	—	—	—	4	4	4	20	5	8	3	29	3	18	—	—
2	5	2	26	3	6	1	29	1	10	2	33	1	2	2	28	2	28	—	—	—	—
2	20	3	1	—	—	1	6	2	10	3	2	1	10	3	5	2	20	—	—	—	—
6	1	6	5	5	10	—	—	—	—	6	9	6	10	6	14	6	15	5	15	5	22
6	5	5	20	5	25	6	1	6	10	6	16	6	17	6	22	6	12	5	25	5	31
—	—	—	—	6	27	—	—	—	—	6	5	—	—	6	13	—	—	—	—	5	28
6	10	7	1	6	27	7	3	7	10	7	4	7	22	7	8	8	18	—	—	6	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	5	6	—	—	—	—	6	8	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	—	—
4	20	5	1	—	—	—	—	6	2	4	25	4	16	4	28	4	29	4	16	4	23
3	9	—	—	3	6	3	15	3	15	3	11	2	10	3	12	3	19	—	—	—	—
4	10	—	—	—	—	—	—	9	4	3	8	9	10	3	2	3	10	—	—	9	2

Az észlelés helye	Bálint		Begalankás		Begaszentes	
	ho	nap	ho	nap	ho	nap
III. Az első érett gyümölcs						
Aesculus Hippocastanum — vadgesztenye	—	—	—	—	—	—
Fagus silvatica — bükkfa	—	—	9	2	—	—
Quercus pedunculata — kocsános tölgy	—	—	9	15	—	—
Secale cereale — rozs	6	24	—	—	7	7
Triticum vulgare — buza	6	26	—	—	7	12
Hordeum vulgare — árpa	6	20	—	—	7	19
Zea mays — kukorica	8	31	10	15	—	—
Berberis vulgaris — sóska (a bogyók megveresednek)	—	—	—	—	—	—
Prunus avium — cseresznye	5	16	—	—	5	28
Pyrus malus — almafa	8	28	10	2	—	—
Pyrus communis — körtefa	8	30	9	10	—	—
Cornus mas — sárga som	8	26	—	—	—	—
Cornus sanguinea — vörös som	—	—	9	15	—	—
Ribes rubrum — vörös ribizke	5	26	—	—	—	—
Persica vulgaris — őszi barack	—	—	—	—	—	—
Prunus armeniaca — kajszinbarack	—	—	—	—	—	—
Sambucus nigra — bodza	—	—	7	15	—	—
Fragaria vesca — földi eper	5	25	—	—	5	20
Vitis vinifera — szőlő	8	26	9	20	—	—
IV. Mikor kezdődik az aratás, szüret vagy törés ?						
Secale cereale — rozs	6	30	—	—	7	30
Triticum vulgare — buza	7	4	8	1	7	25
Hordeum vulgare — árpa	6	26	—	—	7	23
Zea mays — kukorica	9	10	10	9	—	—
Vitis vinifera — szőlő	—	—	10	10	—	—
V. Mikor volt a tömeges lombhullás ?						
Előidézte-e szél vagy fagy ?	szél	szél	—	—	—	—
VI Mikor hullott az utolsó levél ?						
Tilia parvifolia — kislevelű hárs	11	1	—	—	10	30
Tilia grandifolia — nagylevelű hárs	11	1	—	—	10	29
Quercus pedunculata — kocsános tölgy	11	10	—	—	11	10
Fagus silvatica — bükkfa	—	—	11	26	10	26
Fraxinus excelsior — magas kőrisfa	11	5	—	—	—	—
Populus nigra — fekete nyárfa	11	1	—	—	—	—
Vitis vinifera — szőlő	—	—	—	—	—	—
Aesculus Hippocastanum — vadgesztenye	11	2	—	—	—	—
VII. Mikor sárgultak meg a rétek és a legelők ?						
	8	8	—	—	—	—
VIII. Mikor kaszálták az első szénát ?						
	6	1	7	2	5	20
IX Mikor kaszálták az első sarjut ?						
	—	—	9	1	8	30
X. Mikor kezdték a téli gabonát vetni ?						
	10	10	10	25	—	—

Biszterce		Bozovics		Denta		Felsőkozla		Galadna- bánya		Karánsebes		Óasszonyrét		Órsova		Ruszkabánya		Sandoregy- háza		Temeskirály- falva	
hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap	hó	nap
9	25	—	—	—	—	—	—	9	20	8	30	—	—	9	2	—	—	—	—	—	—
—	—	10	20	9	5	—	—	10	5	9	23	10	22	10	3	9	16	—	—	—	—
7	10	7	1	—	—	—	—	—	—	6	23	7	10	6	28	6	21	—	—	6	23
7	15	6	15	6	22	7	5	7	20	6	30	7	16	7	5	6	16	6	20	6	26
9	15	9	20	—	—	9	1	8	20	9	20	9	1	9	24	9	20	—	—	5	29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	17	—	—	—	—	—
5	28	6	1	5	20	—	—	6	20	6	24	5	30	6	25	6	15	5	15	5	13
9	5	8	2	—	—	—	—	—	—	8	24	8	6	8	25	9	16	6	28	8	25
9	5	9	12	6	25	—	—	—	—	8	15	8	20	8	22	9	20	—	—	8	28
—	—	8	15	—	—	—	—	9	20	8	26	8	9	8	24	9	16	—	—	8	26
9	16	6	2	—	—	—	—	—	—	9	8	—	—	8	28	—	—	—	—	—	—
6	15	6	10	5	22	—	—	7	25	6	5	6	26	6	4	6	22	—	—	5	31
—	—	9	15	—	—	—	—	8	30	9	25	—	—	9	24	—	—	—	—	—	—
7	18	—	—	—	—	—	—	—	—	8	22	7	17	8	20	—	—	—	—	7	2
5	23	5	10	—	—	—	—	9	20	8	23	—	—	6	10	9	5	—	—	—	—
9	30	9	30	—	—	—	—	6	8	6	13	5	22	6	10	5	31	—	—	5	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	15	9	10	9	18	—	—	7	26	8	20
7	15	8	1	6	24	—	—	—	—	6	27	8	1	6	26	7	14	—	—	6	30
7	15	7	6	6	27	—	—	—	—	7	3	8	8	7	3	6	20	6	26	7	2
—	—	7	10	6	15	—	—	—	—	6	29	—	—	9	1	—	—	6	13	6	24
9	10	—	9	5	—	—	—	—	—	10	3	9	1	9	29	9	22	9	11	9	4
—	—	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	9	10	—	—	—	—	9	9	9	18
10	20	10	2	10	20	10	1	—	—	dér	—	9	30	11	6	10	7	—	—	11	26
—	—	fagy	fagy	—	—	—	—	fagy	—	igen	—	szél és eső	—	szél	fagy	—	—	—	—	szél	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	26	—	—	—	—	—	—
10	30	11	10	—	—	—	—	9	25	9	27	10	20	10	1	10	10	—	—	—	—
10	30	—	—	—	—	—	—	9	25	9	26	10	16	10	2	10	12	—	—	—	—
10	30	11	1	—	—	—	—	10	20	9	30	11	7	10	5	—	—	—	—	—	—
11	21	11	1	—	—	—	—	10	30	10	5	10	30	10	9	11	3	—	—	—	—
10	30	—	—	—	—	—	—	—	—	10	2	—	—	10	6	10	17	—	—	11	3
10	20	—	—	—	—	—	—	—	—	10	4	—	—	10	8	—	—	—	—	—	—
11	21	—	—	—	—	—	—	—	—	9	30	—	—	10	2	—	—	—	—	—	—
11	1	—	—	—	—	—	—	9	25	10	2	—	—	10	8	10	20	—	—	—	—
10	30	9	—	—	—	—	—	11	10	10	10	8	30	10	20	—	—	—	—	7	28
6	20	7	1	—	—	6	29	5	20	6	1	5	15	6	2	6	1	5	17	5	31
8	1	9	15	—	—	—	—	6	30	9	20	—	—	9	28	6	5	8	22	—	—
10	10	10	15	9	15	—	—	9	15	10	10	12	10	10	24	10	30	9	20	10	12

Időjárási jelentések

a magy. kir. meteorológiai és földmágnességi intézet temesvári meteorológiai
és szeizmológiai obszervatóriumától.

Közli: Ehmáné Berecz Ottilia, az obszervatórium vezetője.

1916 december hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 751·4 mm., maximuma 22-én 763·4 mm., minimuma 19-én 734·9 mm.

A léghőmérséklet középértéke 5·5 C⁰, maximuma 13-án 13·6 C⁰, minimuma 29-én -2·7 C⁰.

A párányomás középértéke 5·9 mm.

A relativ nedvesség középértéke 86 %

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 6·8 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 4.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 14.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 13.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 31·7 százaléka 84·9 óra, maximuma 25-én 7·6, napsütés nem volt 11 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 29-én -4·0 C¹, havi közepe 1·3 C⁰.

Elpárolgás középértéke 0·29 mm., havi összege 9·0 mm.

Csapadék havi összege 86·2 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 19-én 16·3 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 14.

Zivatarral (égi háboruval) volt 1.

Deres és zuzmarás nap 7.

Erősen harmatos nap 4.

Zivatarok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 3.

A szélerőség havi középértéke 2·4 m. másodpercenként.

Talajhőmérséklet 0·0 méter mélységben, közép 5·6 C⁰.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt: É 2, ÉK 5, K 30, DK 12, D 13, DNy 7, Ny 4, ÉNy 8, szélcsend 12.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: December hónap időjárása tulnyomóan borult, csapadékos és az évszakhoz aránylag enyhe volt. A hőmérséklet havi középértéke 5.3 C^0 -al magasabb a 40 évi átlagnál; a hőmérséklet csak 6 éjjelen állott kevéssel a fagypontra alá és abszolút maximuma -2.8 C^0 volt. A csapadék mennyisége (86.2 mm.) több mint kétszerese a normális 39.6 mm. -nyi öszszegnek. Összesen 20 napon fordult elő csapadék, ezek közül 14 napon 1 mm. -nél nagyobb mennyiségű eső esett. A csapadék alakja mindannyiszor eső, havazás nem volt. A felhőzet foka magas, a napfény tartama a lehetséges napsütésnek 31.7% -a. Derült nap csak 4 volt, napfény nélkül pedig a hónap napjainak harmadrésze. A szelek közül leggyakoribb volt a keleti szél a megfigyelések 31% -ban; szélcsend 93 megfigyelés közül 12 esetben fordult elő, szélvihar 3 napon volt. 19-én este decemberben ritkán előforduló jelenség, zivatar észleltetett.

1917 január hó.

A 0-fokra és tengerszinre redukált barométer középértéke 750.2 mm. , maximuma 21-én 766.2 mm. , minimuma 12-én 736.1 mm. .

A léghőmérséklet középértéke 1.2 C^0 , maximuma 17-én 13.6 C^0 , minimuma 28-án -8.6 C^0 .

A párányomás középértéke 4.5 mm.

A relatív nedvesség középértéke 87% .

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 8.0 fok.

Derült nap 0–2 felhőzettel volt 1,

Változóan felhős nap 3–7 felhőzettel volt 11.

Borult nap 8–10 felhőzettel volt 19.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 19.8 százaléka 50.3 óra, maximuma 22-én 8.7 , napsütés nem volt 17 napon.

Radiáció (éjjeli kisugárzás) minimuma 24-én -9.5 C^0 , havi közepe -1.6 C^0 .

Elpárolgás középértéke 0.21 mm. , havi összege 6.4 C^1 .

Csapadék havi összege 124.7 mm

Legnagyobb csapadék mennyisége 7-én 23·5 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 15.

Hóval vagy havasesővel 12.

Zivatarral (égi háboruval) 1.

Ködös nap 2.

Deres és zuzmarás nap 1.

Erősen harmatos nap 1.

Zivatarok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 1.

A szélerősség havi középértéke 2·6 m. másodpercenként.

Talajhőmérséklet 0·0 méter mélységben, közép 2·3 C°.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt; É 5, ÉK 7, K 21, DK 5, D 15, DNy 7, Ny 12, ÉNy, 7, szélcsend 14.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Január hóban tulnyomóan borult, csapadékos és az évszakhoz aránylag enyhe idő uralkodott. A hőmérséklet havi középértéke 3·5 C°-al magasabb a 40 évi átlagos értéknél, erősebb fagyok főleg csak a hónap utolsó harmadában fordultak elő. A csapadék igen gyakori volt a hó folyamán, a hónap első felében többnyire eső, második felében pedig hó alakjában. 27-én éjfél-től 30-án délig, tehát 3¹/₂ napig szakadatlanul havazott; hórétég 17-én képződött, de két nap alatt elolvadt. 22-től kezdve azonban a leesett hó lassankint 32 mm-es hórétéget alkotott. Összesen 19 napon volt csapadék, ezek közül 15 napon 1 mm.-t meghaladó mennyiségben, a havi csapadék mennyisége (124·7 mm.) több mint négyszerese a normális 29·7 mm.-nyi összegnek. A felhőzet foka igen magas, a napfénytartam százaléka alacsony, kevés a derült napok száma, csak 1 volt a hónap folyamán, míg napfény nélkül volt 17 nap. A szelek közül leggyakoribb volt a keleti szél, 93 megfigyelés közül 21 esetben, míg 14-szer szélcsendes idő uralkodott a megfigyeléskor; szélvihar 1 napon volt. 2-án este erős zivatar észleltetett, ami januárban igen ritka jelenség, 20 év óta nem fordult elő. Ugyanazon a napon különben a Délvidéken, a Balkánon egészen az Adriai tengerig sok helyen voltak zivatarok; 16-án este villogás észleltetett, ebben az időben a hőmérséklet jóval magasabb az átlagos maximális januári hőmérsékletnél is.

1917 február hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 757.4 mm., maximuma 9-én 769.1 mm., minimuma 1-én 745.3 mm.

A léghőmérséklet középértéke -5.1 C° , maximuma 27-én 5.5 C° , minimuma 9-én 20.0 C° .

A párányomás középértéke 2.9 mm.

A relatív nedvesség középértéke 85% .

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 6.3 fok.

Derült nap 0–2 felhőzettel volt 6.

Változóan felhős nap 3–7 felhőzettel volt 10.

Borult nap 8–10 felhőzettel volt 12.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 44.3 százaléka 127.5 óra, maximuma 27-én 9.5 óra, napsütés nem volt 8 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 9-én -20.7 C° , havi közepe -10.4 C° .

Elpárolgás középértéke 0.14 mm., havi összege 3.9 mm.

Csapadék havi összege 25.1 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 4 és 7-én 6.4 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 6.

Hóval vagy havasesővel volt 7.

Ködös nap 2.

Deres és zúzmarás nap 9

A szél erősség havi középértéke 1.8 m. másodpercenként.

Talajhőmérséklet 00 méter mélységben, közép -0.8 C° .

A szélirányok eloszlása 84 észlelés alatt: É 6, ÉK 6, K 14, DK 9, D 11, DNy 6, Ny 2, ÉNy 8, szélcsend 22.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Február hónap első 7 napján tulnyomóan borult, csapadékos idő uralkodott, 7-től 17-ig többnyire derült és igen hideg, a hónap utolsó harmadában pedig inkább borult idő uralkodott és a nagy hideg enyhült. A hőmérséklet havi középértéke -5.1 C° , ugyanannyival alacsonyabb a normálisnál (0.0 C°). Leghidegebb volt a hónap 8–18. közötti időben, ezeken a napokon a napi középhőmérséklet többnyire jóval alacsonyab -5 C° -nál és a minimális hőmérséklet a -10 C° -nál

is alacsonyabb. Leghidegebb volt 9-én -20.6 C°. A hónap első napjain és utolsó harmadában nem jártak ilyen nagy hidegek, de azért alig volt nap, amikor a maximális hőmérséklet a 0° fölé emelkedett volna. A csapadék mennyisége kevéssel, 1.8 mm.-el kevesebb a normálnál; az egész mennyiségből 23.8 mm.-nyi a hónap első 7 napján esett, a hónap többi részében csaknem teljesen száraz idő volt. A felhőzet foka 6.3 fok, a napfény tartama a lehetséges napsütésnek 44.3 százaléka. Derült nap 6 volt, a hó 8–18 közötti időben, a napfény nélküli napok pedig a hónap első napjain és utolsó harmadában voltak. A szelek közül leggyakoribb a keleti volt, 84 megfigyelés közül 14 esetben, meg a déli 11 esetben. Szélcsend uralkodott a megfigyelések 26% -ban; szélvihar nem fordult elő.

1917 március hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 749.9 mm., maximuma 17-én 768.0 mm., minimuma 8-án 730.6 mm.

A léghőmérséklet középértéke 5.2 C°, maximuma 31-én 18.1 C°, minimuma 1-én -4.9 C°.

A párányomás középértéke 5.4 mm.

A relatív nedvesség középértéke 82% .

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 7.6 fok. Derült nap 0–2 felhőzettel volt 1.

Változóan felhős nap 3–7 felhőzettel volt 12.

Borult nap 8–10 felhőzettel volt 18.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 37.5 százaléka 137.8 óra, maximuma 20-án 10.4 óra, napsütés nem volt 8 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 2-án -7.2 C°, havi közepe 0.1 C°.

Elpárolgás középértéke 0.47 mm, havi összege 14.6 mm.

Csapadék havi összege 43.0 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 6-án 11.0 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 10.

Hóval vagy havasesővel volt 9.

Jégesővel 1.

Zivatarral (égi háboruval) 2.

Ködös nap 2.

Deres és zuzmarás nap 2.

Erősen harmatos nap 2.

Zivatarok száma 2.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 1.

A szélerősség havi középértéke 3·0 m. másodpercenként.

Talajhőmérséklet 0·0 méter mélységben, közép 6·5 C°.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt: É 6, ÉK 5, K 17, DK 9, D 16, DNy 8, Ny 6, ÉNy 13, szélcsend 13.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Március hónap időjárása megfelelt a normálisnak, bár az elmúlt évi abnormálisan enyhe március után hűvösnek tűnt fel; a havi középhőmérséklet csak 0·1 C°-al alacsonyabb a 40 évi átlagosnál, a csapadék mennyisége is mindössze 0·7 mm.-el több a normális mennyiségnél. A hónap első felében többnyire hó alakjában esett a csapadék és a hónap első 10 napján hóréteg borította a földet. A felhőzet foka magas és a napfénytartam százaléka alacsony. Derült nap csak egy, napfény nélkül pedig 8 nap volt. A szelek közül leggyakoribb a keleti irányú volt, azonkívül a déli, meg északnyugati irányúak. Szélvihar 1 napon, 16-án volt. 2 napon, 25. és 27-én zivatar észleltetett. 27-én a zivatar alkalmával pár szem jég is esett.

1917 április hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 750·6 mm, maximuma 27-én 758·2 mm, minimuma 16-án 743·0 mm.

A léghőmérséklet középértéke 11·0 C°, maximuma 15-én 25·7 C°, minimuma 20-án 2·2 C°.

A párányomás középértéke 7·0 mm.

A relatív nedvesség középértéke 73 %.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 7·0 fok. Derült nap 0—2 felhőzettel volt 2.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 13.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 15.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 44·4 százaléka 177·6 óra, maximuma 30-án 12·8 óra, napsütés nem volt 5 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 20-án $-1\cdot1\text{ C}^0$, havi közepe $4\cdot5\text{ C}^0$.

Elpárolgás középértéke $0\cdot8\text{ mm.}$, havi összege $26\cdot4\text{ mm.}$

Csapadék havi összege $51\cdot7\text{ mm.}$

Legnagyobb csapadék mennyisége 13-án $20\cdot8\text{ mm.}$

Csapadékos napok száma legalább 1 mm csapadékkal 13.

Jégesővel volt 1.

Zivattarral (égi háboruval) 2.

Erősen harmatos nap 9.

Zivatarok száma 2.

A villogásos napok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) $15-33\text{ m. sec.}$ sebességgel 1.

A szélereősség havi középértéke $3\cdot0\text{ m.}$ másodpercenként.

Talajhőmérséklet $0\cdot0$ méter mélységben, közép $13\cdot6\text{ C}^0$.

A szélirányok eloszlása 90 észlelés alatt: É 6, ÉK 4, K 11, DK 9, D 6, DNY 17, Ny 14, ÉNy 16, szélcsend 7.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Április hónap időjárása többnyire borult, az évszakhoz aránylag hűvös volt és csapadék gyakran fordult elő. A hőmérséklet havi középértéke $0\cdot6\text{ C}^0$ -al alacsonyabb a normálnál; a hónap első felében volt néhány melegebb nap is, de második felében az évszakhoz aránylag igen hűvös idő uralkodott, fagy azonban nem volt. A csapadék mennyisége $7\cdot6\text{ mm.}$ -el meghaladja az átlagot, a csapadékos napok száma is több a normálnál, 13. A felhőzet foka magas, a napfénytartam százaléka alacsony, derült nap csak 2, napfény nélkül 5 nap volt. A szélesebesség havi középértéke $3\cdot0\text{ m.}$ másodpercenként, szélvihar egy napon volt, szélcsend 90 megfigyelés közül 7 esetben észleltetett. A szélirányok közül a nyugati quadráns volt uralkodó, a megfigyelések 50% -ban délnyugat, nyugat, vagy északnyugati irányu szél fujt. Zivatar 2 napon fordult elő, egy napon villogás észleltetett; 9-én a zivatar alkalmával kevés aprószemű jég is esett, de kárt nem okozott.

1917 május hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 755·2 mm., maximuma 4-én 760·2 mm., minimuma 21-én 748·2 mm.

A léghőmérséklet középértéke 17·6 C^o, maximuma 31-én 31·4 C^o, minimuma 7. és 22-én 8·2 C^o.

A párányomás középértéke 9·3 mm.

A relatív nedvesség középértéke 64°/_o.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 3·4 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 18.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 10.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 3.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 73·8 százaléka 338·6 óra, maximuma 24-én 14·6 óra, napsütés nem volt 0 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 23-án 2·1 C^o, havi közepe 7·9 C^o.

Elpárolgás középértéke 1·1 mm., havi összege 34·0 mm.

Csapadék havi összege 21·7 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 6-án 9·0 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 4.

Jégesővel 1.

Zivattarral (égi háboruval) 5.

Ködös nap 1.

Erősen harmatos nap 13.

Zivatarok száma 8.

A villogásos napok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 1.

A szél erősség havi középértéke 2·6 m. másodpercenként.

Talajhőmérséklet 0·0 méter mélységben, közép 23·8 C^o.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt: É 9, ÉK 10, K 19, DK 14, D 7, DNy 10, Ny 2, ÉNy 8, szélcsend 14.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Május hónap időjárása tulnyomóan derült, száraz és a normálisnál melegebb volt. A hőmérséklet havi középértéke 0·8 C^o-al magasabb volt a normálisnál; a hó 7. és 8-án, meg 22. és 23. napja volt csak igen hűvös, a hőmérséklet 22-én

éjjel 2·3 C⁰-ra szállott alá, de a kártékony májusi fagyok elmaradtak. Az egész hónapban, de különösen második felében igen száraz idő uralkodott, a havi csapadékmennyiség a normálisnak csak egy negyedrésze és a csapadékos napok száma is csak 4. A felhőzet foka alacsony, a napfénytartam százaléka magas, derült nap 18 volt, napfény nélkül egy sem. A szélirányok közül leggyakoribb volt a keleti szél, 93 megfigyelés közül 19 esetben. Szélcsend uralkodott a megfigyelések 15 százalékában; egy napon szélvihar volt, a szélsébség havi középértéke pedig 2·6 m. sec. Zivatar 6 napon, összesen 8 és egy estén villogás észleltetett.

1917 június hó.

A 0-fokra és tengerszinre redukált barométer középértéke 755·4 mm, maximuma 2-án 759·7 mm., minimuma 30-án 748·5 mm.

A léghőmérséklet középértéke 22·2 C⁰, maximuma 28. és 29-én 33·3 C⁰, minimuma 17-én 14·3 C⁰.

A párányomás középértéke 11·4 mm.

A relativ nedvesség középértéke 60 %.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 3·0 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 16.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 12.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 2.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 78·7 százaléka 367·2 óra, maximuma 22-én 14·9 óra, napsütés nem volt 0 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 16-án 7·8 C⁰, havi közepe 12·5 C⁰.

Elpárolgás középértéke 1·32 mm., havi összege 39·7 mm.

Csapadék havi összege 45·0 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 2-án 24·2 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 5.

Zivatarral (égi háborúval) volt 8.

Eroősen harmatos nap 5.

Zivatatok száma 10.

A villogásos napok száma 2.

Szélvihar (Beauford 7—9. fok) 15—33 m. sec. sebességgel 0.

A szélerősség havi középértéke 2'0 m. másodpercenként.

A szélirányok eloszlása 90 észlelés alatt: É 10, ÉK 7, K 14, DK 7, D 3, DNy 4, Ny 3, ÉNy 8, szélszend 25.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Junius hóban tulnyomóan derült, száraz és a normálisnál melegebb idő uralkodott. A felhőzet foka alacsony, mindössze két borult napja volt a hónapnak, így a napfény sok volt, a lehetséges napsütésnek 78'7 százaléka, 367'2 óra. A hőmérséklet havi középértéke 1'7 C⁰-al magasabb a normálisnál. Csapadék általában kevés volt e hónapban, többnyire zivatarok kíséretében. A havi összes csapadék, 45'0 mm., éppen fele az átlagos mennyiségnek. Legtöbb csapadék esett 2-án, az egész havi mennyiségnek kb. fele esett ezen a napon, ezenkívül még csak 4 napon volt számottevő eső. A szelek közül leggyakoribb volt az északi, meg a keleti irányú szél, szélvihar nem fordult elő, szélszend 90 megfigyelés közül 25 esetben észleltetett. Zivatar 8 napon összesen 10 volt és két estén fordult elő villogás.

1917 július hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 754'8 mm., maximuma 28-án 756'8 mm., minimuma 10-én 746'7 mm.

A léghőmérséklet középértéke 22'7 C⁰, maximuma 31-én 35'2 C⁰, minimuma 13-án 14'5 C⁰.

A párányomás középértéke 13'2 mm.

A relatív nedvesség középértéke 70 %.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 3'6 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 17.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 8.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 6.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 68'8 százaléka 325'4 óra, maximuma 6., 8. és 15-én 14'8 óra, napsütés nem volt 1 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 26. és 28-án 9'9 C⁰, havi közepe 13'9 C⁰.

Elpárogás középértéke 1'15 mm., havi összege 34'5 mm.

Csapadék havi összege 76'1 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 3-án 32'2 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 7.

Zivattal (égi háborúval) 3.

Erősen harmatos nap 7.

Zivatarok száma 4.

A villogásos napok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m sec. sebességgel 0.

A szélerősség havi középértéke 2'4 m. másodpercenként.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt: É 11, ÉK 3, K 7, DK 6, D 7, DNY 9, Ny 13, ÉNy 22, szélcsend 15.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Julius hónap időjárása többnyire derült, száraz és meleg volt. A hőmérséklet középértéke 0'2 C^o-al haladja meg a normálist, a csapadék mennyisége ellenben kevesebb az átlagosnál 5'3 mm.-el. Ez nem volna oly nagy hiány, de a csapadék ritkán fordult elő, többnyire zivatar kíséretében egyszerre nagyobb mennyiségű eső esett, de ez az utána rögtön bekövetkezett meleg és derült idő mellett hirtelen felszáradt, eső pedig ismét napokig nem esett. A felhőzet foka alacsony, a napfénytartam a lehetséges napsütésnek 68'8 százaléka. A szelek közül az északnyugati irányu volt leggyakoribb, szélvihar nem volt. Zivatar 3 napon összesen 4 és egy estén villogás észleltetett.

1917 augusztus hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 751'8 mm., maximuma 18-án 756'9 mm., minimuma 6-án 746'8 mm.

A léghőmérséklet középértéke 23'2 C^o, maximuma 2-án 38'3 C^o, minimuma 31-én 11'8 C^o.

A párányomás középértéke 12'4 mm.

A relativ nedvesség középértéke 62 %.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 2'1 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 22.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 8.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 1.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 80,4 százaléka 352,2 óra, maximuma 1-én 14,1 óra, napsütés nem volt 0 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 31-én $9,3\text{ C}^0$, havi közepe $13,8\text{ C}^0$.

Elpárolgás középértéke 1,60 mm., havi összege 49,7 mm.

Csapadék havi összege 12,3 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 6-án 5,0 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 3.

Zivatarral (égi háborúval) volt 1.

Ködös nap 2.

Erősen harmatos nap 1.

Zivatarok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 0.

A szélerősség havi középértéke 2,2 m. másodpercenként.

A szélirányok eloszlása a 93 észlelés alatt: É 11, ÉK 1, K 12, DK 9, D 11, DNy 10, Ny 8, ÉNy 16, szélcsend 15.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Augusztus hónap időjárása tulnyomóan derült, igen meleg és száraz volt. A hőmérséklet havi középértéke $1,9\text{ C}^0$ -al magasabb volt az átlagnál, az egész hónapon keresztül állandóan uralkodott a nagy meleg, csak a hónap vége felé voltak hűvösebb éjszakák. Csapadék alig esett az egész hónapban, a normális mennyiségnek még negyedét sem teszi a tényleges csapadék. Mindössze 3 napon esett kevés eső, összesen 12,3 mm., az átlagos 52,2 mm. helyett. A felhőzet foka alacsony, a derült napok száma 22, borult nap csak egy volt. A napfény százaléka magas, napfény nélküli nap nem volt. A szelek közül leggyakrabban fordult elő az északnyugati irányú szél, szélvihar a hó folyamán nem volt. Egy napon gyöngye zivatar észleltetett.

1917 szeptember hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 756,6 mm., maximuma 26-án 761,4 mm., minimuma 13-án 747,1 mm.

A léghőmérséklet középértéke $18,4\text{ C}^0$, maximuma 20-án $33,8\text{ C}^0$, minimuma 23-án $6,2\text{ C}^0$.

A párányomás középértéke 9·3 mm.

A relativ nedvesség középértéke 62^{0/10}.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 1·6 fok.

Derült nap 0—2 felhőzettel volt 23.

Változóan felhős nap 3—7 felhőzettel volt 6.

Borult nap 8—10 felhőzettel volt 1.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 82·7 százaléka 311·7 óra, maximuma 6. és 7-én 12·6 óra, napsütés nem volt 0 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 23-án 3·5 C⁰, havi közepe 9·0 C⁰.

Elpárolgás középértéke 1·23 mm., havi összege 37·0 mm.

Csapadék havi összege 17·9 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 12-én 9·3 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 2.

Zivatarral (égi háborúval) 1.

Ködös nap 0.

Deres és zuzmarás nap 0.

Erősen harmatos nap 7.

Zivatarok száma 1.

A villogásos napok száma 1.

Szélvihar (Beauford 7—9 fok) 15—33 m. sec. sebességgel 0.

A szélerősség havi középértéke 2·0 m. másodpercenként.

A szélirányok eloszlása 90 észlelés alatt: É 7, ÉK 2, K 16, DK 9, D 2, DNy 8, Ny 4, ÉNy 19, szélcsend 23.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Szeptember hónap időjárása tulnyomóan derült, az évszakhoz aránylag enyhe és igen száraz volt. A hőmérséklet havi középértéke 1·2 C⁰-al meghaladja a normálist, a csapadék mennyisége még az átlagos mennyiség felét sem érte el; a normális 45·5 mm. helyett csak 17·9 mm. esett, összesen 3 csapadékos nap volt az egész hónapban. A felhőzet foka igen alacsony, a napfénytartam százaléka rendkívül magas; derült nap 23 volt, napfény nélkül egy sem. A szélirányok közül leggyakoribb volt az északnyugati meg a keleti. Szélvihar a hó folyamán nem fordult elő, zivatar és villogás egy napon észleltetett.

1917 október hó.

A 0-fokra redukált barométer középértéke 753·7 mm., maximuma 2-án 762·0 mm., minimuma 24-én 745·0 mm.

A léghőmérséklet középértéke 13·2 C°, maximuma 5-én 27·1 C°, minimuma 8-án 1·6 C°.

A párányomás középértéke 8·3 mm.

A relativ nedvesség középértéke 75 %.

A felhőzet középértéke (0 = derült, 10 = borult) 5·4 fok.

Derült nap 0–2 felhőzettel volt 9.

Változóan felhős nap 3–7 felhőzettel volt 12.

Borult nap 8–10 felhőzettel volt 10.

A napsütés (napfény) tartama a lehetséges napsütésnek 54·1 százaléka 188·1 óra, maximuma 2-án 10·9 óra, napsütés nem volt 2 napon.

Radiacio (éjjeli kisugárzás) minimuma 27-én $-0·3$ C°, havi közepe 6·7 C°.

Elpárolgás középértéke 0·75 mm., havi összege 23·3 mm.

Csapadék havi összege 26·2 mm.

Legnagyobb csapadék mennyisége 6-án 10·5 mm.

Csapadékos napok száma legalább 1 mm. csapadékkal 6.

Ködös nap 2.

Deres és zuzmarás nap 1.

Erősen harmatos nap 10.

A villogásos napok száma 2.

A szélerősség havi középértéke 2·2 m. másodpercenként.

A szélirányok eloszlása 93 észlelés alatt: É 6, ÉK 7, K 13, DK 8, D 18, DNy 9, Ny 6, ÉNy 5, szélcsend 21.

A hónap időjárásának összefoglaló áttekintése: Október hónapban folytatódott és az egész hónapban át uralkodott a szeptemberihez hasonló derült, száraz és az évszakhoz aránylag enyhe idő. A hőmérséklet középértéke 16 C°-al meghaladta a normálist, viszont a csapadék még az átlagosnak felét sem éri el. A felhőzet foka elég alacsony, különösen a hónap első fele volt derült és napfényes. A derült napok száma 9, napfény nélkül csak 2 nap volt. A szélirányok közül leggyakoribb a déli meg a keleti. Szélvihar egy napon, villogás két estén fordult elő.

Jegyzőkönyv

a Délmagyarországi Természettudományi Társulatnak
1917. évi május 19-én a városháza tanácstermében
tartott 43-ik évi rendes közgyűléséről.

Elnök: Jo anovich Sándor, társulati elnök, majd Dr. F ü l ö p p Béla társulati alelnök.

Jegyző: Dr. Steiner Simon, társulati főtítkár.

Jelen vannak: Dr. Marmorek Sándor előadó, a tisztviselők, a tagok nagy számban, díszes közönség, mint vendég, továbbá a sajtó képviselői.

1. Jo anovich Sándor elnök üdvözlőlvén az előadót és a közönséget, a közgyűlést megnyitja.

Majd felkéri Dr. Marmorek Sándort előadásának megtartására.

2. Dr. Marmorek Sándor nagyérdekű, magas színvonalu előadást tart „A kísérleti orvostudomány néhány kérdéséről” címen. Ez előadás tárgyának ujságánál, a feldolgozás eredetiségénél és a közlés megkapó elevenségénél fogva a hallgatókban ritka tetszésnyilvánítást váltott ki. A közgyűlés előadónak hálás köszönetét nyilvánítja.

3. Dr. Steiner Simon főtítkár következő jelentését terjeszti elő a társulat 1916. évi működéséről és gyarapodásáról:

Tisztelt közgyűlés!

A társulat élete az elmúlt évben is a háboru jegyében folyt le. Míndazok a bénító tényezők, mik a szellemi erők kibontakozását és a kultura szolgálatába való terelését ország-szerte akadályozták, a társulati élet nyilvánulásában is mindinkább érezhetőkké váltak. Mert a háboru légköre fojtó köd gyanánt nehezedik az emberekre, mely a kedélyességet és munkakedvet lohasztja.

A tagok nagyobb része, még pedig jórészt a működő része bevonult; akik pedig itthon maradtak, azokat is a háborus gondok visszatartották a társulatban való szerepléstől. És ha e sivár viszonyok és körülmények dacára mégis tudok társulati működésről beszámolni, annak oka az az élterősség, mely társulatunk immár több, mint négy évtizedes élőfájának gyökerében leledzik. Gyenge hajtásnak mondható ugyan a mult évi működés a háboru előtti működés dus lombozatával szemben, de mégis élő hajtás, mely azt a jogos reményt kelti és azt a biztosítékot rejti magában, hogy a mindnyájunk által áhítózott béke eljöttével, melynek fehér galambja már kezd repkedni, a társulati élet újra a régi pezsdülést fogja mutatni.

Az elnökség a folyó ügyek elintézésével dicséretes működést fejtett ki; a mult évben egyik folyó ügyet szükségesnek tartok itt felemlíteni, azt, mely a muzeumi tárgyaknak az ellenséges betörés elleni biztosítására vonatkozik. Még a háboru első hónapjaiban jelent meg a miniszternek idevonatkozó rendelete, mely augusztusban, a román betörés következtében aktuálissá lett. Az elnökség az irattárt, a kiadványok egy példányát vaspántokkal elhátott ládába zárta, hogy azt, ha szükségessé válik, elszállíttassa. Szerencsére derék csapataink a hős szövetségesekkel együtt eltávolították tőlünk az immiens veszélyt és így a láda elszállítására aligha kerül a sor: mégis az elnökség ez intézkedése azt a megnyugvást keltheti, hogy a társulat értékei felett gondosan őrködött.

Eltérintve a háborunak fentjelzett általánosan bénító hatásától, társulati életünk lüktetését az a körülmény is erősen gátolta, hogy több oly tényező nem működött közre a társulat felvirágoztatására, mint azelőtt, a béke éveiben erős rugók voltak a társulat fellendítésének.

A választmány sem volt a mult évben annyira akcióképes, mint más éveben. Pedig a társulat életnyilvánulására a választmány süti rá a saját bélyegét. Nemcsak a látgatottság nagyobb ha a választmány erősen akcióképes, nemcsak gyakrabban lehetne ülést tarani, mint ahogy tartottunk, hanem az előadások száma és váltakozása folytán érdekessége is nagyobb lenne, mint volt a mult évben, eltekintve attól, hogy

ez okból is bővebb mértékben lehetne nívós kiadványokat megjelentetni. De a választmány, mely a tisztviselőkkel az élén, legfontosabb szerve a társulatnak, nem lehetett annyira akcióképes, mint más évekből, mert éppen agilis tagjainak jelentékeny számát elvonta a háború.

Temes vármegye közönsége 1906. dec. 22-én hozott nemes határozatával többek közt a társulatnak is megszavazott évi segélyt, mi nemcsak annak volt kiinduló pontja, hogy irodalmi pályázatot tudtunk hirdetni, hanem főleg hozzájárult a pénzügyi egyensúly stabilitásához. Sajnos e segély már 3 év óta elmaradt; s mivel az állam 1914-ben nem adta azt a 800 K-t, amiből akkor a muzeumi kiadásokat kellett volna fedezni sőt 1915-ben és 1916-ban is csak 300—300 koronát bocsátott rendelkezésünkre, a pénzügyi egyensulynak fel kellett bomlania. Az emult évben e tekintetben némi javulás állott be, mert a nyert 600 K-ból legalább a muzeumi kiadásokat lehetett fedezni; de mégis a társulat pénzügyére ránehezedik az a teher, mit az előző évekből, az állami segély elmaradása folytán az a körülmény okozott, hogy a muzeumi kiadásokat, mik pedig a költségvetés szerint az államsegélyben találják fedezetüket, a társulat pénztárából kellett fizetni. A segélyek részben való elmaradása maga után vonta, hogy a kiadványokat, miknek kiállítási költsége tetemesen nagyobb, mint más évekből, szűkebb keretben kellett megjelentetni, továbbá a tiszteletdíjak legnagyobb részének kifizetését boldogabb időre kellett halasztani. Legyen szabad itt megjegyezni, hogy a kiadványok keretének szűkítésében nem társulatunk vezet; mert ha más vidéki társulatok működésére vetjük tekintetünket, ott is arra bukkanunk, sőt egy részénél teljes stagnációt tapasztalhatunk.

Alapos egyébként a remény, hogy a vármegyei segély utólag meglesz s talán az államsegély is nagyobb mértékben fog utalványoztatni és akkor az erősen hozzá fog járulni pénzügyeink szanálásához.

A Muzéumok és Könyvtárak Országos főfelügyelősége nemcsak abban nyilvánította a társulat iránti jóakarátát, hogy a sivár viszonyok közt is javaslatba hozhatta az emult évben a szűken mért államsegélyt, hanem mindenképen ha-

tékony és jótékony tényezőként mutatkozott a társulati élet élénkítése körül. Az ügymenetet biztos mederbe terelte, az ügyeket teljes jóakarattal gondozta. Első sorban ugyan a társulat természetrajzi muzeuma képezi gondoskodása tárgyát, mégis közvetve a társulat fejlődésére is gyakorol jótékony hatást. Evvel kapcsolatban legyen szabad Dr. Horváth Géza országos felügyelőt megemlítenem, ki a társulat jogos kívánságának mindig meleg szószólója, ki a muzeum iránt mindig nagy jóakarattal érdeklődik és gyarapításának készséges előmozdítója. Azért remélem, szívesen hozzájárul a tisztelt közzgyülés amaz indítványomhoz, hogy az Országos főfelügyelőségnek valamint Dr. Horváth Géza felügyelőnek a közzgyülés köszönetét tolmácsolhassam.

A társulati élet elemeit a következőkből ismerhetjük meg.

a) A „Deliblati Homokpuszta Flórája“ c. pályamű megjelenésének utolsó határidejeül ugyan 1916. január 1-jét tűzte ki a nm. Földművelésügyi miniszterium. S bizonyos, hogy ha a háboru réme ráuk nem szakad, az író részéről e terminus bizonyára be lett volna tartva. Azonban jött a világkatasztrófa, melynek legtávolabbra is ható rengései a készülő pályamű elé is gátló torlaszokat állítottak. Le kellett volna rándulnia a mű írójának, Dr. Wágner Jánosnak a Homokra, de a háboru miatt nem tehetta; a kutatásai alapján nyert adatokat külföldi példányokkal kellett volna összehasonlítani, de olyanokhoz a háboru miatt nem juthatott. De azért a mű készül, mert írója dolgozik rajta és kutat. Eddig is vagy 40-szer volt lenni a homokban, átlag 1—1 hetet töltvén ott, s vagy 240 új növényfajt gyűjtött, mi az ott található virágos növényeknek 28%-jét teszi. Azonkívül, ugyancsak a Földművelésügyi miniszterium megbízásából magyar és német nyelven megírta az erdészeti kongresszus céljaira szolgáló deliblati utmutató növénytani részét, melyet a pályamű előfuttárjának lehet tekinteni, mert abban fel vannak már véve egyes kutatásainak eredményei. Mindez arra a reményre jogosít, hogy a nagy mű még ez évben elkészül, mely nem csak a szakkörök érdeklődését fogja a legszélesebb rétegben felkelteni, hanem remélhetőleg kutfeje lesz a későbbi kutatóknak.

b) A városi közkönyvtárban elhelyezett társulati könyvtár

18 önálló művel és 39 folyóirattal szaporodott. E szaporulat a társulati könyvtár 4263 darabból áll a közönség rendelkezésére. Már a könyvtár alapfelszerelésénél kellő számban lettek természettudományi munkák beszerezve az e célra kiküldött bizottság javaslata alapján. Azóta is évenként szeretetnek be a közkönyvtár részére a modern természettani munkák. A városi könyvtárbizottságban a társulat a főtitkár által van képviselve, ki is gondoskodik arról, hogy a közkönyvtár a modern természettudományi munkákat megszerezze.

c) A társulat egyik legrégebb intézménye, a természetrajzi múzeum, a múlt évben mindössze 7 szép praeparatummal gyarapodott, mi Lina Dénes praeparator ügyes kezére vall. E gyarapodás kevésnek mondható a békében megszokott gyarapodáshoz képest, de ennek egyszerű magyarázata a társulatnak gyenge anyagi helyzete, az államsegély csekély mérvű, az ajándékok elmaradása. A meglévő anyagnak gondozása és ápolása a múlt évben is főgondját képezte a múzeum-örnek. S bár desinficiáláshoz szükséges szénkéneget nem sikerült a múlt évben a megfelelő mennyiségben beszereznie, mégis egyéb, könnyebben hozzájutható desinficiáló szerekkel megtörtént nyáron a desinficiálás.

A múzeumban elhelyezett anyag gondozását azonban erősen megnehezíti a rendelkezésünkre álló 2 terem szűk volta. Nagyobb tárgyak befogadására már alig képesek. Emiatt a tárgyak sem állhatnak mindig a közönség rendelkezésére, veszendőségük pedig fokozódik miattal. Ehhez hozzájárult, hogy 1913 óta az eddig az állami gimnáziumban elhelyezett néprajzi gyűjtemény is múzeumunkba került, úgy hogy annak a teremnek tárgyai, melyben elhelyezést találtak, a közönségre nézve ugyszólván hozzáférhetetlenek. Ezen a bajon csak a régen óhajtott kulturpalota fog gyökeresen segíteni. S bár a világháboru forгатagában gondolnunk sem lehet a kulturpalota közel jövőben való tetté válását: mégis már most kell azon régi kívánalmunknak kifejezést adnunk, hogy ha majd a mindnyájunk által óhajtott béke meglesz, ez az égető kulturszükséglet első közt találjon elintézést. A múzeumot az elmúlt évben is számos idegen szak-

ember látogatta, kik elismerőleg nyilatkoztak a tárgyak gyönyörű és tanulságos voltáról, de megfelelőbb elhelyezést találtak rájuk nézve szükségesnek. A muzeumban egyébként példás rend van, a tárgyak kezelése az adott körülmények közt kifogástalan, ami Lintia Dénes muzeumőr odaadó buzgóságát dicséri.

Az 1916. évi gyarapodás összege ez:

1. A könyvtárnál	18 darab
2. Allatok és állattani készítmények	7 darab
3. Növények	— darab
4. Ásványok	— darab

A társulat gyűjteményi törzsanyagának állománya 1916. december 31-én:

1. Könyvtár	4263 darab
2. Néprajzi muzeum	129 darab
3. Természetrajzi muzeum	12841 darab

Összesen 17233 darab

d) Pénzbeli adományaikért az Első Temesvári Takarékpénztár, a Temesvár Városi Takarékpénztár és Temesvár sz. kir. város összesen 140 K-ért fogadják a társulat köszönetét.

e) A választmányi ülések fénypontjai azok az előadások, miket azokban tartani szokás. Azért illendőnek tartom ama tagok és vendégek megnevezését, kik előadásainkkal vagy közleményeinkkel a társulat életét vonzóvá tették.

Berecz Ottilia: Időjárási jelntések.

Gerő Vilmos: A méz megítélése.

Lukács Béla: Az elektromos szikra kisülését előmozdító, illetve hátráltató tényezők.

Wagner János: A delibláti homokpuszta növényzetének különlegességei.

Dr. Keller Oszkár: Szikratáviró készülék egyféle hosszúságú elektromos hullám felvételére.

Dörner János: Hadi meteorológia.

Fogadják ezek a közgyűlés köszönetét.

f) Választmányi üléseket tartottunk: február 9-én, június 23-án, október 18-án. A rendes évi közgyűlés április 9-én volt.

A közgyűlésen szép számú hallgatóság élvezte Gerő Vilmos magvas és érdeket keltő előadását.

Társulatunk közlönye, a „Természettudományi Füzetek” szerkesztésénél igyekeztem az előző években elért nivót megtartani. Igyekeztem az alaposág szemmeltartásával változatosabbá belevinni a „Füzetek”-be. A legtöbb közlemény a választmány határozatából kerül a „Füzetek”-be; a többi közlemény megválasztása nagy gondossággal történt. A nivót sikerült megtartanom, de a terjedelmet nem; és ezt két okból. Egyrészt mert — a működő tagok bevonulása miatt nem állott annyi közlemény a főtítkár rendelkezésére, mint máskor; másrészt, ha lett volna is több közlemény, nem lehetett volna nagyobb a terjedelem a nyomdaköltség tetemes megdrágulása folytán. A „Füzetek” egyébként a legszélesebb körben terjedtek el; nem ritkán keresik távol vidékről. S minthogy a társulat számos kül- és belföldi társulattal áll csereviszonyban, a „Füzetek” az egész országban elterjednek, sőt külföldre is kerülnek.

g) A hasonló célu egyesületekkel és szerkesztőségekkel csereviszony által tartottuk fenn a szellemi kapcsolatot. Az egyesületek és a szerkesztőségek a következők:

A) Belföldiek:

1. Kir. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest.
2. Magyar Földrajzi Társulat, Budapest.
3. Délvidéki Kárpát-egyesület, Temesvár.
4. „Időjárás”, Budapest.
5. „Bányászati és Kohászati Lapok”, Budapest.
6. Magy. kir. Földmívelésügyi miniszterium könyvtára, Budapest.
7. Kecskeméti Természettudományi Társulat, Kecskemét.
8. Békéscsabai muzeumegyesület, Békéscsaba.
9. Nagybányai muzeumegyesület, Nagybánya.
10. Biharmegyei orvosgyógyyszerészeti és természettudományi társulat, Nagyvárad.

11. Orvos-gyógyszerészi természettudományi társulat, Nyitra.
12. Orvos-gyógyszerészettudományi egyesület, Pozsony.
13. Délmagyarországi történelmi és régészeti muzeum-egyesület, Temesvár.
14. „Magyar Méh“, Budapest.
15. „Természet“, Budapest.
16. „Természetrajzi Füzetek“, Budapest.
17. „Orvosi Hetilap“, Budapest.
18. „Gyógyászat“, Budapest.
19. Történelmi és archaeologiai társulat, Déva.
20. Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi társulat, Gyulafehérvár.
21. Magyar Kárpát-egyesület, Igló.
22. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest.
23. Magyarhoni Földtani Társulat, Budapest.
24. M. kir. meteor. és földmágnassági intézet, Budapest.
25. Máramarosi orvos-gyógyszerészi egylet Máramarossziget.
26. Gyógyászati és Természettudományi egylet Seimecbánya.

B) Külföldiek:

1. Entomologiska Föreningen, Stockholm.
 2. Naturwissenschaftlicher Verein „Isis“, Bautzen (Németország).
 3. Kaiserliche Leopoldinisch-Carolinische Deutsche Akademie der Naturforscher Halle a/S. (Poroszország).
 4. Naturforscher Verein, Brünn.
 5. Naturwissenschaftlicher Verein, Kiel.
 6. Redaktion des Elektrotechniker, Wien.
 7. Lehrklub für Naturkunde, Brünn.
 8. Naturwissenschaftlicher Verein „Isis“, Dresden.
 9. Verein der Erdkunde, Halle a/S.
 10. Verein der Naturkunde, Kassel.
- Eszerint 26 belföldi és 10 külföldi egylet vagy szerkesztőség.

h) Az előző évekhez képest a múlt évben is küldött a lugosi m. kir. erdőigazgatóság és az orsovai m. kir. erdőhivatal a Délmagyarország számos vidékéről összegyűjtött phytophae-nologiai észleleteket. Az adatok feljegyzői és beküldői méltán megérdemlik a közgyűlés köszönetét.

i) A tagok számában az előző évhez képest némi csökkenés mutatkozik, minek oka több régiebb tag elhalálozása és többeknek a városból való elköltözése. Jelenleg van a társulatnak 15 tiszteleti, 4 alapító, 149 helybeli rendes, 67 vidéki rendes tagja. Összesen 235 tag.

j) A helybeli meteorologiai és seismologiai obszervatorium a társulattól függetlenül keletkezett és így tulajdonképen nincs vele szerves összefüggésben. De egyfelől azért, mert hasonló célt követ, másfelől, mert a társulat több ízben járt érdekében a városnál közre, megvan a szoros nexus e két intézmény között. A város egyébként akkor, mikor az obszervatorium épületének bérbevétele által az intézmény állandósítását biztosította, felkérte a társulatot arra, hogy az obszervatorium működését állandóan figyelemmel tartsa. A társulat kiterjeszti rá védő szárnyait; érdekében közbejár, csekély segélyben részesíti az assistens díjazhatása céljából, időjárási jelentéseit pedig állandó rovatban hozza a társulat közlönye. Az intézetet alapítójának és haláláig jeles vezetőjének, néhai Berecz Edének Ehmanné Berecz Ottilia leánya vezeti az apjától örökölt lelkiismeretességgel, buzgósággal és szakértelemmel.

k) A társulat nyilvános vegykísérleti állomása 1916-ban is folytatta közérdekű működését; aminek hatása az élelmi szerek hamisításának lényeges megcsökkenésében nyilvánult. Az állomás beszerzéséből 1916-ban 200 K értékű műszer ment át a társulat tulajdonába, melyről pontos leltár van felyéve.

Ezekben volt szerencsém, tisztelt Közgyűlés, a társulat múlt évi működését ismertetni.

Kérem a tisztelt Közgyűlést, hogy jelentésemet tudomásul venni, a választmány eljárását jóváhagyni és az előterjesztett indítványokat elfogadni sziveskedjék.

Temesvár, 1917. május 19.

Dr. Steiner Simon

4. Elnök indítványára a közgyűlés dr. Steiner Simon főtitkárnak az évi jelentés gondos megszerkesztéseért, ügybuzgó működéseért, továbbá a sikeres közgyűlés előkészítéseért köszönetet mond, egyúttal elhatározza, hogy a jelentés a jegyzőkönyvbe felvétessék és a „Füzetek”-ben kinyomassók.

5. A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és főtitkári előterjesztéshez képest:

a) köszönetet mond a Múzeumok és könyvtárak országos felügyelőségének az állandó támogatásért és az államsegélynek 1916-ban való kieszközléseért;

b) köszönetet mond dr. Horváth Géza onsz. felügyelőnek, a nemzeti múzeum állattári osztálya igazgatójának, az állandó támogatásért;

c) köszönetet mond Temes vármegye, Temesvár szab. kir. város törvényhatóságainak, a Temesvári Első Takarékpénztárnak és a Temesvár-Városi Takarékpénztárnak pénzübeli adományaikért;

d) köszönetet mond az előadóknek és a „Természettudományi Füzetek” munkásainak önzetlen támogatásukért;

e) köszönetet mond a lugosi m. kir. edőigazgatóságnak és az orsovai m. kir. erdőhivatalnak a phitophaenologiai észleletek összegyűjtéseért és beküldéseért;

f) köszönetet mond a helyi sajtónak a társulati közlemények díjtalan és szíves közléseért;

6. Gábor Áron beterjeszti a pénztárvizsgáló bizottság jelentését:

Tisztelt Közgyűlés!

A múlt év január havában tartott választmányi ülés megbízásából van szerencsénk jelenteni, hogy társulatunk pénztárosa, Lukács Béla által előterjesztett számadások bevételi és kiadási tételeit, amelyeket 1915. évi december 31-én zárt le, megvizsgáltuk, az okmányokkal összehasonlítva azokat a takarékpénztári könyvekkel egyetemben teljesen rendben találtuk.

Bevételek:

1. Pénztári maradvány 1915-ről	386 K 14 f
2. Pártfogóktól kapott évi javadalom	100 K — f
3. Tagsági díjak	900 K — f
4. Kamatok	112 K 88 f
5. Hátralékos tagsági díjak	360 K — f
6. Vegyes bevételek	— K — f

Összesen 1859 K 02 f

Kiadás:

1. Személyi:	
a) a főtitkár 1915. évi tiszteletdíj- nak II. III. IV. részlete	450 K — f
b) a pénztáros tisztt.-díjának 1915. évi III. IV. és 1916. évi I. részlete	225 K — f
c) a muzeumőr tisztt.-díjának pótlása	— K — f
d) a meteorologiai intézet segélye	100 K — f
e) a pénzbeszedő jutaléka	71 K — f
2. Gyűjtemények gyarapítása:	
a) könyvtár	12 K 94 f
3. Kiadványokra	722 K — f
4. Irodai kiadások	15 K 49 f
5. Rendkívüli kiadások	125 K 88 f
6. Maradvány-egyenleg	136 K 71 f

Összesen 1859 K 02 f

Vagyonállás 1916. évi december 31-én:

1. Megkötött alapítványi tőke	12878 K 18 f
2. Alapítványi jelleggel nem bíró tőke	2422 K 29 f
3. Pénztári maradvány 1916. évről	136 K 71 f
4. Tagdíjhátralékokból eredő követelés	1200 K — f

Összesen 16637 K 18 f

Tartozás:

1. Tisztviselők ki nem fizetett tiszte- letdíjért	925 K — f
2. Lombard hadi kölcsönre	9446 K — f

Összesen 10371 K — f

Tiszta vagyon 6266 K 18 f

A muzeum céljaira a társulat 600 K államsegélyt kapott, de miután a muzeumi kiadások 682 K 62 f-t tettek ki, azokat a társulat vagyonából 82 K 62 f-rel pótolni kellett.

Kérjük a t. közgyűlést, hogy jelentésünket tudomásul venni, s a társulat pénztárosának és nekünk a felmentvényt megadni sziveskedjék.

Temesvár, 1917. május hó 19.

G á b o r Á r o n s. k.

K r a u s z A d o l f s. k.

számvizsgálók.

7. A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi, a pénztárosnak és számvizsgáló bizottságnak a szokásos óvások fenntartása mellett a felmentvényt megadja és fáradozásaikért köszönetet mond.

8. T i h a n y i György felolvassa a muzeumvizsgáló bizottság jelentését:

Igen tisztelt Közgyűlés!

Mint a muzeum megvizsgálására kiküldött bizottság tisztelettel jelentjük, hogy a temesvári muzeum természettudományi osztályát folyó évi március hó 11-én megvizsgálván, azt teljes rendben találtuk, miért is annak gondozásáért Lintia Dénes ur muzeumi őrnek a felmentvényt megadni indítványozzuk.

Tapasztaltatott t. i., hogy a tárlatok évenként szénkénezés által a molytól s így a romlástól rendszeren megóvatnak.

A muzeumi főfelügyelőség által szorgalmazott lepkegyűjtemény rendezése jórészt elkészült és csak az éjjeli lepkék egy részének rendezése van még hátra.

A magas kormánytól némi támogatásban részesült a muzeum és abból szereztetett:

egy réti sas (Szentandrás vidékéről), — 2 parlagi sas-fiuk, — egy karvaly, — egy kékes réti héja, — egy nagy suholy, — két örgébic mint biológ csoport; valmennyi szép példányok.

Azonban mi haszna van ezen szerzeményeknek, midőn a közönség azokat megfelelően nem szemlélheti meg? Így teljesen van eldugva dr. Holub Emil által ajándékozott afrikai madárgyűjtemény, melyet napvilág soha sem éri. A legszebb

példányok helyszüke miatt tanulmány tárgyát nem képezik, a lepkék legnagyobb része ládáikba van eltéve.

Ujabb időben tanulmányi rendszer szerint a biológ csoportok szembetűnővé teendők, azonban a két rendelkezésre álló szűk, csak ajtók által világított helyiségben, ahol azonkívül néprajzi tárgyak is ki vannak állítva, melyeknek többi része a kapubejáratot elfoglalja, még inkább szűkebb lett és ezen rendezés nem foganatosítható.

Mindezeknél fogva azon javaslatot teszi a muzeum megvizsgálására kiküldött bizottság, arra való tekintettel, hogy az évről-évre hangoztatott kultúrpalotának építésére a most dúló háború folytán hosszú ideig gondolni nem lehet, az igen tisztelt közgyűlés a választmányt hatalmazza fel arra, miszerint Temesvár szab. kir. város tanácsát kérje fel, hogy a természetrajzi tárgyakból álló muzeum elhelyezésére alkalmas helyiséget rendelkezésre bocsásson addig, míg Kulturpalota építhető leendő, hiszen a tanuló ifjúság és közönség művelődésére szolgál a muzeum és így reményli a javaslatot tevő vizsgáló bizottság, hogy a város ezen kérelmét lehetőleg teljesíteni fogja. Temesvár, 1917. évi április 15.

A m b e r g József s. k.

T i h a n y i György s. k.

muzeumvizsgálók.

9. A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és a muzeum-örnek, valamint a muzeumvizsgálóknak köszönetet mond.

10. Főtitkár előterjeszti az 1917. évi költségelőirányzatot:

B e v é t e l e k:

1. Pénztári maradvány 1916-ról.	
a) saját forrásainkból	K 136.71
b) az államsegélyből	K —.—
2. Pártfogóktól kapott évi jövedelem	K 140.—
3. Államsegély a természetrajzi muzeum céljaira	K 600.—
4. Tagsági díjak	K 1200.—
5. Kamatok	K 112.88
6. Hátralékos tagsági díjak	K 250.—
7. Oklevéldíjak	K —.—
8. A vármegye 1917. évi segélye	K 575.—

Összesen K 3014.59

K i a d á s o k:

1. Személyi kiadások:	
a) a főtitkár tiszteletdíja	K 600.—
b) a pénztáros tiszteletdíja	K 300.—
c) a muzeumőr tiszteletdíjának egy része	K 300.—
d) a pénzbeszedő jutaléka	K 100.—
2. Gyűjtemények gyarapítása:	
a) a könyvtárnál	K 12.—
b) a természetrajzi muzeumnál	K 240.—
3. Kiadványok	K 1200.—
4. Irodai kiadások	K 50.—
5. A meteorologiai intézetre	K 100.—
6. Ki nem fizetett tiszteletdíjakra	K 925.—
7. Előre nem látható kiadások	K 34.59
	<hr/>
Összesen	K 3861.59

Ö s s z e g e z é s:

Bevételek	K 3014.59
Kiadások	K 3861.59
	<hr/>
Hiány	K 847.—

11. A közgyűlés jóváhagyólag tudomásul veszi a költség-előirányzatot.

12. Dr. F ü l ö p p Béla elnök a maga és tisztviselők nevében leköszön, minthogy a háromévi időtartam, melyben az előbbi választás érvényben volt, lejárt. Felhívja a közgyűlést a tisztviselők megválasztására.

13. G e r ő Vilmos utalva arra a bizalomra, mellyel a közgyűlés minden tagja J o a n o v i c h Sándor személye iránt járul, indítványozza, hogy a közgyűlés a következő három évi időtartamra újból J o a n o v i c h Sándor főispánt válassza meg a társulat elnökéül.

14. A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel J o a n o v i c h Sándor miniszteri tanácsos, főispánt a társulat elnökéül választja az 1917—1919. évekre.

15. Dr. T ó k é s István méltányolva azt az eredményes munkásságot, melyet a tisztviselők az elmúlt cyclusban a

társulat ügyei körül kifejtettek, indítványozza, hogy a közgyűlés a régi tisztviselőket újból megválassza a következő 3 évre.

16. A közgyűlés az indítványt egyhangulag elfogadván, megválasztja a következő 1917—1919. évekre a társulat al-elnökeivé: dr. Bechnitz Sándort, dr. Fülöpp Bélát és dr. Szigeti Henriket; a társulat főtitkárává: dr. Steiner Simont; a társulat pénztárosává: Lukács Bélát; a társulat muzeumórévé: Lintia Dénest; a társulat ügyészévé: dr. Kisfaludy Kálmánt.

17. Elnök felhívja a közgyűlést, hogy 1917-re 20 helybeli és 10 vidéki tagot válasszon meg választmányi tagokul.

A közgyűlés a következőket választja meg a társulat választmányi tagjaiul:

a) Helybeliek:

- Amberg József, tanítóképzőintézeti igazgató
 dr. Balázs Emil, orvos
 dr. Buró Péter
 Cseresnyés Jenő, kir. osztálytanácsos
 5 dr. Frank János, ker. orvos
 Gerő Vilmos, főreáliskolai tanár
 Jahner Rezső, gyógyszerész
 dr. Kovács A. Ödön, orvos
 Krausz Adolf, mérnök
 10 dr. Laufer Sándor, orvos
 Farkasfalvi Kornél
 dr. Schossberger Sándor, igazgató-orvos
 dr. Simon Gyula, orvos
 Somló J. Károly, szeszgyári igazgató
 15 dr. Sztura Szilárd, ügyvéd
 Tihanyi György, ny. pénzügyi tanácsos
 dr. Tőkés István, vármegyei másodjegyző
 Tőkés Lajos, kegyesrendi tanár
 dr. Urbanecz Ede, ker. orvos
 20 dr. Weisz Bernát, orvos
 dr. Weisz Feodor, ker. orvos

b) Vidékiek:

- Braunmüller Emil (Debta)
 Forgó György (Budapest)
 dr. Gélyi Dezső, járásorvos (Rékas)
 Hegyfoki Kabos, plébános (Turkeve)
 5 Ottlik Péter (Jezvin)
 Pongrácz Alajos, főreáliskolai igazgató (Versec)
 dr. Réthly Antal (Budapest)
 Török Sándor (Vadászerdő)
 dr. Tass Antal, csillagvizsgáló aligazgatója (Ó-Gyala)
 10 dr. Zappé Ede (Versec).

18. Dr. Szigeti Henrik indítványozza, hogy a közgyűlés dr. Marmorek Sándor, európai hírű tudóst, ki a kísérleti orvosi tudományban alapvető munkálkodást folytat, tiszteleti taggal válassza.

19. A közgyűlés dr. Marmorek Sándort egyhangulag a társulat tiszteleti tagjával választja.

20. Ugyancsak dr. Szigeti Henrik indítványára elhatározza a közgyűlés, hogy dr. Felletár Emil tiszteleti tag és dr. Schachter Miksa egyetemi tanár elhunytá folytán a hozzá tartozókhoz részvétiratot intéz.

21. Több tárgy nem lévén, dr. Fülöpp Béla elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére Tihanyi György és dr. Tökés István tagokat kéri fel s köszönetet mondva a tagoknak és vendégeknek, valamint a sajtó képviselőinek megjelenésükért, a közgyűlést fél nyolc órakor berekeszti.

K. m. f.

Dr. Fülöpp Béla
elnök.

Dr. Steiner Simon
főtitkár.

Hitelesítjük:

Tihanyi György

Dr. Tökés István

Társulati ügyek.

Társulati élet.

Azok a bénító hatások, mik már 1915-ben és 1916-ban késleltették a társulati élet lüktetését s akadályozták szárnybontogatását, 1917-ben is érvényesültek hathatósan. A tagok nagy száma még mindig a bevonultak nagy tömegében foglalt helyet, az itthonmaradottakat pedig a háborus gondok, a megnehezített életfolyás és a munkatöbblet tartották vissza a társulatban való szerepléstől. A segélyek jórészt elmaradtak, a hátralékok nem igen apadtak, másfelől a drágaság egyre nagyobb, mert az árak minden korlátot keresztültörve nyulnak a magasba: mindez a pénzügyi egyensúly felbontását vonta maga után. A tisztviselők tiszteltdíjai már másfél év óta esedékesek, mert fedezet hiányában nem voltak kifizethetők. A nyomdai kiadványokat pedig a minimumra kellett szorítani. Mégis a társulat erős szervezetére és életképességére vall, hogy eme sivár viszonyok közt is bizonyos lendület észrevehető a társulat szellemi életében. Ez a januári, februári, októberi és novemberi választmányi ülésekben, valamint a közgyűlésen nyilvánult. A választmányi ülések mindegyikén oly előadás folyt, mely, míg a tudományos színvonalat erősen elérte, gyakorlati szempontból messzeható horderővel bír. Csak kevesebb előadást kellett a háboru bénító hatása miatt tartani, mint a békében, de amiket tartattak, erősen bizonyítják a társulat erős szervezetét.

A közgyűlés.

A közgyűlést május 19-én tartotta meg a társulat a városház tanácstermében. E nagy terem is alig volt képes azt a nagyszámu, diszes, előkelő közönséget befogadni, mely ott megjelent. A nagy érdeklődést Dr. Marmorek Sándornak, a párisi Pasteur-intézet tanárának előre hirdetett előadása keltette. E hírneves tudós, kinek tudományos híre az ország határát messze túlhaladja, egy mindenképen, egy tudományos mélység, mint bájos előadás tekintetében sikerült előadást tartott a kísérleti gyógytudományról, mely mély hatást keltett a hallgatókban és óriási tetszésnyilvánítást váltott ki.

A választmány ülései.

Jegyzőkönyv

a Délmagyarországi Természettudományi Társulat 1916. évi október 18-án, a muzeumépület képtártermében tartott választmányi üléséről.

Elnök: Dr. Bechnitz Sándor, társulati alelnök.

Jelen vannak: Dr. Fülöpp Béla alelnök, Dr. Steiner Simon főtitkár, Lukács Béla pénztáros, Lintia Dénes muzeumőr, Gerő Vilmos, Gábor Áron, Bebrics Lajos, Pálz Sándor, Paulovics István és a sajtó képviselője.

1. Elnök az ülést megnyitja.

2. Főtitkár felolvassa a júniusi választmányi ülés jegyzőkönyvét, melyet a választmány megjegyzés nélkül hitelesít.

3. Főtitkár jelenti, hogy 37/1916. sz. alatt az államsegély felhasználási tervzetét megküldötte az Orsz. Főfelügyelőségnek, Tudomásul szolgál.

4. Főtitkár bemutatja az Országos Főfelügyelőség leiratát az országos halászati egyesület tárgyában. Tudomásul szolgál.

5. Főtitkár bemutatja a városi polgármester határozatát illetőleg Temesvár város főispánja 2105/1915. sz. rendeletét a hadifoglyokra vonatkozó sajtóközlemények tárgyában. Tudomásul vétetik.

6. Főtitkár bemutatja az Országos Főfelügyelőségnek 509. sz. leiratát, vonatkozva a 37/1916. sz. felterjesztésünkre, melyben sajnálatosul tudatja, hogy a megjelölt felterjesztésben kiuntetett 248 K 54 fillérmnyi fedezetlen kiadást nem hajlandó az 1917-ben nyújtandó államsegélyből fedezni. Egyben jelenti a főtitkár, hogy eme leirattal szemben felterjesztéssel élt az elnökség, kimutatván, hogy a leirat indokolásá-

ban foglalt számitás, ami a leirat alapjául szolgált, meg nem állhat. Főtitkár ugyancsak előterjeszti az Országos Főfelügyelőségnek újabb 595. számú leiratát, melyben az elnökség felvilágosítását tudomásul veszi, azonban a társulat költségvetésében mutatkozó hiányt ennek dacára sem tudja fedezni, mert arra fedezete nincs. Tudomásul vétetik.

7. A m. kir. Földmívelésügyi miniszter „Utmutató a Gazdasági Tudósítók számára“ című művet küldött.

8. Berecz Ottília beküldte juniusi és júliusi időjárási jelentését. Tudomásul szolgál.

9. Főtitkár bemutatja az országos Statisztikai hivatal 323/eln. sz. leiratát a statisztikai adatok sürgős beszolgáltatása tárgyában. Egyben jelenti, hogy 46/1916. sz. felterjesztésben űrlapokat kért a kívánt adatok közölhetése céljából. Tudomásul vétetik.

10. Lukács Béla pénztáros jelentése szerint az elmúlt ülés óta a bevétel 896.88 K, a kiadás 739.02 K volt. Tudomásul szolgál.

11. Lukács Béla felolvassa Dr. Keller Oszkárnak „Szikratáviró készülék egyféle hosszúságu elektromos hullám felvételére“ című dolgozatát.

12. Farkasftlvi Kornél felolvassa Dorner János „Hadi meteorologia“ című dolgozatát. A választmány a szerzőknek és a felolvasóknak köszönetet szavaz, a dolgozatokat megjelenti.

13. Szegő Dénes kilépni óhajt. Töröltetik.

14. Bebercs Lajos a főtitkár ajánlatára rendes tagul választatik.

15. Az elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

Dr. Bechnitz Sándor
elnök.

Dr. Steiner Simon
főtitkár.

Jegyzőkönyv

a Délmagyarországi Természetudományi Társulat folyó évi január 8-án a muzeum-épület képtártermében tartott választmányi üléséről.

Elnök: Dr. Bechnitz Sándor társulati alelnök.

Jelen vannak: Dr. Steiner Simon főtitkár, Lukács Béla pénztáros, Tihanyi György, Farkasfalvy Kornél, Gerő Vilmos, Dr. Szigeti Henrik vál. tagok és vendégek.

1. Elnök az ülést megnyitja.
2. Főtitkár felolvassa az 1916 okt. 18-iki vál. ülés jegyzőkönyvét, melyet a választmány megjegyzés nélkül hitelesít.
3. Főtitkár jelenti, hogy a m. kir. központi Statisztikai hivatal 1323/1916. sz. rendeletének eleget tett, amennyiben a kellően kitöltött kérdőívet nevezett hivatalnak elküldötte. Tudásul szolgál.
4. Főtitkár bemutatja az Országos Főfelügyelőség 1916. nov. 30-án kelt 848. sz. köriratát, melyben az államsegélyről az elszámolást, továbbá a társulat 1916. évi működéséről és állapotáról jelentést kér. Főtitkár eleget kíván tenni e felhívásnak, mit a választmány tudomásul vesz.
5. Főtitkár bemutatja amaz önálló művek és folyóiratok jegyzékét, melyet ő jegyzőkönyv mellett 1916 dec. 15-én a városi közkönyvtárnak letétként átadott. Tudásul szolgál.
6. Főtitkár bemutatja az Orsz. Főfelügyelőségnek leiratát, melyben a „Darwin“ tudományos folyóiratot melegen ajánlja. Tudásul szolgál.
7. A kossovoi erdőgondnokság a phitophaenologiai adatok gyűjtésére úrlapokat kér. Elküldetnek.
8. Lukács Béla pénztáros jelentése szerint az elmúlt tíl év óta a bevétel 160 K, a kiadás 415 K volt. Tudásul szolgál.
9. Dr. Bürö Péter nagyérdékü, magas niveauju előadást tart „A tuberkulosis megelőzése“ címen. A választmány köszönetet mond az előadónak, dolgozatát megjelenteti.

10. Dr. Szigeti Henrik indítványára a választmány örömeinek ad kifejezést afelett, hogy Dr. Fülöpp Béla társulati alelnök közlélmzési biztossá kineveztetett.

11. Elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

Dr. B e c h n i t z Sándor
elnök.

Dr. S t e i n e r Simon
főtitkár.

Jegyzőkönyv

a Délmagyarországi Természettudományi Társulat folyó évi február 25-én a városháza tanácsstermében tartott rendes választmányi üléséről.

Elnök: Dr. Fülöpp Béla, társulati alelnök.

Jelen vannak a tisztviselők, a választmány tagjai, előkelő és díszes vendégek s a helybeli sajtó képviselői.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket s az ülést megnyitja. Egyben, tekintettel a vendégek nagy számára, indítványozza, hogy a tárgysorozat annyiban változtassék meg, hogy Dr. B e c h n i t z Sándornak a 4-dik pontban felvett előadása mindjárt a megnyitás után következzen. Ez indítványhoz a választmány hozzájárul.

2. Dr. B e c h n i t z Sándor rendkívül tanulságos, magas színvonalú előadást tart „Anyá és esecsemővédelem“ címen. Ez előadáshoz szakísterüen és érdekesen hozzászóltak: M e z ő Dániel, Dr. J a k o b i Kálmán, Dr. S c h o s s b e r g e r Sándor, Dr. T a u f f e r Jenő. A lefolyt eszmecsere erősen rámutatott az előadás fontosságára és jelentőségére. A választmány köszönetet mond az előadónak, dolgozatát megjelenti.

3. Dr. S t e i n e r Simon főtitkár felolvassa a január 8-iki vál. ülés jegyzőkönyvét, melyet a választmány minden megjelzés nélkül hitelesít.

4. L u k á c s Béla pénztáros jelentése szerint a múlt ülés óta a bevétel 328.60 K, a kiadás 5.44 K volt. Tudásul szolgál.

5. Főtitkár jelenti, hogy a tisztviselők mandátuma lejárt; szükséges, hogy a választmány megjelölje azokat a tagokat, kiket az egyes tisztségekre megválasztatásul ajánlja a közgyűlésnek. A választmány a régi tisztviselőket ajánlja megválasztatásra.

6. Főtitkár jelenti, hogy az Országos Főfelügyelőségnek rendelete értelmében 6. sz. alatt az évi jelentést, 7. sz. alatt az államsegélyről való elszámolást elküldötte. Tudásul szolgál.

7. Főtitkár jelenti, hogy a lugosi erdőigazgatóság és az orsovai erdőhivatal phitophaenologiai észleleteket küldött. Tudományos feldolgozásukra Száif Márton főgimnáziumi tanár kéri fel.

8. Bechnitz Sándor ajánlatára Zádor Endre siketnéma intézeti igazgató rendes tagul választatik.

9. Elnök az ülést berékeszti.

K. m. f.

Dr. Fülöpp Béla
elnök.

Dr. Steiner Simon
főtitkár.

Jegyzőkönyv

a Délmagyarországi Természettudományi Társulat folyó évi október 23-án a muzeumépület képtermében tartott választmányi üléséről.

Elnök: Dr. Szigeti Henrik, társulati alelnök.

Jelen van előkelő, diszes közönség, a választmány, az elnökség és a sajtó.

1. Az elnök üdvözlővén a megjelenteket, indítványozza, hogy a vendégekre való tekintettel a tágysorozat 4-ik pontja másodikul vétessék fel; mely indítvány elfogadtatván, felkéri Dr. Tyrman József főtörzsorvost előadásának megtartására.

2. Dr. Tyrman József magas színvonalu, eleitől végig érdekes és rendkívül tanulságos előadást tart „A háboru lé-

lektáni megvilágításban“ címen. A választmány hálás köszönetet mond az előadónak, dolgozatát kinyomatja.

3. Főtitkár felolvassa a február 25-iki vál. ülés jegyzőkönyvét, melyet a választmány hitelesít.

4. Főtitkár jelenti, hogy az Orsz. Főfelügyelőség 83. sz. alatt az 1915—16. évre engedélyezett államsegélyről az elszámolást jóváhagyólag tudomásul vette. Tudásul szolgál.

5. Főtitkár jelenti, hogy a m. kir. központi Statisztikai hivatalnak a kiküldött kérdőívet a kellő időben elküldötte. Tudásul szolgál.

6. Főtitkár jelenti, hogy az Orsz. Főfelügyelőség a társulati muzeum fejlődéséről és állapotáról szóló jelentést tudomásul vette. Tudásul szolgál.

7. A m. kir. Honvédelmi miniszterium hadsegélyző hivatala felkéri a társulatot, hogy a m. kir. póstatakarékpénztárnál kezelt 100 koronás törzsbetétnének 2 korona kamatát a hadsegélyző hivatalnak engedje át. A választmány eleget tesz a kérésnek.

8. E h m a n n Tivadar beküldte a február—májusi időjárási jelentéseit. Közölte nek.

9. Az Orsz. Főfelügyelőség felhívja a társulat figyelmét a Berlinben megjelenő „Balkan-Revue“ közgazdasági havi folyóiratra. Tudásul szolgál.

10. Főtitkár jelenti, hogy a közgyűlés határozatához képest a lugosi m. kir. erdőigazgatóságnak, a m. kir. orsovai erdőhivatalnak, Temesvár szab. kir. város törvényhatóságának, a Temesvári Első Takarékpénztárnak, a Temesvár Városi Takarékpénztárnak, Temesmegye törvényhatóságának, az Országos Főfelügyelőségnek, dr. Horvát Géza országos főfelügyelőnek a közgyűlés köszönetét elküldte. Tudásul szolgál.

11. Főtitkár jelenti, hogy a nm. Vallás- és Közoktatásügyi miniszter a társulatnak az 1917. évre 600 korona államsegélyt utalványozott. Tudásul szolgál.

12. Főtitkár bemutatja az Orsz. Főfelügyelőség 460. sz. leiratát, melyben felhívja a társulatot, hogy Szilkora Gyula budapesti műasztalosnak a szállított rovardobozok árának hátralevő részét a megfelelő kamatokkal kifizesse. Jelenti

egyben, hogy a kifizetés megtörtént, minekutána a tévesen magasabbnak tartott végösszegre nézve Szikorával előzetesen megtörtént a megegyezés. Tudásul szolgál.

13. Az Orsz. Főfelügyelőség tudatja, hogy a nm. Vallás- és Közoktatásügyi miniszter Mihálik Józsefet nevezte ki az Orsz. Főfelügyelőség öt évi megbízatásának még hátralevő részére a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-jévé. Tudásul szolgál.

14. E h m a n n Tivadar tudatja, hogy a m. kir. Orsz. Meteorologiai és Földmágnassági intézet igazgatója öt bizta meg a temesváni meteorologiai és seismologiai observatorium vezetésével sikéri a társulat jóakaratu támogatását. A választmány tudomásul veszi és biztosítja Ehmant jóakarataról.

15. Az országos Birósági Vegyészeti Intézet a társulatnak Dr. Felletár Emil elhunyta alkalmából kifejezett részvéteért köszönetet mond. Tudásul szolgál.

16. Főtitkár jelenti, hogy az Országos Főfelügyelőség az államségély felhasználásának tervezetét jóváhagyta. Tudásul szolgál.

17. F a r k a s f a l v i Kornél kilépni óhajt. Töröltetik.

18. L u k á c s Béla pénztáros jelenti, hogy az utolsó ülés óta a bevétel 1468.82 K, a kiadás 1746.22 K volt. Tudásul szolgál.

19. Dr. S z i g e t i Henrik jelenti, hogy a népegészségi országos nagygyűlésen ő képviselte a társulatot. Tudásul szolgál.

20. Elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

Dr. S z i g e t i Henrik
elnök.

Dr. S t e i n e r Simon
főtitkár.

A társulat tagjai az 1917. év végén.

Tiszteletbeli tagok.

- Biró Lajos, a Magyar Nemzeti Múzeum tb. őre, Budapest.
 Dr. Cholnoky Jenő, egyet. tanár, Kolozsvár.
 Dr. Báró Eötvös Loránd, egyet. tanár, Budapest.
 Dr. Forel Ágost, Zürich.
- 5 Dr. Horváth Géza, a Nemezi Múzeum állattári osztályának igazgatója, Budapest.
 Kabdebo Gergely, nyug. főispán, Temesvár.
 Dr. Laky Mátyás, nyug. főrealisk. igazgató, Budapest.
 Dr. Lendl Adolf, műegyetemi magántanár, Budapest.
 Dr. Lóczy Lajos, egyetemi tanár, Budapest.
- 10 Dr. Marmorek Sándor, egyetemi tanár, Páris.
 Dr. Privorszky Alajos, műegyetemi magántanár, Budapest.
 Dr. Purjesz Zsigmond, nyug. egyetemi tanár, Budapest.
 Semsey Andor, nagybirtokos, főrendiházi tag, a Magyar Tudom. Akadémia tiszteletbeli tagja, Budapest.
 Dr. Szily Kálmán, min. tanácsos, a vaskorona-rend lovagja stb. Budapest.

Alapító tagok.

- 15 Gróf Csekonics Endre, val. belső titkos tanácsos, Zombolya.
 M. kir. erdőigazgatóság, Lugos.
 Dr. Szily Kálmán, min. tanácsos, Budapest.
 Dr. Tauffer Jenő, Temesvár szab. kir. város tiszti főorvosa, az orvos-gyógyszerészi szakosztály tb. elnöke, Temesvár.

A társulat tisztikara.

Belépési év.

Elnök: Joanovich Sándor, Temes vármegye és Temesvár
 szab. kir. város főispánja 1910

20	Alelnökök: dr. Fülöpp Béla, udvari tanácsos	1901
	dr. Bechnitz Sándor, Temes vármegye tiszti főorvosa	1888
	Főtitkár: dr. Steiner Simon, állami főreáliskolai tanár	1898
	Pénztárnok: Lukács Béla, állami főreáliskolai tanár	1911
	Muzeumőr: Lintia Dénes, kir. tanfelügyelőségi tollnok	1903
25	Ügyész: Kisfaludy Kálmán, ügyvéd	1874

A társulat orvos-gyógyszerészeti szakosztálya.

	Tiszteletbeli elnök: dr. Tauffer Jenő, városi tiszti főorvos	—
	Elnök: dr. Szigeti Henrik, kir. törvényszéki orvos	1896
	Alelnök: dr. Bechnitz Sándor, Temes vármegye tiszti fő- orvosa	1888
	Titkár: Dr. Pór Dezső	1904

A társulat nyilvános vegyvizsgáló állomása.

30	Vezető: Gerő Vilmos, állami főreáliskolai tanár	1899
----	---	------

A társulat választmánya.

a) Helybeliek.

	Amberg József, tanítóképző intézeti igazgató	1907
	Dr. Balázs Emil, orvos	1902
	Cseresnyés Jenő, kir. főmérnök	1902
	Dr. Frank János, városi ker. orvos	1878
35	Gerő Vilmos, állami főreáliskolai tanár	1899
	Jahner Rezső, gyógyszerész	1874
	Dr. Kovács A. Ödön, orvos	1913
	Krausz Adolf, okl. mérnök	1897
	Dr. Laufer Sándor, fogorvos	1896
40	Dr. Simon Gyula, igazgató-főorvos	1899
	Dr. Schossberger Sándor, igazgató-főorvos	1910
	Somló J. Károly, szeszgyári igazgató	1902
	Dr. Sztura Szilárd, ügyvéd	1907
	Tihanyi György, nyug. pénzügyi tanácsos	1907
45	Dr. Tőkés István, várm. másodfőjegyző	1896
	Tőkés Lajos, kegyesrendi tanár	1900
	Dr. Urbanetz Ede, városi kerületi orvos	1896

Dr. Weisz Bernát, orvos	—
Dr. Weisz Feodor, városi kerületi orvos	1895

b) Vidékiek.

50 Braummüller Emil, földbirtokos, Dettá	1875
Forgó György, főgimn. tanár, Budapest	1906
Dr. Gélyi Dezső, járási orvos, Temesrékas	1895
Hegyfokó Kabos, plébános, Turkeve	1913
Lendvai János, kegyesrendi tanár	1909
55 Ottlik Péter, földbirtokos, Öszény	1906
Pongrácz Alajos, főreáliskolai igazgató, Versec	1911
Dr. Réthly Antal, meteorologiai assistens, Budapest	1908
Dr. Tass Antal, csillagvizsgáló aligazgatója, Ó-Gyalla	1913
Török Sándor, m. kir. főerdőtanácsos, erdőőri szakiskola igazgatója, Vadászerdő	1896
60 Dr. Zappé Ede, járásorvos, Versec	1899

Rendes tagok.

a) A társulat székhelyén, Temesvárott.

Dr. Banner Benedek, főreáliskolai tanár	1913
Dr. Bauer Lajos, orvos	1912
Baitz Erzsébet, polgári iskolai tanárnő	1912
Baruch Miksa, üveg- és porcellánkereskedő	1902
65 Bebrits Lajos, államvasuti tisztviselő	1916
Becker József, kórházi gondnok	1896
Berecz Ottilia, a temesvári observatorium vezetője	1910
Bernstein Aladár, vegyész	1915
Dr. Bickl András, gyakorló orvos	1914
70 Bodrossy Lajos, állami főgimnáziumi tanár	1908
Dr. Boros Lipót, orvos	1899
Dr. Böhm Mihály, orvos	1895
Dr. Buró Péter, vármegyei orvos	1916
Csendes Jakab, papirkereskedő	1897
Délvidéki kaszinó	1900
75 Buziási Eisenstädter Richárd, nagykereskedő	1896
Dr. Eschker János, gyakorló orvos	1914
Dr. Faber Márk, orvos	1899
Dr. Fáy Ignác, ügyvéd	1896
Fertetics István, kegyesrendi tanár	1914
80 Dr. Fodor Ottó, vegyész	1911
Dr. Frank Vilmos, cs. és kir. törzsorvos	1910
Dr. Freund Márk, orvos	1896

	Friedmann Manó, gyáros	1911
	Gábor Áron, főreáliskolai tanár	1912
85	Garai Adolf, okl. tanár	1904
	Gerstl Géza, malomtulajdonos	1908
	Dr. Hebenstreit Ignác, orvos	1896
	Jahner Károly M., gyógyszerész	1896
	Jahner Rezső, gyógyszerész	1874
90	Jeszenszky Béla, földbirtokos	1897
	Dr. Kakuk János, kórházi főorvos	1914
	Káldor Ágost, főgimnáziumi tanár	1911
	Káldor Zsigmond, dohány-nagyítózdés	1907
	Káldory Marcell, kereskedő	1901
95	Keeskeméty Sándor, optikus	1896
	Dr. Kemény Gyula, orvos	1893
	Kiss Lajos, középiskolai tanár	1910
	Dr. Klimó Béla, orvos	1908
	Dr. Kovács Aladár, gyógyszerész	1913
100	Kovács Mór, építési vállalkozó	1896
	Kösch János, állami főgimnáziumi tanár	1916
	Kulka Emil, gyógyszerész	1909
	Dr. Kraacsun György, orvos	1911
	Krausz Ármin, okl. vegyész	1908
105	Dr. Krausz Béla, orvos	1914
	Dr. Krausz Zsigmond, cs. és kir. törzsorvos	1916
	Kunz Károly, téglagyáros	1897
	Dr. Lampel Armand, orvos	1913
	Dr. Liuba Dénes, nőorvos	1910
110	Lengyel Sándor, Assicurazioni Generali titkár	1912
	Leipnik Manó, mérnök	1907
	Lénárd Jakab, sörgyári igazgató	1896
	Dr. Lichtscheindl Géza, kórházi igazgató-főorvos	1888
	Dr. Mannheim Jakab, vármegyei tisztii segédorvos	1896
115	Dr. Michael Károly, orvos	1893
	Dr. Mrazek Vilmos, fogorvos	1911
	Nägele Antal, gyógyszerész	1906
	Dr. Neustadt Izsó, orvos	1899
	Dr. Pásztor Sándor, máv. felügyelő-orvos	1914
120	Dr. Packi Miklós, orvos	1903
	Paulay Gyula, a Temes-Bega vizszabályozási társulat főmérnöke	1901
	Plausich Mátyás, kir. tanácsos, kir. közjegyző	1874
	Pollák Zsigmond, menetjegy-irodafőnök	1907
	Polgár Adolf, mérnök	1907
125	Dr. Reitzer József, körorvos	1899
	Répászky Tivadar, tanár	1912

	Risztics Sándor, gyógyszerész	1908
	Dr. Rosenwald Mór, orvos	1906
	Dr. Rosenthal Mór, ügyvéd	1907
130	Dr. Róna Ignác, ügyvéd	1882
	Dr. Rudneán Román, Temes vármegye központi járás orvosa	1906
	Schannen Ede, tanár	1911
	Seitz Jordán, gyógyszerész, Ferencváros	1896
	Dr. Singruen Henrik, fogorvos	1885
135	Sipos Béla, máv. mérnök	1910
	Dr. Schönberger Mór, orvos	1912
	Dr. Stefanovics Milivoj, kerületi orvos	1916
	Dr. Sugár Mihály, orvos	1912
	Steiner Ferenc, magánzó, városi bizottsági tag	1883
140	Dr. Steiner József, városi kerületi tiszti orvos	1896
	Dr. Szendeff Ida, nőorvos	1906
	Temes vármegye közönsége	—
	Temesvár szab. kir. város közönsége (ötszörös tagdíjjal)	1881
	Temesvári állami felsőbb leányiskola	1886
145	Temesvári állami főreáliskola tanári könyvtára	1890
	Temesvári állami főgimnázium ifjúsági könyvtára	1899
	Temesvári Első Takarékpénztár	—
	Temesvári piarista főgimnázium	1899
	Dr. Trostler József, főreáliskolai tanár	1914
150	Török Sándor, földbirtokos, városi bizottsági tag	1874
	Uhrmann Henrik, papirkereskedő	1890
	Ungvári József, gyógyszerész	1907
	Várnay Ernő, ügyvéd	1874
	Dr. Vértes Adolf, ügyvéd	1896
155	Vida Ernő, gyógyszerész	1910
	Wéber Árpád, cs. és kir. katonai gyógyszerész	1911
	Dr. Weil Adolf, orvos	1896
	Dr. Weisz Bernát, orvos	1888
	Weisz S. Sándor, gyógyszerész	1903
160	Dr. Werner Ignác, orvos	1911
	Dr. Zanker Samu, orvos	1895
	Zádor Endre, siketnéma-intézeti igazgató	1917
	Zotzl Nándor, betegsegélyző pénztári tisztviselő	1912

b) A társulat székhelyén kívül.

	Ajtay Jenő, m. kir. főerdőmester, Deliblát	1916
	Dr. Austerweil László, kir. törvényszéki orvos, Arad	1911
165	Babics József, jószágigazgató, Zombolya	1879
	Balog Miksa, gyógyszerész, Károlyfalva	1906

	Dr. Baranyai József, szerkesztő, Komárom	1912
	Dr. Beé Emül, orvos, Temesgyarmat	1899
	Dr. Bérezi Gyula, községi orvos, Vinga	1896
170	Dingert Ferenc, községi jegyző, Temeskenéz	1899
	Dr. Bruder József, körorvos, Detta	1886
	Csákovai földművesiskola, Csák	1896
	Csenkey Károly, járási állatorvos, Ujarad	1911
	Dettai Takarékpénztár, Detta	1890
175	Dr. Dill Károly, kórházi főorvos, Zombolya	1910
	Dr. Donáth József, körorvos, Móreföld	1893
	Egyetemi földrajzi intézet, Kolozsvár	1897
	Endrey Elemér, meteorologiai intézeti calculator, Buda- pest	1905
	Fehértemplomi állami leányiskola	1884
180	Feigl Ede, gyógyszerész, Detta	1896
	Dr. Fischer Ágoston, orvos, Detta	1904
	Dr. Fischer József, járási orvos, Csák	1895
	Földművelésügyi minisztérium könyvtára, Budapest	1902
	Dr. Frey Lajos, orvos, Detta	1893
185	Dr. Friedmann Adolf, körorvos, Temesrékas	1906
	Dr. Gelléri Samu, körorvos, Hidasliget	1896
	Dr. Gergely Adolf, főgimnáziumi tanár, Pancsova	1913
	Gergely Ferenc, gyógyszerész, Varadia	1906
	Gidófalvi Béla, Gyulafehérvár	1911
190	Dr. Gonda Ignác, orvos, Temesrékas	1893
	Dr. Goldner Jenő, járási orvos, Boksánbánya	1917
	Dr. Halik Aurél, kórházi főorvos, Lippa	1910
	Dr. Holz Antal, tb. járásorvos, Ujarad	1910
	Horsich Ignác, birtokos, Vejte	1890
195	Huzly István, gyógyfürdőtulajdonos, Lippa-Savanyukut	1910
	Dr. Kardos Lajos, körorvos, Gátalja	1902
	Dr. Keller Oszkár, gazdaság akadémiai tanár, Keszthely	1914
	Dr. Kinsky Jenő, vegyész, Ujpest	1909
	Kern János, községi orvos, Varjas	1888
200	Dr. Kiss Dezső, körorvos, Székelykeve	1906
	Dr. Klein József, járásorvos, Kevevéra	1899
	Dr. Klein Samu, körorvos	1910
	Dr. Knezevics Szilárd, községi orvos, Kevevéra	1906
	Dr. Kohn Emil, orvos, Versec	1911
205	Dr. Kuhn Péter, kórházi orvos, Fehértemplom	1906
	Laszy Rezső, szolgabíró, Lippa	1911
	Lugosi állami főgimnázium	1907
	Dr. Máhler Gyula, fürdőorvos, Abbazia	1906
	Mészáros Ignác, főreáliskolai tanár, Budapest	1909
210	Dr. Margan Vladimír, községi jegyző, Varadia	1906

	Dr. Massány Ernő, meteorologiai intézeti assistens, Ógyalla	1907
	Dr. Mategovszky Gyula, körorvos, Temesság	1910
	Mikesch Vilmos, cs. és kir. katonai főgyógyszerész	1911
	Németh Ödön, állatorvos, Temesrékas	1912
215	Neumann Ábrahám, gyógyszerész, Kiszető	1910
	Dr. Papp Mihály, cs. és kir. törzsorvos, Budapest	1911
	Paral Nándor, gyógyszerész, Cserépalja	1910
	Dr. Perlusz József, orvos, Lippa	1903
	Peres Károly, gyógyszerész, Bavaniste	1899
220	Dr. Petraskó Illés, bánya- és körorvos, Nadrág	1897
	Pokorny Dezső, gyógyszerész, Fehértemplom	1899
	Dr. Porutiu Romulus, járásorvos, tb. főorvos, Buziásfürdő	1896
	Radó Simon, főreáliskolai tanár, Budapest	1909
	Dr. Rieder Vilmos, körorvos, Szakálháza	1910
225	Dr. Róth Kálmán, községi orvos, Oreyfalva	1910
	Seyman Vilmos, vasgyári tisztviselő, Nadrág	1912
	Scholz Endre, gyógyszerész, Buziásfürdő	1896
	Dr. Schöffler Ernő, körorvos, Rigósfürdő	1910
	Dr. Stillmann Adolf, körorvos, Nagytopolya	1899
230	Dr. Stuchlik Tivadar, körorvos, Réthát	1899
	Szaif Márton, tanár, Tresztana	1907
	Dr. Székely Sándor, körorvos, Monostor	1903
	Dr. Szilády Zoltán, főgimnáziumi tanár, Nagyenyed	1906
	Dr. Sztodolni Dezső, gyógyszerész, Ujarad	1911
235	Dr. Szirtes Zsigmond, Strassburg i. E.	1912
	Dr. Tausz Henrik, járásorvos, Ujarad	1903
	Dr. Técsi Ferenc, körorvos, Szinérszeg	1899
	Dr. Ternajgó József, gyógyszerész, Ujarad	1910
	Timár János, magnemesítő intézeti igazgató, Omor	1911
240	Dr. Tomesányi Vendel, körorvos, Bavaniste	1896
	Tornóczy Ernő, vegyész, Budapest	1908
	Török Sándor, m. kir. erdőtanácsos, Vadászerdő	1896
	Dr. Uhrmann Henrik, körorvos, Nagyboeskö	1906
	Városi muzeum és könyvtár, Versee	1911
245	Varadiai állami iskolai testület	1913
	Virág István, körorvos, Liebling	1874
	Wagner János, tanítóképző intézeti igazgató, Budapest	1915
	Dr. Zwirn Albert, orvos, Végvár	1893

Összegezés.

Tiszteletbeli tag	14
Alapító tag	4
Helybeli rendes tag	131
Vidéki rendes tag	96
		<hr/>
	Összesen	245

Tagsági díjat fizettek

1917 január 1-től 1918 január 15-ig.

Hátralékot:

- 40 koronát: Csenkey Károly.
24 koronát: Dr. Schöffler Ernő.
16 koronát: Dr. Holz Antal, Percs Károly.
12 koronát: Szaif Márton.
8 koronát: Dr. Fodor Ottó, Dr. Friedmann Adolf, Dr. Kardos Lajos.
4 koronát: Kulka Emil.

1916. évre:

- 8 koronát: Csenkey Károly, Dr. Fodor Ottó, Dr. Frey Lajos, Friedmann Manó, Gábor Áron, Dr. Halik Aurél, Dr. Holz Antal, Dr. Kardos Lajos, Dr. Keller Oszkár, Laszy Rezső, Dr. Lüba Dénes, Percs Károly, Dr. Schöffler Ernő, Török Sándor.
4 koronát: Bebrits Lajos, Endrey Elemér, Gerő Vilmos, Káldor Zsigmond, Kósch János, Kulka Emil.

1917. évre:

- 8 koronát: Amberg József, Ajtay Jenő, Babics József, Baruch Miksa, Dr. Bechnitz Sándor, Bingert Ferenc, Dr. Böhm Mihály, Braummüller Emil, Baitz Erzsébet, Ehmanné Berecz Ottilia, Bernstein Aladár, Bebrits Lajos, Dr. Bickl András, Dr. Buró Péter, Csáki m. kir. földművesiskola, Cseresznyés Jenő, Csenkey Károly, Délvidéki Kaszinó, Dr. Dill Károly, Eisenstädter Richárd, Egyetemi Földrajzi Intézet Kolozsvár, Dr. Fáber Márk, Dr. Fáy Ignác, Fehértemplomi állami elemi iskola, Feigl Ede, Dr. Fischer Agoston, Dr. Freund Márk, Dr. Fülöpp Béla, Friedmann, Manó, Dr. Fodor Ottó, Fertetics István, Dr. Gélyi Dezső, Gergely Ferenc, Gerő Vilmos, Dr. Gonda Ignác, Gerstl Géza, Dr. Hebenstreit Ignác, Horsch Ignác, Hegyfokj Kabos, Jahner Károly, Jahner Rezső, Jeszenszky Béla, Joanovich Sándor, Káldori Marcell, Dr. Kardos Lajos, Keeskeméti Sándor, Dr. Kemény Gyula, Dr. Klein József, Dr. Klimó Béla, Dr. Knezevits Szilárd, Kovács Mór, Krausz Adolf, Dr. Kakuk János, Dr. Lauffer Sándor, Lénardt Jakab, Dr. Lichtscheindl Géza, Lintia Dénes, Lugosi állami főgimnázium, Dr. Lüba Dénes, Lukács Béla, Laszy Rezső, Dr. Mrazek Vilmos, Nägele Antal, Ottlik Péter, Percs Károly, Dr. Petraskó Illés, Plausich Mátyás, Polgár Adolf, Dr. Porutiu Romulusz, Paulay Gyula, Dr. Reitzer József, Rethly Antal, Dr. Róna Ignác, Dr. Rudneán Román, Dr. Rieder Vilmos, Dr. Simon Gyula, Dr. Singruen Henrik, Somló J. Károly, Dr. Steiner Simon, Dr. Stillmann Adolf, Dr. Stuchlik Tivadar, Dr. Schossberger Sándor, Dr. Schöffler Ernő, Dr. Székely Sándor, Dr. Sztura Szilárd, Temesvári állami felső leányiskola, Temesvári állami főgimnázium, Temesvári állami főreáliskola tanári könyvtára, Temesvári piarista főgimnázium, Tihanyi György, Dr. Tomesányi Vendel, Dr. Tókécs István, Tókécs Lajos, Ungváry József, Dr. Urbanetz Ede, Dr. Vértes Adolf, Dr. Virág István, Vida Ernő, Városi múzeum és könyvtár Versec, Dr. Weil Adolf, Dr. Weisz Bernát, Dr. Weisz Feodor, Weisz S. Sándor, Wagner János, Dr. Zanker Samu, Dr. Zappé Ede, Zádor Endre.
4 koronát: Endrey Elemér, Káldor Zsigmond, Török Sándor.

1918. évre:

- 8 koronát: Egyetemi Földrajzi Intézet Kolozsvár, Feigl Ede, Dr. Goldner Jenő, Dr. Stillmann Adolf.

1919. évre:

- 4 koronát: Dr. Goldner Jenő.

A Filléres Könyvtár eddig megjelent művei.

1. Vargha György: **Buziás és geyzirszerű szökőforrása.** — Ára 10 fillér.
2. Tótkés Lajos: **Délmagyarország kőbányái.** — Ára 10 fill.
3. Gerő Vilmos: **A levegőről s vizsgálatáról higiéniai szempontból.** — Ára 15 fillér.
4. Berecz Ede: **Az újabb délvidéki földrengések.** 4 képpel. — Ára 15 fillér.
5. Tótkés Lajos: **A fajfentartás növénybiológiai alapjensegéi.** — Ára 15 fillér.
6. Mayer János: **Adatok Délmagyarország lepkefaunájához.** — Ára 15 fillér.
7. Tótkés Lajos: **A délmagyarországi természetrajzi múzeum.** — Tájékoztató. Ára 10 fillér.
8. Dr. Privorszky Alajos: **Bolyai János világhírű matematikus élete és geometriai rendszerének alapjai.** — Ára 10 fillér.
9. Tótkés Lajos: **Chemicus veridicus.** — Ára 10 fillér.
10. Dr. Tafner Vidor: **Az atkafélék.** — Ára 15 fillér.
11. Tótkés Lajos: **Délmagyarország gerinces faunája.**
12. Tótkés Lajos: **Az elterjedés növénybiológiai alapjensegéi.** — Ára 15 fillér.
13. Vargha György: **Kossava és a Főhn.** — Ára 15 fillér
14. Dr. Czirbusz Géza: **A délmagyarországi katlanvölgyekről.** — Ára 10 fillér.
15. Gerő Vilmos: **Az ivóvízről higiéniai szempontból.** 8 képpel. — Ára 20 fillér.
16. Tótkés Lajos: **Temesvár környékének edényes növényzete.** — Ára 20 fillér.
17. Dr. Breuer Ármín: **Az egészségügyi közigazgatás államosítása.** — Ára 10 fillér.
18. Lengyel Géza: **Botanikai kirándulás a Cárkura.** — Ára 10 fillér.
19. Mayer János: **A természettudomány és a bölcelet.** — Ára 6 fillér.
20. Dr. Czirbusz Géza: **A szegedi magyarság.** — Ára 20 fillér.
21. Dr. Szigeti Henrik: **Az emberi test természetes arséntartalmáról és a vegyelemzés értékéről arsénmérgezésnél.** — Ára 10 fillér.
22. Hanusz István: **A nagy Alföld állatvilágából** — Ára 8 fillér.
23. Fenyő Béla: **A növények légzése.** — Ára 20 fillér.
24. Dr. Steiner Simon: **A Nap fizikája.** — Ára 14 fillér.
25. Dr. Szilády Zoltán: **A magyar népnyelv állatnevei.** — Ára 14 fillér.
26. ... záros Ignác: **Atavisztikus vonások az ember szer...** — Ára 12 fillér.